

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
BELAGAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

FİLİSTİNLİ EDEBİYATÇI CİHAD ER-RECEBÎ’NİN
“LEN EMUTE SUDEN” ADLI ROMANININ
İNCELENMESİ

Ceyna KILINÇ ABDELMOTALEB

2501140972

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Sultan ŞİMŞEK

İSTANBUL - 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : CEYNA KILINÇ
ABDELMOTALEB Numarası : 2501140972
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Danışmanı : YRD. DOÇ. DR. SULTAN ŞİMŞEK
Tez Savunma Tarihi : 10.03.2017 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "FİLİSTİNLİ EDEBİYATÇI CİHAD ER-RECEBİNİN "LEN EMUTE SUDEN" ADLI
ROMANININ İNCELENMESİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. KERİM AÇIK		Kabul
2- YRD. DOÇ. DR. SULTAN ŞİMŞEK		KABUL
3- YRD. DOÇ. DR. MUHAMMET GÜNAYDIN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- YRD. DOÇ. DR. HATİCE ARSLAN SÖZÜDOĞRU		
2- YRD. DOÇ. DR. NURGÜL KARAHAN		

ÖZ

FİLİSTİNLİ EDEBİYATÇI CİHAD ER-RECEBÎ’NİN “LEN EMUTE SUDEN” ADLI ROMANININ İNCELENMESİ

CEYNA KILINÇ ABDELMOTALEB

Bu çalışmada Filistinli yazar Cihad er-Recebî ve onun (لن اموت سدى) “*Len Emute Suden*” adlı romanı incelenmiştir. Cihad er-Recebî Filistinli modern roman yazarları arasında önemli yer tutan bir kadın edebiyatçı olup “*Len Emute Suden*” adlı romanıyla İslami Arap Edebiyatı Birliği tarafından birincilikle ödüllendirilmiştir. Roman, sosyal içerikli türde kaleme alınmış, İslami edebiyat literatürünün güzel bir örneğidir.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazarın da dahil olduğu İslami edebiyat kavramı hakkında genel bir bilgi verilirken ilk bölümde Filistin edebiyatı merhaleler halinde incelenmiştir. Dönemin kültürel ve siyasi olaylarına dikkat çekilmiştir. İkinci bölümde ise yazarın hayatı ve edebi kişiliği, romanları, kısa hikayeleri, çocuk hikayeleri, senaryoları ve basında çıkan yazıları başlıklar altında ele alınmıştır. Önemli bazı eserlerine kısaca yer verilmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümü ise tezimizin de konusu olan “*Len Emute Suden*”in tahlili, şekil ve içerik açısından incelenmesi üzerine ayrılmıştır.

Çalışmamızdaki amaç Cihad er-Recebî’yi ve onun İslami Edebiyat Birliği tarafından birincilikle ödüllendirilen bu eseri araştırmak ve bu vesileyle Modern Filistin edebiyatı hakkında genel bir çerçeve sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Modern Filistin Edebiyatı, Filistin Romanı, Cihad er-Recebî

ABSTRACT

STUDY ABOUT PALESTINIAN NOVELIST JIHAD AL- RAJABI AND HER BOOK “LEN EMUTE SUDEN”

CEYNA KILINÇ ABDELMOTALEB

In this study we examined the novel of Palestinian novelist Jihad al-Rajabi and her book, “Len Emute Suden” (لن اموت سدى). Al-Rajabi has an important role in literature as a modern Palestinian novelist and her book was awarded for the first prize at the International League of Islamic Literature.

This study consist of an introduction and three chapters. In the introduction part of our study we gave a general information about Islamic Literature which is also followed by the author. In the first chapter we examined the Palestinian Literature and pointed out the cultural and the political events along the stages. On the other hand in the second chapter we examined the life of author Jihad al-Rajabi and her literal opinions followed by the titles as her novels, short stories, children stories, scripts and published articles in the press. Lastly, in the third chapter of our study we analised the novel -which is the subject of our thesis- in terms of form and content .

The basic objective of our study is to introduce Palestinian literature to the reader and then the novelist Jihad al-Rajabi who gave great improvement to the literature in modern period and also made a significant contribution to the literary works with the book “*Len Emute Suden*” which was awarded for the first prize at the international league of Islamic Literature.

Key Words: Palestine, Modern Palestinian Literature, Jihad al-Rajabi

ÖNSÖZ

Modern Arap edebiyatı içerisinde Filistin edebiyatını diğer ülkelerin edebiyatlarıyla karşılaştırdığımızda aynı süreçlerden geçtiğini ancak belki daha uzun bir süre içerisinde geliştiğini görebiliriz. Bunda Filistin’in gerek jeopolitik konumu gerekse siyasi bir takım oyunlar sebebiyle maruz kaldığı olayların etkisi vardır. Ancak buna rağmen Filistin edebiyatı roman, hikaye, tiyatro ve özellikle şiir alanında üstün yetenek ve edebî zevk sahibi yazarlarca hazırlanmış eserleri her dönemde sunmayı başarmıştır.

Bu çalışmamızda biz Modern Filistin Edebiyatının seçkin kadın yazarlarından Cihad er-Recebî’nin “Len Emute Suden” adlı eserini inceledik. Roman, Filistin halkının trajedisini, Filistin’de yaşayan insanların yaşamlarını ele aldığı için hem sosyal içerikli hem de geçmişten hatırlanması gereken bir kesit sunması hasebiyle tarihsel roman türünün nadide bir örneği olarak yansımaktadır.

Yazarın eserleri adına ülkemizde henüz ortaya konmuş bir çalışma olmaması bizi bu çalışmaya iten sebeplerden birisidir. Zira Filistin meselesini derininde yakıcı bir şekilde hisseden yazar, roman, hikaye ve makalelerinde bunu en etkileyici ve çarpıcı şekilde aktarabilme yetisine sahiptir. Bu da onu ve eserlerini ülkemiz edebiyatseverleri ve araştırmacılarına tanıtmayı gerektiren bir sebeptir.

Bu vesileyle giriş ve üç bölümde ele aldığımız çalışmamızda öncelikle olayların akışının daha net kavranabilmesi açısından bir Filistin Tarihi Kronolojisini ekledik. Akabinde yazarımızın da dahil olduğu İslami Arap Edebiyatı hakkında genel bir bilgi vermeye çalıştık. İlk bölümde Filistin edebiyatının geçirmiş olduğu merhaleleri ele alarak, roman, hikaye, şiir ve tiyatronun bu merhaleler ışığındaki ilerleyişini inceledik. Ayrıca her bir edebi tür için öne çıkan yazarlardan ve onların çalışmalarından bahsettik. İkinci bölümde ise yazar Cihad er-Recebî’nin hayatı ve edebi kişiliğinden bahsederken, edebiyatın hemen hemen her alanında yapmış olduğu çalışmaları tanıttık. Üçüncü bölümde ise yazarın “Len Emute Suden” adlı eserini şekil ve içerik açısından incelemesini sunduk. Burada belirtmemiz gerekir ki yazar hakkında ülkemizde yapılmış

herhangi detaylı bir çalışma olmaması, ayrıca eserlerine ulaşmada ki zorluk sebebiyle yazarın romanlarından yalnızca birine yer vererek tahlilini gerçekleştirebildik. Çalışmamızın sonuna ise dipnotlara, ad ve soyad esasını dikkate alarak yararlandığımız kaynaklar, makaleler ve internet sitelerinden oluşan bir bibliyografya ekledik.

Çalışmamızda yararlandığımız kaynakları Suudi Arabistan, Mısır, Türkiye ve Kanada’da yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde belirli bir olgunluğa kavuşturabildik. Bu bağlamda Arapça, İngilizce ve Türkçe kaynaklardan yararlandık.

Çalışmam süresince emeğini ve rehberliğini esirgemeyen değerli hocam Yard. Doç. Dr. Sultan Şimşek’e, çalışmamızın her aşamasında sürekli irtibat içerisinde olduğumuz yazar Cihad er-Recebî’ye, çalışmam süresince beni daima destekleyen eşim Dr. Ahmed Abdelmotalieb’e, varlığıyla bana güç veren oğlum Hamza Yusuf’a ve aileme üzerimdeki emekleri ve her zaman yanımda oldukları için teşekkürü bir borç bilirim.

CEYNA KILINÇ ABDELMOTALEB

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TRANSKRİPSİYON	x
MODERN FİLİSTİN TARİHİ KRONOLOJİSİ	xi
GİRİŞ: İSLAMİ ARAP EDEBİYATI	1
BİRİNCİ BÖLÜM	10
FİLİSTİN EDEBİYATI	10
1.1. FİLİSTİN EDEBİYATININ GELİŞİM SÜRECİ VE EVRELERİ	10
1.2. FİLİSTİN EDEBİYATINDA ROMAN VE HİKAYE	15
1.3. FİLİSTİN EDEBİYATINDA ŞİİR	25
1.4. FİLİSTİN EDEBİYATINDA TİYATRO	37
İKİNCİ BÖLÜM	43
CİHAD ER-RECEBÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	44
2.1. CİHAD ER-RECEBÎ'NİN HAYATI	44
2.2. CİHAD ER-RECEBÎ'NİN EDEBİ KİŞİLİĞİ	45
2.3. CİHAD ER-RECEBÎ'NİN ESERLERİ	47
2.3.1. ROMANLARI	47
2.3.2. KISA HİKAYELERİ	48
2.3.3. ÇOCUK HİKAYELERİ	49
2.3.4. MAKALELERİ	49

2.3.5 SENARYOLARI	51
2.3.6. BASINDA ÇIKAN YAZILARI	50
2.3.7. RADYO PROGRAMLARI	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	53
“LEN EMUTE SUDEN” ROMANININ İNCELENMESİ	53
3.1. ROMANIN KÜNYESİ	53
3.2 ROMANIN OLAY ÖRGÜSÜ	54
3.3. ROMANDAKİ BAŞLICA KARAKTERLER	76
3.3.1. VAIL	76
3.3.2. HELEN GREN	82
3.3.3. DİĞER KARAKTERLER	84
3.4. MEKAN	88
3.5. ZAMAN	90
3.6. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICISI	93
3.7. ROMANIN ANLATIM TEKNİĞİ	94
3.8. YAZARIN DİL VE ÜSLUBU	96
SONUÇ	100
BİBLİYOGRAFYA	102

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ar.	: Arapça
a.y.	: Aynı yayın
b.	: İbn
b.	: Basım
b.a.	: Eserin bütününe yapılan atıf
BM	: Birleşmiş Milletler
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
d.	: Doğum
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
h.	: Hicri
md.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
nr.	: Numara
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
t.y.	: Tarih yok
y.y.	: Yer yok

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

1. Şemsi ve Kameri harfler okundukları şekilde gösterilmiştir. Örneğin; er-Recebî, el-Karmel gibi.
2. Kelime sonlarında ki nisbet ya'ları (î) şeklinde gösterilmiştir. Örneğin; Kenefânî.
3. Kelime sonlarındaki (ë)'lar vakıf halinde 'a' veya 'e' olarak, vasıl halinde 't' olarak gösterilmiştir. من حلف المعركة - min halfi'l-ma'rake
4. Arapça tamlamaların sonundaki i'rab alameti gösterilmiştir. Örneğin; el-Vatanu'l-Mahbûb, Mesârihu'l-Eḡhân gibi.
5. Mürekkep şahıs adlarında okunuş esas alınmıştır. Örneğin; 'Abdullah, 'Abdulkarim el-Karmî gibi.

ـ: ae	س: s
ـ: u, o, ü	ش: ş
ـ: i	ص: ş
أ: â	ض: ḍ
و: û	ط: ṭ
ئ: î	ظ: ṣ
ء: a	ع: 'e
ب: b	غ: ğ
ت: t	ف: f
ث: ṭ	ق: k
ج: j	ك: K
ح: ḥ	ل: l
خ: ḫ	م: m
د: d	ن: n
ذ: ḏ	و: v
ر: r	ه: h
ز: z	ي: y

MODERN FİLİSTİN TARİHİ KRONOLOJİSİ

1799 Napolyon ilk kez Filistin’de Yahudi Devleti kurulması görüşünü ortaya attı.

1867 Yeni bir Osmanlı Anayasası yabancıların toprak sahibi olmasına izin verdi.

1882 İlk *Aliyah* (Yahudi göç dalgası) Filistin’e Yahudi göçü desteklenmeye başladı.

Filistin’de *Rishon le Zion* adlı geniş bir siyonist yerleşim bölgesi kuruldu.

1885 *Siyonizm* teriminin ortaya çıkışı.

1896 Theodor Herzl, *Der Judenstaat* adıyla bir broşür yayımlayarak Yahudi Devleti kurulması çağrısı yaptı.

1897 İlk siyonist kongre İsviçre’de toplandı. Daha sonra Dünya Siyonist Örgütü olarak anılacak olan Siyonist Örgüt adlı kuruluş oluşturuldu.

-Kudüs müftüsü Yahudilerin toprak edinme konusunu görüşmek için bir komisyon kurdu.

1903 İkinci Aliyah, Rus ve Doğu Avrupalı Yahudiler katliamlardan kaçtı.

1908 Hayfa’da, siyonist sömürgeciliğe karşı koymak için *el-Karmel* isimli bir gazete çıkartılmaya başlandı.

1914 I. Dünya Savaşı başladı. Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere karşısında Almanya ile ittifak kurdu.

1915 Britanya, Ortadoğu’da Arapların bağımsızlığının sağlanması amacıyla, Arapların Osmanlı Devleti unsurlarına karşı desteklenecek ayaklanmalar yapılmasını kararlaştırdı.

1916 İngiliz, Fransız ve Ruslar savaş sonrasında Arap topraklarını paylaşmak için Sykes-Picot gizli anlaşmasını oluşturdular.

1917 *Balfour Deklarasyonu* ile Britanya, Arap toprakları üzerinde bir Yahudi anavatanı kurulacağı sözünü verdi.

1919 Kudüs’de ki ilk Filistin Ulusal Kongresi, Balfour Deklarasyonu’nu reddederek, Şam’da bulunan Kral Faysal’dan, Arap bağımsızlığı talep ettiler.

1922 Milletler Cemiyeti, Filistin’in Britanya mandası olmasını ve mandanın amacının bir Yahudi anavatanı kurmak için çalışmak olduğunu onayladı.

1924 Üçüncü Aliyah, çoğunlukla tüccar ve zanaatçılardan oluşan Yahudi kabileler Polonya'dan göç etti.

1929 Yahudi göçüne karşı ilk büyük eylem olan *el-Burak* isyanı başladı. 116 Filistinli İngiliz askerleri tarafından öldürüldü 232 kişi yaralandı.

1931 Dördüncü Aliyah, Alman nazi kamplarından 64 siyonist kolonisi mülteci olarak Filistin'e geldi. Filistin'de Yahudi nüfusu %30 a ulaştı.

1932 Filistinli delegelerin Londra'da başarısızlığa uğramalarının ardından, vatani savunma adına Şeyh İzzeddin el-Kassam liderliğinde silahlı isyancılar birliği ortaya çıktı.

1935 Filistinli devrimci lider İzzeddin el-Kassam Britanya güçleri tarafından öldürüldü.

1936 Filistinliler Yahudi göçüne tepki olarak 6 ay genel grev yaptılar. Üç yıl sürecek olan büyük isyanlar başladı.

1937 Peel Komisyonu Filistin'in bölünmesi ve Filistinlilerin Yahudilerin bulunduğu topraklardan ayrılması çağrısı yaptı.

1938 Silahlı siyonist grup Irgun, Arapları hedef alan saldırılar düzenledi.

1939 Britanya, üç yıl süren Arap isyanını bastırdı. 1000'den fazla Filistinli öldürüldü, liderleri sürgüne gönderildi.

1942 Newyork'taki Biltmore otelde toplanan siyonist konferans ABD ile siyonizm arasındaki ilişkileri sağlamlaştırdı.

1944 Siyonist güçler Britanya karşısında gerilla savaşına başladılar.

1946 Irgun, Kudüs'de ki Britanya karargahı olan King David otelini bombaladı. Olayda 91 kişi öldü.

1947 Britanya Filistin'den geri çekileceğini açıkladı ve ülkenin geleceğini BM'ye teslim etti.

-BM 181 sayılı kararıyla Filistin'e yönelik paylaşım planını açıkladı. Filistinliler planı reddetti.

1948 Ocak, Filistinliler ve siyonistler arasındaki çatışma savaşa dönüştü. İki taraftanda toplam 1974 kişi öldü. Filistinliler askeri açıdan tam donanımlı değil ayrıca dağınık gruplar halindeydiler. Sayıları 5000- 7000 arasında değişen Arap gönüllüler savaşmak için Filistin'e geldi. Siyonist Haganah örgütü ise 1946'dan beri planlı şekilde hazırlanıyordu. Avrupa ve Britanya'dan çaldıkları silahlarla donanmış toplamda 62000 kişilik grupları vardı.

-**Nisan**, Kudüs yakınlarında bulunan Deir Yasin köyünde kadınlar çocuklar ve yaşlılar Irgun tarafından katliama uğradı.

-**Mayıs**, Britanya Filistin'den geri çekildi. İsrail bağımsızlığını ilan etti. ABD ve Sovyetler Birliği İsrail Devletini tanıdı. Suriye, Ürdün, Irak, Lübnan ve Mısır, İsrail'e savaş ilan etti.

15 Mayıs 1948 Nekbe günü İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinin ardından 1949'a dek 900 bine yakın Filistinli yaşadıkları bölgelerden çıkmaya zorlandı.

1949 İsrail, Arap devletleriyle ateşkes ilan etti. Bu ateşkes neticesinde BM'nin daha önceden paylaştırmış olduğu topraklardan daha fazlasını almış oldu.

1950 UNRWA Filistinli mülteciler için bir BM kurumu oluşturdu.

1957 Yaser Arafat öncülüğünde Filistin Kurtuluş Örgütü el-Fetih kuruldu. Daha sonraları da yazar Gassan Kanafanî'nin de katıldığı Arap Milliyetçileri Hareketi oluşturuldu.

1964 Kahire'de toplanan Arap zirvesinde Filistin Kurtuluş Örgütü kuruldu.

1967 Arap-İsrail (6 gün) Savaşı

İsrail, tarihi Filistin'in geri kalan (Batı Şeria ve Gazze Şeridi), Golan Tepeleri ve Sina Yarımadasını işgal etti.

1970 Kara Eylül Olayları, Filistinlilerin Ürdün'e sürülmesi akabinde, FKÖ'nün Ürdün'de etkinliğinin artması kralı rahatsız etti, Ürdün ordusu ve Filistinli komandolar arasında 1971'de Filistinlilerin Lübnan'a sürülmesine kadar olaylar devam etti. Yaşanan olaylar neticesinde binlerce insan hayatını kaybetti.

1973 Ekim Savaşı, Suriye ve Mısır kaybettikleri Sina Yarımadasını ve Golan Tepelerini tekrar kazanmak için İsrail'e savaş ilan etti. İsrail karşı koyarak Süveyş Kanalına kadar ilerledi. Bunun üzerine OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries-Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) İsrail'e destek veren ABD, Hollanda ve diğer ülkelere ambargo koydu.

1974 BM ve Arap Birliği FKÖ'yü Filistinlilerin meşru temsilcisi olarak tanıdı.

1975 Lübnan'da iç savaş patlak verdi. Filistinliler silahlı çatışmalara girdi.

1976 Filistin'de ilk belediye seçimleri gerçekleşti.

1978 Mısır ve İsrail Camp David Anlaşmalarını imzaladı. İsrail, Sina Yarımadasından çekilme kararı aldı.

1979 İsrail-Mısır Barış Antlaşması imzalandı.

1982 İsrail, Lübnan'ı işgal etti.

İsrail yanlısı Hristiyan milisler Beyrut'ta bulunan Sabra ve Şatilla adındaki Filistin mülteci kamplarını basarak katliam gerçekleştirdi.

1987 Batı Şeria ve Gazze Şeridinde 1936'dan beridir ilk kapsamlı ayaklanma olan İntifada başladı. İsrail bu ayaklanmaları bastırmak için göz yaşartıcı gaz, plastik ve gerçek mermiler kullandı. İntifadanın ilk üç yılında 700 Filistinli İsrail askerleri tarafından öldürüldü. Yaklaşık 12 bin Filistinli yaralandı.

1988 Arafat liderliğindeki FKÖ İsrail'i resmi olarak tanıdığını ilan etti. Böylece Amerika ile olan diyalog yolunu açma adımları atıldı.

1991 Madrid'te Ortadoğu Barış Konferansı toplandı.

1992 Yapılan çok taraflı görüşmelerde Filistin Devletinin kurulmasına ilişkin aşama kaydedilemedi.

1993 FKÖ ve İsrail kendi kendini yönetim ilkelerinin duyurulduğu Oslo-I adıyla anılan anlaşmayı imzaladı.

1995 FKÖ ve İsrail Filistinlilere Batı Şeria'nın ve Gazze Şeridi'nin bazı bölgelerinde çeşitli yetkiler veren ve Oslo-II adıyla anılan anlaşmayı imzaladı.

1997 İsrail ve FKÖ İsrail güçlerinin el-Halîl'den kısmen çekilmesini içeren bir anlaşma imzaladı.

2000 Ariel Şaron Kudüs'te Mescid-i Aksa'yı ziyaret edince Filistinliler bunu kışkırtma olarak nitelendirdi ve protestolar sonrası II. İntifada başladı.

2001 Ariel Şaron başbakan oldu ve akabinde Arafat ile görüşmelere devam etmeyi reddetti.

2002 İsrail II. İntifadanın ardından Batı Şeria'yı yeniden işgal etti.

2004 Yaser Arafat öldü.

2005 İsrail askeri güçlerinin Gazze'den ayrıldığını ilan etti.

2008 İsrail, Gazze'ye dökme kurşun operasyonu düzenledi.

2009 İsrail, Gazze Şeridi'ne kara operasyonu başlattı.

2009 İsrail'in Gazze'ye yönelik dökme kurşun operasyonunda orantısız güç kullanması nedeniyle savaş suçu işlemekle itham edildiği Goldstone Raporu , BM Genel Kurulunda kabul edildi.

2010 “Rotamız Filistin Yükümüz İnsani Yardım” sloganıyla yola çıkan Gazze’ye Özgürlük Filosu’na İsrail Donanması uluslararası sularda saldırdı. Mavi Marmara gemisindeki 9 Türk yardım gönüllüsü öldürüldü, 50’yi aşkın kişide yaralandı.

2010 Mavi Marmara Katliamının ardından artan uluslararası baskılar nedeniyle Mısır, Refah Sınır Kapısını süresiz olarak açtı. İsrail ise ambargoyu hafifletme kararı aldı.

2011 Filistin Yönetimi, BM’ye tam üye devlet statüsü kazanmak amacıyla BM Genel Sekreteri Ban-ki Mun’a başvurdu.

2011 Filistin UNESCO Genel Konferansının kararı ile kurumun 194. üyesi oldu.

2012 BM Filistin’e BM’de üye olmayan gözlemci devlet statüsünü verme kararı aldı.

2012 İsrail, Gazze’ye Savunma Sütunu Operasyonu düzenledi.

2014 İsrail, Gazze’ye Koruyucu Hat Operasyonu düzenledi.

2014 İsrail Gazze’ye yönelik 51 gün sürecek saldırılarını başlattı. Saldırılarda 530’u çocuk 302’si kadın 2100’den fazla Filistinli öldü. 10 binden fazla Filistinli de yaralandı.

2015 İsrail 20. Parlamento için erken seçime gitti. Seçimi Benyamin Netenyahu liderliğindeki Likud Partisi kazandı.

2015 Filistin UCM (Uluslararası Ceza Mahkemesi)’ye resmen üye oldu.

2015 Filistin UCM’ye İsrail hakkında suç duyurusunda bulundu. ¹

¹Aljazeera, “Filistin Remiks”, 2015, (Çevrimiçi)

http://interactive.aljazeera.com/aj/PalestineRemix/timeline_main.html , 18 Mayıs 2016.

“Kronoloji:1915’ten Günümüze Filistin”, İktibas Dergisi, 1 Ekim 2015, (Çevrimiçi)

<http://www.iktibasdergisi.com/kronoloji-1915ten-gunumuze-filistin/> 18 Mayıs 2016.

GİRİŞ

İSLAMİ ARAP EDEBİYATI

İdeolojinin dil, kültür ve hayat görüşüyle ilişkilendirildiğini düşünürsek incelediğimiz edebi eserde ele alınan toplumun dilini, kültürünü ve yaşam biçimini İslami kaygılarla işlemesi sebebiyle İslami edebiyat ürünü olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Cihad er-Recebi yazmış olduğu eserlerde bu kaygıları taşıması hasebiyle islami edebiyatçı yazarlar arasında yer almaktadır. Öyle ki yazar Filistin meselesini bir nevi ümmetin meselesi olarak görmektedir.İslami içerikte mesajlar vererek edebiyatını iltizamına uygun kullanmaktadır. Bu vesileyle ayet ve hadislerden, İslami hikayelerden söz etmektedir. Bu bağlamda biz burada öncelikle İslami edebiyat nedir, nasıl ortaya çıkmıştır, öncüleri kimlerdir, ve İslami edebiyat nasıl değerlendirilir sorularını izah etmeye çalışarak konu hakkında genel bir bakış açısı kazandırmaya gayret ettik.

İslami Arap Edebiyatı kavramını bütünüyle ele almadan önce ise bunun tanımını iki kısma ayırarak yapmak sanırım daha uygun olur. Öncelikle İslami nedir buna açıklık getirmek gerekir. İslami kavramı kendine has bir incelik içermektedir. İslam’a ait olan, İslam toplumlarının içinde olan her şey; tarihi, coğrafyası, kültürü, dili vb. Bütün hepsi İslam ile ilişkilendirildiğinde İslami olur. Edebiyatın tanımına gelecek olursak, onun kesin olarak bir tarifi olmadığı gibi neşet ettiği her toplumda farklı manalar kazanabilir, ortaya konuş amacı farklılık gösterebilir. Nitekim batıda edebiyat kelimesinin karşılığı “literatür” yani bizde ki anlamıyla okumak iken İslam kültüründe bunun mukabili “edeb” kelimesi olması çok dikkat çekicidir. Öyle ki batıda edebiyat; estetik kaygılar doğrultusunda ortaya konmuş yahut haz elde etme, faydacılık ve çoğu zaman hakikati ifade etme zorunda olmayan biçimsel düzeyde her şey iken İslami edebiyatın; belirli bir ahlaki yapı etrafında şekillenen, güzeli, doğruyu, hakkı ve hakikati en doğru, anlaşılır ve anlamlı şekilde ifade etmeyi hedefleyen, belirli bir iltizamı olan, amaç ve hedefleri olan edebiyat olmasıyla göze çarptığını söyleyebiliriz. Çünkü İslami olmanın mayasında bu vardır. Dini kaygılar içerisinde muhatabına sözü en güzel şekilde söylemek,

anlayacağı şekilde basitleştirmek, gereksiz kelam israfından kaçınmak, hakkın ve hakikatin savunucusu olmak ve netice itibarıyla okuyucuya mesajını iletme. Nitekim pek çok ayet ve hadislerde de sözü muhataba en güzel, en doğru ve en açık şekilde söylemek gerektiği tavsiye edilir.

İslami edebiyat Müslüman muhayyileden doğmuş olan edebiyattır, böylece şiir, roman, tiyatro vb. sanat eserlerinin tümü İslami içerik ile bezenir.

“İslami edebiyatın gerçekleşmesi için iki fenomeni göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Bunların ilki; sağlam inançlı ve yeterli kültür donanımına sahip Müslüman bir edebiyatçıdır. O, bütün müktesebatıyla edebiyat ve hayat hakkındaki İslami tasavvur ve düşüncüyü, edebi sanatlar ve türler çerçevesinde mükemmelce belirleyerek ortaya koyacak ve bunu en güzel üslupla sunabilecek usta ve yetenekli biri olmalıdır.

İslami edebiyatın ikinci lazım-ı mufarıkı; Müslüman bir eleştirmendir. O önce temel İslami düşünce kaynaklarından, geçmişten bugüne taşınan İslami edebi kültürün tecrübe ve ürünlerinden yararlanacak; daha sonra edebiyat esaslarını belirlemek ve bunları dünya edebiyatında sanatın gelişimiyle ortaya konan yeni sonuç ve tecrübelerle birlikte değerlendirip, İslami esaslara uygun tarzda ifade edebilecektir.”²

Sanat değeri olan aynı zamanda İslami esaslara uygun eserlerin ortaya çıkmasında bu ikisinin önemi büyüktür. Müslüman edebiyatçının eserinin İslami edebiyata uygun olması için ise iki şart vardır. Bunlardan biri “tasavvur-u İslami” (İslami düşünce, ideoloji ya da İslami dünya görüşü) bir diğeri ise “iltizam” (ilkesellik, bağlılık) kavramıdır. İslami edebiyat bu iki kavram bağlamında edebiyatçının zihninde

² Yakup Civelek, “Modern Arap Edebiyatında İslami Edebiyatın Yeri ve Öncüleri”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 3, 2000, s. 85-99.

şekillenir ve ortaya bir sanat eseri çıkar. İltizam sahibi edebiyatçı vermek istediği mesaj doğrultusunda lafın nereye varacağını bilir. Bu şuurla sunulan sanat eserleri estetik açıdan da değer kazanır.

“İslami edebiyat, müstakil bir alan olarak 20.yy.’ın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. İslami edebiyat ıstılahını ilk ortaya atan şehit Seyyid Kutub³ olmuştur. Ancak araştırmacılar İslami edebiyatın temeline, teorik ve sistematik şekilde kurallarını belirlediği için Necib el-Kiylânî’yi koymaktadırlar.”⁴

İslami edebiyatın gelişim sürecinde başlıca dört isim zikredilmektedir. Bunlardan ilki ‘İslami edebiyat’ fikrini ortaya atan *Seyyid Kutub*’tur(1906-1966). Kutub ‘İhvan el-Muslimîn’ gazetesinde ki ‘Menhecu’l-Edeb’ köşesinde paylaştığı makalelerden, ‘İslami Edebiyat’ başlıklı makalesiyle hem bu alandaki müstakil bir edebiyat ihtiyacına dikkat çekmiş, hem de temelleri atılacak olan edebiyatın nasıl olması gerektiğini belirtmiştir. Böylece edebiyatçılara bu konuda münakaşa etme kapısı açılmıştır.

İslami edebiyatı icra eden edebiyatçıda bulunması gereken, hayatı ifade etme biçimi, insan-evren hakkındaki düşüncesinin sahip olduğu İslami değerler nedeniyle diğer edebiyatçılardan farklı olması gerektiğini ifade eden Kutub’un edebiyatında, roman kahramanı sapıklık ve dalalet içine düşmüşse doğruya, güzel olana yönlendirilir. Kutub, İslami edebiyatın bu yönlendirici ve mesaj içeren özellikleri dışında doğru, gerçekçi ve kapsamlı bir edebiyat olduğunu ifade eder. Seyyid Kutub’un bu alanda yazmış olduğu önemli eserlerden birisi de “*en-Nağd el-Edebî: Usuluhu ve Menahicuhu*” adlı çalışmadır. Kutub, bu çalışmasında İslami edebiyat kavramından bahsetmekte ve edebi eseri eleştirmede dikkat edilmesi gereken usüllere yer vermektedir.

³ Mısırlı yazar, müfessir ve düşünce adamı.

⁴ Macid bin Muhammed el-Macid, “el-Edebu’l-İslâmî: Müraca‘at fi’n-Neş’eti ve’l-Hasais”, ‘*Alemu’l-Kutub*, Riyad, 2003, s. 133-155.

İslami edebiyatın bir diğer önemli ismi ise Muhammed Kutub'tur⁵(1919-2014). *"Menhecu'l-Fenni'l-İslâmî"*⁶ adlı telifinde İslam sanatının metodu ve tekniğine dair düşüncelerini belirtirken, İslami edebiyatın batıya özenmeden kendi müstakil edebiyat tarzını oluşturabileceğini ifade etmektedir. Bunun hem iyi bir Müslüman hem de yetenekli bir sanatçı olan yazarın ahlak, güzellik olgusu, gerçeklik, kavram ve tecrübelerini göz önünde bulundurarak gerçekleştirebileceğini vurgular. Eserinde tasavvur-u İslami kavramı üzerinde özellikle durur. İnsanların İslam'a ait olana dönmekle aslına, öze döneceğini, böylece tekamülünün gerçekleşeceğini savunur. Muhammed Kutub'un yazmış olduğu bu eser İslami edebiyat'ın nasıl olması gerektiğini, özelliklerini ve sınırlarını belirleyen kapsamlı bir başvuru kitabıdır.

İslami edebiyatın temeline konması gereken bir başka isim de yazar ve mütefekkir Necib el- Kiyânî'dir⁷(1931-1995). Kiyânî, bu edebiyatı teorik olarak açıklayan çalışmalar sunması hasebiyle dikkat çekmektedir. Yazmış olduğu önemli telifler arasında "el-Medhalu ile'l-Edebi'l-İslâmî" adlı eserinde İslami edebiyat kavramından bahsetmiş, içerik ve şekil kavramları üzerinde durmuştur. Kiyânî'ye göre İslami edebiyattan bahsedeceksek içerik ve şekil konularını mutlaka ele almalıyız. Buradaki şekilden maksadımız edebi formlar, içerik dediğimizde ise İslami tarafı ve kapsayıcılığını vurgulamak başka bir deyişle hayatın her yönünü tasavvur-u İslamiyye'ye göre edebiyata dökmekten bahsediyoruz. Kiyânî'nin bu telifinde İslami edebiyat'ın özelliklerini etkileyici, sanatsal bir ifade kullanmak, Müslüman bir edebiyatçıdan sadır olmak, insan, kainat ve hayat başlıklarına odaklanmak, vicdan ve fikir dünyasını harekete geçirmek ve vizyon vererek aktif hale getirmek maddeleriyle sıralar. Yine başka bir madde olarak Kiyânî, İslami edebiyatta roman kahramanlarının misyonunu; Materyalist, Sosyalist, Varoluşçu vb. başka edebi akımlarda ki kahraman algısıyla kıyaslamıştır. İslami edebiyat eserlerinde roman kahramanları mütefaildirler.

⁵ Mısırlı yazar, akademisyen ve öğretmen.

⁶ İslamın, edebiyat, resim, şiir vb. gibi diğer sanat dallarıyla ilişkisinin değerlendirildiği, islami edebiyat ve sanat kavramlarının irdelendiği bir eserdir.

⁷ Mısırlı yazar, islami edebiyatın kurucusu.

Her ne sıkıntı ve zorluk içinde bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka felaha kavuşurlar. Yazmış olduğu hikaye ve romanlarda o, Müslüman karakterleri betimlerken kahramanlarına hem direnişçi hem mütefail olma misyonunu yüklemiş, herkes tarafından gıpta edilen, üstün ahlak ve erdem sahibi kişiler olarak şekillendirmiştir. Çünkü onun edebiyatında iltizamı gereği, yazılan eser eğlenceli bir şekilde vakit geçirmek için değil, mesaj vermek, İslami düşüncüyü edebiyatla tekrardan canlandırmak maksadıyla sunulmuştur, kahramanlar da bu misyonu taşıyarak küfür ve fesatla mücadele eden kişilerdir. Yahut delalette iseler çeşitli iç muhasebelerle doğru yolu bulurlar.

Kiylânî yine aynı eserinde ‘iltizam’ kavramının üzerinde durmuş. İltizam olmasaydı insanın istikametten sapabileceğini ifade etmiştir. Kiylânî yine din ile sanat arasında çatışma ve çekişme bulunduğu şeklindeki görüşlere açıklık getirmiş. Özgürlük, ilkesellik, iltizam gibi hususlarla ilgili olarak İslami Edebiyatın kendi bakış açısına uygun yorumlar yaparak konunun sınırlarını çizmiştir. İslami edebiyat ve güzellik ilkesinden bahsederken, güzelliğin maddeci bir kavram olmadığını, ruha, akla ve nefse hitab eden, insana zevk veren bir olgu olduğundan bahseder. Bu eserde incelenen bir başka başlık ise İslami edebiyat ve toplumdur. Buna göre fert toplumdan ayrı düşünülemez, yaptığı fiillerden sorumludur.

Kiylânî’nin bu alanda telif etmiş olduğu diğer önemli eserlerde; “el-İslamiyye ve’l-Medâhibu’l-Edebiyye” Muhammed Kutub’un bu alanda bıraktığı boşluğu dolduran, İslami edebiyatın gelişimini tahlil eden ve edebi ekollerle ilişkilendiren önemli bir eserdir. “Rıhletî me‘al-Edebi’l-İslâmî”⁸ ve “Afâku’l-Edebi’l-İslâmî”⁹ bu alanda vermiş olduğu diğer eserleridir.

⁸ İslami edebiyatın diğer sanat dalları ve edebi ekollerle olan ilişkisini inceleyen aynı zamanda islami edebiyatın başlangıcını anlatan bir eserdir.

⁹ İslami edebiyatın kavramının yapıldığı, tarihçesinden bahsedildiği bir eserdir. Kitapta bir diğer konu olarak islami eleştiri kültürü yer almaktadır.

Kiylânî'nin eserlerinde realizm; insanı, hayatı, onların istek ve arzularını, özelliklerini olduğu gibi anlatmaktır. Romanı süsleyerek, gerçek hadiseden uzaklaşmaktansa, toplum için sanat yapma gayesiyle mesajını okuyucuya doğrudan ulaştırır. Bunu yaparken bayan ve erkek kahramanlar arasında ki duygulara da yer verir.

Onun tüm bu çaba ve gayreti İslami edebiyata yeni bir yorum getirmiştir. Toplumsal, ekonomik, siyasi ve ideolojik kavramlar tasavvur-u İslami (İslami düşünce, anlayış) üzerine değerlendirilmiş ve kıymetli bir altyapının ürünü olan pek çok eser ortaya çıkmıştır

Muhammed Hasan Bereygaş¹⁰ (1942-2003) ise “Fî'l-Edebi'l-İslamiyyi'l-Muâsir” adlı eserinde pratik ve teorik mahiyette pek çok makaleye yer vermiş. Ayrıca İslami edebiyatın gerçek çehresi, İslami edebiyatın çerçevesi, İslami edebiyatın gelişimi gibi bazı meseleleri ele almıştır.

Davet edebiyatı “Edeb’ul Da’va” olarak da isimlendirilen İslami edebiyatı batılı edebiyat teorilerinden ayıran kendine has özellikleri vardır. Macid bin Muhammed yine aynı makalesinde¹¹ bunları şöyle sıralar. Amacı olmak, iltizamı olmak, kapsayıcılık, gerçekçilik, açıklık, pozitivizm ve objektif olmak. Bunlara kısaca değinmek gerekirse;

Amaçlılık (الغائية) : Amacı olacak. Kuran’da da belirtildiği gibi insan dünyaya amaçsız gönderilmemiştir. Bu nedenle edebiyatçı edebiyatını bunu açıklamak, anlatmak için bir vesile kılar. İslami edebiyat onu savunanlara göre amaçsız olamaz. İşte bu yüzden edebiyatçı kendisine “Neden yazıyorum?” sorusunu sorar ve edebiyat gayesini belirler; ancak buradaki hedefsellik Marksist edebiyattakinden farklı olarak insanları hayra yönlendirmeyi, Allah (cc.) emir ve yasaklarına uymaya davet eder. Buna göre gayesi olmayan edebiyat abes olur.

¹⁰ Suriyeli edebiyatçı, eleştirmen.

¹¹ A.g.e., s.142-145.

İltizam (الالتزام): İslami edebiyat tasavvur-u İslamiyye ile bağlantılı bir edebiyattır. Edebiyatçının tasavvur-u İslamiyye’de kullandığı bütün konuları içermelidir. Seçme konusu ise edebiyatçının kendisine bırakılmıştır, böylece o sosyalist gerçekçilik akımında olduğu gibi dıştan zorlayıcı bir edebiyat değildir. Yahut da varoluşçularda olduğu gibi insan yaşamında rastlanan yıkıcı sonuçları vurgulayan, selbî bir edebiyat değildir. İç hesapları ve toplum sorunlarını çözerken iltizam dairesi dışına çıkmaz. Böyle olmakla edebiyatın zayıfladığını söyleyemeyiz çünkü İslami çerçevede doğru ve en güzeli tabir etmiş olur. Zaten onun maksadı içerik ve şekil açısından, akıl ve vicdana uygun olmak aynı zamanda zevk vermektir. İslam toplumu akide ve ahlak üzerine kurulu bir toplum olduğu için Müslüman edebiyatçı sanatında bu gerçeği göz önünde bulundurmak zorundadır. Netice itibariyle Müslüman edebiyatçıda iltizam olmasaydı ‘sanat, sanat için’ olurdu.

Kapsayıcılık (الشمولية) : İslami edebiyat insanın hem maddi hem de manevi yönlerini ele alan ‘kapsayıcı’ bir edebiyattır. Böylece Materyalizmde ki yalnızca maddi yönü ele alan fikriyattan ayrılmış olurlar. Tasavvur-u İslami çerçevesinde insan hayatını, meselelerini vb. şeyleri maddi ve manevi yönleriyle birlikte inceler. Fikri, iktisadi, ictimai, ruhi bütün yönler birlikte ele alınır, birinin diğerinden ayrı olduğu görülmez.

Gerçekçilik (الواقعية) : İslami edebiyatta ki ‘gerçekçilik’ edebi ekollerden olan realizmden farklıdır, çünkü o insanı dar çerçevede ele almaz. Dahili ve harici, zaman ve mekan, ruh ve madde tüm yönleriyle, ferd ve cemiyeti gözeterek insanı bütün olarak ele alır.

Açıklık (الوضوح) : İslami edebiyat açıklık edebiyatıdır. Açıklık ve terkiplerin basitliği olmazsa olmaz iki kavramdır. Müslüman edebiyatçı yaptığı sanat eserinin seviyesini düşürmemek için irticalen söylemekten, mesajı direkt vermekten ya da vaaz vermekten kaçınır.

Pozitif (الإيجابية) : İslami edebiyatın savunucuları edebiyatlarının ‘pozitif’ bir edebiyat olduğunu belirtirler. Bu aynı zamanda tasavvur-u İslamiyye’nin de bir gereğidir. İslami edebiyat; insanın her ne kadar zayıf, nefesine düşkün bir varlık olduğunu bilse de, o olumsuzluk (selbiyat) edebiyatı değildir, insan-ı kamile ulaştırmaya çabalar, kuvvetini, kudretini olumluya dönüştürmeyi hedefler. İslami edebiyat acı ve gözyaşı edebiyatı değildir, pozitif olmakla da insanın sıkıntılarını görmezden gelmez. Başka edebi akımlarda olduğu gibi insanı zayıf durumu içerisinde bırakmaz, tasavvur-u İslami mucibince iyiye yöneltir. Yani İslami edebiyat insanlığın, acısını, sıkıntısını vb. konu edinebilir ancak bunu gaye edinmez.

Objektivizm (الموضوعية) : İslami edebiyatın konuları çok geniştir, bütün gerçekleri kapsar. İslami edebiyat yalnızca akidenin gerçeklerinden bahseden ya da irşad ve dini vaazlar edebiyatı değildir. Yalnızca dini-İslami konulardan bahsetmesi gerekmez. İslami edebiyatın savunucuları nazarında; kainattaki tüm varlıkların onunla anlaşıldığı insanın özelliklerini ele alır. Dünya tarihi vb. konuları da İslami nazarla ele alarak ‘objektif’ bir sunumla işler.

Buna rağmen İslami edebiyatın da sınırlılıkları vardır. Edebiyatçılar ve eleştirmenler, İslami edebiyatın, sürrealizm, sembolizm, romantizm gibi batılı edebi akımlardan etkilenip etkilenemeyeceğini tartışırken bir kısmı İslami edebiyatın İslami olmakla batılı tüm etkileşimlerden müstağni olmasını savunmuştur zira onların doğduğu ortam ile İslami edebiyatın geliştiği ortam farklı olması bakımından, her ikisini de farklı meşreplerde görmüşlerdir. Bir kısmı ise bunları İslami edebiyatın tabiatına münasib düşecek şekilde uyarlanması bir sakınca görmemişlerdir. Bu doğrultuda bu görüşü savunanların romanlarında karakterler zayıf yapıli kimseler olarak görülmemekte, fikri ve ahlaki sapkınlıkları özendirilmemektedir.¹²

¹² el-Macid, a.g.m., s.155.

İslami edebiyatın bir diğerk sınırlılığı ise meydana getirilen çalışmalarda tasvirlerin İslami ye uygun hazırlanması gerekliliğidir. Buna göre roman ve tiyatrolarda kadının rolü de bir başka tartışma konusu olmuştur. Eleřtirmenlerin oğtu tasavvur-u İslamiye'ye riayet edildiğı sürece roman ve tiyatrolarda kadın bahsinin geemesinde bir sakınca görmemişlerdir.

İslami edebiyat özel olarak Müslüman şahsı, genel olarak ise tüm insanları hakka ve hakikate davet etme çabasında olan, fesat ve küfür ile mücadele etmeye çabalayan bir edebiyat türüdür. İslami edebiyat günümüzde dahi gelişmekte olan bir fenomendir, diğerk edebi türlerden ayırştırarak kendi başına bir ideoloji olarak bakmak gerekmektedir. Yine de iltizam ve sorumluluk sahibi Müslüman edebiyatçı ve eleştirmene düşen kendi sahasında en iyi olmaktır. Böylece orada kendisine söz hakkı verilir ve ancak bu şekilde ağırlığını koyduğunda yaptığı sanatta hakkıyla takdir edilir. Aksi takdirde küçümsenir ve edebiyat camiasında sanatı hak ettiğı yeri bulamaz.

BİRİNCİ BÖLÜM: FİLİSTİN EDEBİYATI

1.1. FİLİSTİN EDEBİYATININ GELİŞİM SÜRECİ VE EVRELERİ

Modern Filistin Edebiyatının ortaya çıkmasında Filistin sorununun çok önemli etkileri vardır. Öyle ki bunun neticeleri doğrultusunda edebiyatçıları yazmaya iten dahili ve harici sebepler olduğu göze çarpar.

Modern Arap edebiyatının en başarılı örneklerinin I. Ve II. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıktığı görülür. Bu dönemlerde yaşanan olaylar hiç şüphesiz edebiyatçıların ruh dünyasına farklı sirayet etmiş, etkilendikleri çevresel değişim ve gelişimler, sosyal durumlar onlara farklı bakış açıları kazandırmıştır. Nitekim İsmail Ediz I. Dünya Savaşı sonrasında Filistin’de toplum ve siyaset isimli makalesinde İngiliz politikası ve siyonizm meselesine şöyle değinmiştir;

“İngiltere’nin dünya savaşını kazanmasıyla Filistin açısından yeni bir dönem başlamış oldu. Savaş sona erdiğinde Filistin, İngilizler tarafından işgal edilmiş, Siyonizm projesi uygulamaya konmuş ve böylece konu uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür.”¹

1917 senesinden itibaren uygulamaya konulan Balfour Deklerasyonu² neticesinde ise İsrail, batılı devletlerin desteğiyle Filistin’de bir Yahudi devleti kurmayı planlamış ve bunun siyasi altyapısını hazırlamıştır.

Bu zor şartlar altında dahi, Filistinli edebiyatçıları özellikle roman ve şiir hususunda başarılı çalışmalar ortaya koymuşlardır. Şüphesiz vatan sevgisi, direniş, umut ve inanç onların yazarken gözönünde bulundurduğu fenomenler arasında yer alır.

¹ İsmail Ediz, “I. Dünya Savaşı Sonrasında Filistin’de Toplum ve Siyaset 1919-1922”, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, c.II, S. 2, 2015, s.141-176.

² İngiltere’nin Filistin’de bir Yahudi Devletin kurulmasını desteklediğini belirten bildiri. İngiltere dış işleri bakanının adıyla anılır.

İşgal edilmiş bir vatana gözlerini açmak, burada yaşamını sürdürmek yahut sürgüne gönderilerek bir başka toprakları vatan bilmek ya da diğer bir manayla sürekli yabancı olarak yaşamak Filistinli edebiyatçıların ilham kaynağı olmuştur. Bu neticeyle Filistinli edebiyatçıların, kısa hikaye, roman ve şiir türündeki eserlerinde ya kendi kişisel tecrübelerini ya da toplumsal mücadelelerini anlattıkları, çoğunlukla direniş ve diriliş mesajları veren edebi açıdan da zengin eserler verdiklerini görürüz.

“Filistin romantik kısa öyküsünün bir çoğunda, özellikle ilk dönemlerinde, derin bir melankoli hakimdir ve bu, her zaman güçlü bir milliyetçilik duygusu ile yan yanadır. Vatanlarını kaybetme şokunun verdiği yıkım, hedefe varmadaki hareketsizlik, sığınmacı kamplarındaki ağır şartlar ve geleceklerinin belirsizliği, çaresizlik ve acıya neden olmuş ve bu da haliyle Filistin edebiyatının her türüne aksetmiştir. Bu türde yazan Filistinli yazarların başlıcaları Mahmûd Seyfuddîn el-Îrânî (1914-1974), ‘Îsâ en-Nâ‘ûrî (1918-1985) ve Semîre ‘Azzâm (1927-1967)’dir.”³

“I. Dünya Savaşı ile II. Dünya savaşı arasında geçen dönem Arap hikaye ve romancılığının oluşum dönemidir. I. Dünya Savaşı ve savaşı takip eden olaylar, Arap toplumlarının oluşumundaki değişimler, ölçü ve değerlerdeki farklılaşma, siyasette, kültürde, milli anlayışta ve ulusal direnişteki gelişmeler yeni bir atmosfer, daha öncekinden farklı bir zevk oluşturmuştur. Bu yeni değişimi ifade edebilmek yeni bir üslup ve yapı gerektirmiştir.”⁴

“Filistin’de modern edebiyatın oluşumunda özellikle Rus edebiyatından yapılan çevirilerin önemli rolü vardır. Çeviri hareketine öncülük yapmış olan Halîl Beydes’in

³ Sabrî Hafez, “Modern Arap Kısa Öyküsü-I”, çev. Azmi Yüksel, **Nüşa**, S. 9, Bahar 2003, s.77-96.

⁴ Humeyd Ekberî, “Modern Arap Romanı : Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-3 :Modern Arap Hikayeciliğinin Oluşum Dönemi”, **40ikindi**, çev. Murat Göçer, 2008, (Çevrimiçi), (<http://40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=3000>) 8 Mayıs 2016.

Mesârihu'l- edhân (Kahire-1924) adlı eseri ilk hikâye örneklerinden biri olarak kabul edilir.”⁵

1948 –*Nekbe* Dönemi

20. yy.'ın başlarında Filistin'de yaşanan olaylar, hiç şüphesiz etkileri uzun yıllar süren ve pek çok köklü değişikliği de beraberinde getiren sonuçlar doğurmuştur. Özellikle 1948 yılında İngilizler'in yardımıyla Filistin'de bir İsrail Devleti'nin kurulması ve akabinde meydana gelen Arap-İsrail savaşı Filistinlilerin aleyhine işlemiş ve pek çok Filistinli ya bu savaşlarda hayatını kaybetmiş ya da sürgün edilerek öz vatanından uzaklara düşmüştür. Mecburi göçe maruz kalan milyonlarca Filistinli bahçelerinde portakal ve zeytin ağaçlarını, pek çok hatıralarla dolu evlerini üzüntüyle geride bırakmış, sevdikleri insanlarla yolları ayrılmıştır. 20. yy.'ın en büyük trajedilerinden biri olarak kayıtlara geçen bu işgal, esasında yalnızca Filistinlilerin değil tüm Arap ülkelerinin dahası İslam ülkelerinin trajedisi olarak düşünülmelidir. Nüfusunun %80'i sürgüne uğramış olan bir toplumun yaşadığı bu felaketin başlangıcı '*Nekbe*' olarak hatırlanmaktadır.

1948 yılında meydana gelen olaylar Filistin edebiyatında bir dönüm noktası olmuştur. İşte bunun gibi sosyal ve politik meseleler Filistinlilerin kültür ve fikir dünyalarına etki eden, edebiyatlarına yön veren başat öğelerden biridir. Ne yazık ki yine aynı sebepler neticesinde Filistin'de öykü, hikayecilik, tiyatro vb. türler Mısır, Suriye ve Lübnan gibi diğer Arap ülkelerinin aksine daha yavaş ilerleme göstermiş, edebiyatçıların birbirlerinden ve edebi ortamdan geç haberdar olmalarına sebebiyet vermiştir. Buna rağmen Filistinli şairlerin Arap edebiyatındaki en başarılı isimler arasında yer alması, yaşanan felaketin duygu yoğunluğundaki etkisine işaret eder. Zira Filistinli şairler, şiirlerinde mültecilerin çadırlarını, maddi, manevi sıkıntılarını ve

⁵ Hüseyin Yazıcı, "Hikaye", *DİA*, c. XVII, İstanbul, 1998, s. 479-485.

acılarını en tesirli şekilde tasvir ederek yaşanan felaketi toplumun hafızasına nakşeder. Nekbe Dönemi meşhur şairlerinden **Harun Haşim Reşid**'in şu dizesinde olduğu gibi:

أخي والخيمة السوداء قد أمست لنا قبرا

“Kardeşim, kara çadırlar artık bize kabir oldu.”

“Buna paralel olarak Filistin edebiyatı hem Irak, Lübnan, Ürdün ve Suriye’ye göç eden Filistinliler tarafından hem de Avrupa ve Amerikaya göç eden Filsitinliler tarafından icra edilmeye çalışılmıştır. **Semîre ‘Azzâm** (1927-1967), **Gassan Kenefânî** (1936-1972) gibi isimler Lübnan’da, **Cebra İbrahim Cebra** (1919-1994) Irak’ta, **Fedva Tukan** (1917-2003) gibi kimi isimler ise Ürdün’de edebi eserlerini vermişlerdir.”⁶

“Modern Filistin Edebiyatı dediğimizde ise aslında iki ayrı edebiyattan bahsetmekteyiz. Birincisi tarihi hâlâ Filistin topraklarında yaşayan yazarların edebiyatıdır, ikincisi ise diaspora döneminde sürgün olarak yaşayan yazarların edebiyatıdır.”⁷

“1948 yılında bir arada bulunan köklü kültür parçalanmış ve yirmi yıldan beridir hakiki manada İsrail’de edebi ürünler veren Arap yazarlar ve sürgündeki yazarlar arasında doğrudan bir bağlantının olmadığı görülmüştür.”⁸ Bunun neticesinde İsrail’de yaşayan genç Araplar, İbranice öğrenmeye başlamış, kendilerine ait olmayan kültürden etkilenmişlerdir. Bu gibi kültürel farklılıklar muhtemelen onların edebiyatlarını etkileyen farklı perspektifler ortaya koymuştur.

“İsrail’in Filistinli yazarları, evlerine baskın yaparak tutuklama, çalışmalarını durdurma gibi tüm siyasi baskı ve tutumlarına rağmen özellikle roman alanında pek çok

⁶ Ami Elad, **Modern Palestinian Literature and Culture**, London, Frank Cass, 1999, s.9 .

⁷ Salma Khadra Jayyusi, **Anthology of Modern Palestinian Literature**, London, Columbia University Press, 1995, s.4.

⁸ A.g.e., s.5.

eser Arapçadan İbraniceye tercüme edilmiştir.”⁹ Bu sebeple edebi alanda gerçek bir boykota tabi tutulduklarını söyleyemeyiz. Aksine belki de edebi olarak kültürler arası etkileşim gerçekleştiği dahi ifade edilebilir.

Öte yandan sürgündeki edebiyatçılar 1950’ler den sonra gerçek Arapça metinlerle karşı karşıya kaldıklarından Arap edebiyat tarihinin en zengin dönemine rastgelmişler, edebiyat tarihinde önem ihtiva eden eserlere birebir yüzleşme fırsatı yakalamış ve daha çok istifade etmişlerdir. Böylelikle çağdaşları arasında sivrilerek kendi literal gücünün farkına varmışlardır.

1967- Savaş Sonrası Dönem

1967 yılında yaşanan Arap-İsrail Savaşı (6 Gün Savaşları) ve akabinde İsrail’in Filistin’deki işgal sahasını genişletmesi halkı yaşadıkları topraklardan uzaklaşmaya mecbur bıraktı. Filistin halkı önce Ürdün’e ardından Lübnan’a sürgün edildi. Tüm bu eylemler sonucunda Filistin halkı 1987’de silahsız devrim adını verdikleri *intifada* ile karşı koymaya çalıştılar. Filistinlilerin özgürlük mücadeleleri bu tarihten günümüze kadar devam etmektedir. Çoğu edebiyatçıya göre bilhassa intifadanın kendisi kitleleri güçlendiren, dünyaya Filistin’de, Gazze’de ve Batı Şeria’da neler olduğunu haber veren şiirsel bir harekettir.

Filistinli edebiyatçıların hedefinde her zaman Filistin’e dönme umudu vardır. Felaket senelerinden günümüze kadar bu umudu diri tutarak kuşaktan kuşağa da aktarırlar. Bu sebeple günümüzde değişen zaman ve koşullar içerisinde dahi Filistinli edebiyatçıların ve şairlerin işledikleri konu, bu dönem içerisinde de etkileri devam etmekte olan ve toplumu derinden sarsan işgali, vatan hasretini, vatana dönme umudunu, felaket yıllarını, acıları ve yoksullukları ele alır. Zaten onların seçkin

⁹ A.e., s.5.

edebiyatçılar arasına girmelerinde ki en önemli aktörde felaketin kendisidir, aksi takdirde dünya onların bu yeteneklerinden haberdar olmayacaktı.

1.2. FİLİSTİN EDEBİYATI'NDA ROMAN VE HİKAYE

“Arap edebiyatında roman rivâye (رواية), roman yazarı râvî (راوي), kâtibü'r-rivâye (كاتب الرواية) ifadeleriyle karşılanmıştır. Bu anlamda rivâye kelimesinin ilk defa kimin tarafından kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bir kahraman etrafında gelişen olayların anlatım ve aktarımına dayandığı için, XIX. yy.'ın ilk yarısından biraz sonra Batı romanlarından yapılmış tercümelerin rivâye kelimesiyle karşılanmış olması muhtemeldir.”¹⁰

“Bu iki edebi nevi (makama ve kahramanlık romanları gibi), Arap köklerinden çıkmamış, doğrudan doğruya Avrupa edebiyatı tesiri altında vücuda gelmiştir.”¹¹ Genel kanı odur ki Filistin edebiyatı da 20.yy. başlarından itibaren Arapçaya tercüme edilen batı tarzı roman türünden etkilenmiştir. Aslında diğer Arap ülkelerinde de roman ve hikayenin doğuş hikayesi bu şekilde gerçekleşmiştir. Bundan bir müddet sonra ise edebiyatçılar kendilerine has, kendi kültür ve değerlerini ifade eden aynı zamanda dili Arapça olan müstakil eserler verme çabasına girmişlerdir.

Ünlü şarkiyatçı Edward Said ise bu konuda ‘20. yy. öncesinde Arap edebiyatında *kıssa, sira, hadis, hurafe, ustura, haber, nadire ve makame* gibi daha önce hiç kimsede görülmediği kadar çok türde anlatı çeşidinin olduğunu haber verir. Ancak bunlar daha önce de vurgulandığı gibi sözlü edebiyata hizmet eden türlerdir.

“19. yy.’da batıya eğitim için gidenlerin yanı sıra batıdan da misyonerlik ve eğitim faaliyetleri neticesinde başta Suriye ve Lübnan olmak üzere Arap ülkelerine misyonerlerin gelerek kendi okullarını açmaları (Beyrut Amerikan Üniv.), İncil’in tefsir çalışmalarını yapmaları bu ülkelerde eğitim ve kültürel faaliyetlerin gelişmesine yardım

¹⁰ Rahmi Er, “Roman”, **DİA**, c. XXXV, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2008, s.166.

¹¹ Ign. Krateschkowsky, “Arap”, **MEB İslam Ansiklopedisi**, 7.cüz, İstanbul, 1979, s. 543.

etmiştir. Örnek vermek gerekirse; **Butrus el-Bustanî** (1819-1883), Amerikalı bir misyoner olan Cornelius van Dyke'in etkisi altında İncil'in Arapçaya tercümesinde yardım etmiştir. **Marun en-Nakkaş** (1817-1855), Moliere'in eserlerinden etkilenerek hazırladığı tiyatro fikirleriyle İtalya'dan dönmüştür.”¹² Bu çalışmalar ülkede iç savaş patlak verene kadar devam etmiştir, bundan sonra ise katliama maruz kalan Hristiyan ailelerden kimi ya Mısır'a göç etmiş yahut da Avrupa ve Amerika gibi ülkelere yerleşmişlerdir (1860).

Daha sonraları Muhammed Ali Paşa tarafından **Rifa'a Rafi et-Tahtavî** (1801-73) gibi batıya, eğitim, politika ve kültür öğrenmeye gönderilen kişiler döndüklerinde kültürel anlamda çok kapsamlı çalışmaların öncüleri olmuşlardır. Tahtavî ve öğrencileri, birlikte Voltaire, Montesquieu, Fenelon gibi yazarların kitaplarını tercüme ederek Arap okurları literal anlamda yeni eserlerle tanıştırmış oldular. Bu bağlamda önce eserlerin tercüme edilmesi, sonra taklit ya da adaptasyonu ve son olarakta yerleştirilmesi aşamalarından geçerek bugün ki modern Arap edebiyatı metinleri ortaya çıkmış oldu. Akabinde yetişen Necib Mahfuz, Corci Zeydan, Mahmud Teymur, Taha Huseyn, Tevfik el-Hakîm ve daha bir çok Arap edebiyatçısının sarf ve gayretleriyle Arap edebiyatına hikaye, roman, drama dallarında özgün eserler sunuldu. Ayrıca bu yazarların çalışmaları modern Arap kültürünün tarih içerisinde ki değişim ve gelişimine dair en başarılı örnekleri sunmuştur.

Arap ülkelerinin hemen hemen her noktasında görülebilen özellikle Arap ülkelerinde petrolün bulunması neticesinde ki ekonomik ve politik değişiklikler, bölgelerin kaderini şüphesiz etkileyen nedenlerden biri olmuş, tarihini değiştirmiştir. Nitekim yazar ve aynı zamanda petrol uzmanı olan '**Abdurrahman Munif**' bu alanda edindiği tecrübeleri eserlerinde konu olarak işlerken 'petrolün bir kelime ya da bir başlık

¹² Roger Allen, **The Arabic Novel An Historical And Critical Introduction**, New York, 1982, s.20.

olarak ele alındığında modern Arap dünyasında pek çok şeyin keşfine vesile olacağını' ifade eder.

20.yy.'ın başları başta Mısır olmak üzere Arap ülkelerinde 'milliyetçilik' kavramının sorgulandığı dönemdir. 1948-1956 ve 1967 yılları ise Arap dünyasındaki önemli tarihlerdir. II. Dünya Savaşının akabinde meydana gelen olaylar neticesinde bölgedeki siyasi değişimler Arap romancılarının da ilham kaynağı olmuştur.

“Arap romanı en olgun ürünlerini çok köklü siyasal ve sosyal değişimlere sebep olan II. Dünya Savaşı sonrası dönemde verdi. Bu dönem siyasal bağımsızlıklar, 1948 Filistin yenilgisi, Süveyş Savaşı (1956), radikal milliyetçiliğin yükselişi ve Haziran 1967 Arap yenilgisinin yanı sıra çağdaş kurumların oluşması, eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması, hayat standardının yükselmesi, şehirlere göç ile okuyucu sayısındaki artış roman türünün gelişmesinde etkin rol oynadı. Şiire göre daha kolay anlaşılır olması, siyasal, sosyal ve ekonomik problemleri işlemeye daha elverişli bulunması da romana olan ilginin artmasını sağladı.”¹³

1948 yılı öncesinde Filistin'de roman ve kısa hikaye hala deneysel dönemini yaşıyordu, edebiyat ise kümülatif şekilde ilerliyordu. Sınırları henüz belli olmamış bir alanda çalışmalar yapmak edebiyatçılar için her ne kadar zor olsa da bu alanda ki en önemli bir başka zorluk dönemin ağır şartları altında, bu çalışmalara odaklanmak olsa gerekti. Dönemin ikinci yarısına gelindiğinde, edebiyatçılar bu alandaki önemli ilham kaynaklarını ve örneklerini Arap edebiyatının zengin kaynakları arasında buldular.

“**Halil Beydes** (1875-1949), **Ahmed Şakir el-Karmî** (1894-1927), **Cemil el-Bahrî** (1930) gibi yazarlar Filistin edebiyatının roman ve hikaye alanında akla gelen en önemli isimlerindendir. Bu yazarlar Avrupa dillerinden tercüme edilen eserleri inceleyerek kendi literatür taramalarını oluşturmuşlardır. Aynı zamanda yabancı dillerden eserleri tercüme etme gayretinde bulunmuşlardır. Bunlardan Halil Beydes hem Rusçadan çeviri yapmış hemde Avrupa dillerinden Rusçaya tercüme edilmiş

¹³ Er, a.g.e., s.165.

Marie Corelli, Victor Hugo gibi yazarların eserlerinin tercümesini yapmıştır. El-Karmî ise Guy de Maupassant, Bernardin de Saint-Pierre, Tolstoy, Chekhov, Oscar Wilde ve Mark Twain'in eserlerini tercüme etmiştir. El-Bahrî ise özellikle dedektif hikayelerinin tercümesinde bulunmuş, çağdaş Filistin toplumunda hikaye ve romanın önemine dikkat çekerek teorilerini sunmuşlardır.”¹⁴

Bu alanda Filistin’de roman ve kısa hikaye sanatının kurucusu olarak zikredilen en önemli isim **Halil Beydes**’tir (1875-1949). Beydes, Nahda Döneminde edebi anlamda önemli çalışmalar yapmıştır. Tolstoy ve Puşkin’in eserlerini Arapçaya tercüme etmiş, *Nefâ’isu’l-‘Asriyye* (1908) adında büyük yankı uyandıran bir dergi yayımlamış bu dergiyle edebi manada şöhreti yakalamıştır. Bu dergide Filistinli şairler ve yazarlar, edebiyat, şiir, kültür, ahlak, tarih ve eleştiri alanında yazılar yayımlamışlardır. Ayrıca Beydes; dil, edebiyat, tarih ve kısa hikaye alanında otuza yakın eser yayımlayarak kültürel, edebi ve fikri manada değerli bir miras bırakmıştır.

“Filistin edebiyatının öncülerinden olan Beydes kendi dergisi olan *en-Nefâ’isu’l-‘Asriyye* (1908-14)’yi çıkardığında kısa öykü üretme arzusunda idi. İşe Rusçadan çevirilerle başladı, ama çok geçmeden kendi roman ve öykülerini yazmaya başladı. Tabi ki iyi tanıdığı ve çevirisini yaptığı Rus edebiyatından oldukça etkilenmişti. Çıkardığı derginin ilk sayısına yazdığı girişten, onun roman ve öykünün ne olduğunu, önemini ve okuyucular arasındaki popülerliğini kavradığını görmek mümkündür. Ancak kendi öykülerini yazmaya başladığında roman ve öykünün ne olduğunu bilmekle onu gerçekleştirmek yani yazarak örneklemek arasında çok fark olduğunu göstermiş oluyordu. Bazı öykülerinde gerçek ile hayalin farkını tartışmakta, diğerlerinde ise mitolojik, tarihi, felsefi, pedagojik, sembolik ve hatta sosyal çatılar kurmaktadır. Ancak bu deneyimlerinin çoğu, yazarın araya girmesi, sıkıcı eğitsel havası, gereksiz ahlakî mesajlar, sürpriz ve değişikliklerin sıkça yapılması dolayısıyla zedelenmektedir.”¹⁵

¹⁴ Janyusi, **a.g.e.**, s. 12.

¹⁵ Hafez, **a.g.e.**, s.82.

Beydes'e göre roman ve kısa hikaye, halka ve onların kalplerine ulaşmada en etkili ve kolay yol, kültürlerini, manevi ve ahlaki değerlerini etkilemede önemli bir araçtır. Hikaye yazarı, yalnızca toplumun üst kademesi için değil toplumun tamamı için ürün vermelidir. Bu sebepten sıradan insanları, onların problemlerini, hayatlarını da eserine katmalıdır. Gerçek hikaye yazarı, sanat için yaşamalı ve sanat için yazmalıdır.

“Onun önemli eserleri arasında Puşkin'den *İbnetu'l- kaptân* tercümesi (1898), Tolstoy'un *Ahvâl el-istibdâd* (1909) kitabı tercümesi, *et-Tabîb el-Hâdiq*(1898), *Mesarîh 'ul-Adhân* (1924) adlı kısa hikayelerden oluşan kitabı, *Tarihu Rusya el- Qadîm* (1898) gibi pek çok türde eserleri vardır.”¹⁶

“Dr. Nasiruddîn el-Esed, Filistin ve Ürdün'de öykünün kurucusu ve öncüsü olan Halîl Beydes (1874-1949) ile ilgili, klâsik sanatların birbirleriyle bağlantı yollarını inceleyen araştırmasında, İlk öykü çalışmalarının, başlangıçta belirli bir tarihî dönemde, herhangi bir milletin edebiyatında bulunan halka malolmuş kişilerin ve destan kahramanlarının hayat hikâyeleri olarak ortaya çıktığına işaret eder. Yazar, XX. yüzyılın başlarında Filistin'in çoğu köylerinde Benî Hilâl, 'Antera, ez-Zîr Sâlim, Seyf b. Zî Yezen hikâyelerinin çok yaygın olduğunu söyler. Halîl Beydes'in öykülerinin bu folklorik sanat türlerine çok yakın olduğunu bildirmektedir.”¹⁷

“Filistin'de 1930'ların en önemli öykü yazarı **Necâtî Sıdkî** (d.1905) olmuştur. Kendisinden önceki Beydes gibi o da mesleğine bir çevirmen, eleştirmen ve Rus edebiyatı öğrencisi (Moskova Üniversitesinden mezundur) olarak başlamış olup birkaç dili iyi bilmektedir. Uzun aralıklarla ve az öykü yazmış olmasına rağmen o, Filistinlilerin kafalarını milli meseleleri ve Avrupalı siyonistlerin o bölgeye akışlarını öykülerinde işlemiştir. Geniş kültürü ve edebî teknikler hakkında ayrıntılı bilgisi olmakla birlikte, öyküleri sanatsal tutarlılıktan uzaktır ve öykü yapısı ve tanımlamaları zamanının çok gerisindedir.”¹⁸

¹⁶ Kâmil es-Sevafîrî, *el-Edebu'l-'Arabî el-Mu'asır fî Filistîn*, Kahire,1987, s. 364.

¹⁷ Hüseyin Cum'a, “Ürdün ve Filistin'de Öykü Sanatının Tohumları”, çev. Musa Yıldız, *Nüsha*, Yıl-IV, S.13, 2004, s.36.

¹⁸ Hafez, a.g.e., s.90.

1948 sonrasında kısa hikaye; eğitilmiş, özgüvenli, bilgi ve donanım açısından daha yetenekli yazarların yetişmesi neticesinde istikrarlı bir şekilde ilerleme kaydetti. Filistinli kısa hikaye yazarları eserlerinde çoğunlukla Filistin trajedisini yazmayı tercih ettiler. Bu dönemdeki hikayeler diğer Arap ülkelerinde özellikle Mısır'daki kısa hikaye tarzından, Necib Mahfuz gibi önemli yazarların çalışmalarından etkilenmiştir. Yazarlar romandan ziyade kısa hikaye çalışmalarına eğilim göstermiştir. **Mahmûd Seyfuddîn el-İranî, Cebra İbrahim Cebra, Semîre ‘Azzâm, Gassan Kenefânî** bu dönemin önemli isimleri arasında yer almaktadırlar.

“XX. asırda meydana gelen tüm siyasi olaylar farklı zamanlarda farklı mekânlarla tema olarak yer almıştır. Mesela Filistin topraklarının işgal edilip yerine İsrail Devleti'nin kuruluşu ve Arap ülkelerinin bu durum karşısındaki acizyetleri pek çok yazarın öykülerinde yer almıştır.”¹⁹

“**el-İranî** (1914-1974) aslında 1940'lardan beri yazıyor ve yayımlıyordu. Gerçekçi, ahlaki ve nisbeten basit hikaye konularıyla kısa hikaye anlamında kendi döneminin en olgun eserlerini vermekteydi. Eserlerinde milliyetçilik konusunu işler ve onun eserlerinde nisbeten bir melankoli hakimdir. 1942 yılında Ürdün'e taşındığında öğretmen ve müfettiş olarak çalışmaya başladı daha sonra ise Ürdün yayın kurumunda önemli görevlerde bulundu. Onun eserleri Filistin-Ürdün kültür birliğinin en önemli göstergeleri olarak görülür ve 1940-1950 yılları arasında ki öncü yazarlar arasındadır.”²⁰

Yazmış olduğu pek çok kısa hikayeleriyle ün kazanan el-İranî, Halil Beydes'ten sonra Filistin edebiyatının ikinci büyük ismi olarak anılmıştır. Yazdığı eserlerde Filistin halkının sıkıntılarına dikkat çekmiştir.

“İranî, gerçektende Filistin kısa öyküsünün Teymûr'udur. Çünkü bu türün kökleşmesi ve geleneklerinin Filistin toplumu yaşamında benimsenmesi için büyük bir

¹⁹ Hüseyin Yazıcı, “Lübnan'da Kısa Öykü”, **Nüşa**, S. XV, 2009/2, s. 154.

²⁰ Jayyusi, **a.g.e.**, s. 24.

istekle çok eser yazmıştır. Ülkesini yitirmeden önce yazdığı eserleri ile sonrakiler karşılaştırıldığında, Filistinlilerin kendi kendilerini nasıl algıladıkları, ulusal benlikleri ve gelecekleri hakkındaki düşüncelerinin nasıl değişikliğe uğradığı açıkça görülmektedir. Son iki eseri yurtlarından sürülen Filistinlilerin sorun dolu yaşamları ve trajik durumlarına hasredilmiştir tamâmen: onlar zorla çıkarıldıkları cennet vatanlarının düşleri ile yaşamaktadırlar.”²¹

Cebra İbrahim Cebra ise roman, kısa hikaye ve şiir türünde yaklaşık yetmiş eser yayımlamış, şair, yazar, eleştirmen aynı zamanda ressamlık yönüyle de bilinen diaspora döneminde tanınmış Filistin edebiyatının seçkin isimlerinden birisidir. İngilizceden tercüme eserler de yapmış aynı zamanda kendi eserleri de on iki den fazla dile tercüme edilmiştir. Onun ilk kısa hikaye denemesi ‘*Arağ ve Kısaş Uhrâ*’ adını verdiği dokuz kısa hikayeden oluşan kitabıdır. Bu kitaptaki beş hikaye diaspora öncesi Filistin hakkında, üçü 1948 sonrasında iltica ettiği Irak deneyimlerini, son kısım ise İngiltere deneyimlerini anlatır. O eserlerinde yeni ve modern bir üslup kullanmayı tercih etmiştir ki bunda II. Dünya Savaşı’ndan sonra eğitim için gittiği İngiltere deneyiminin etkisi gözlemlenmektedir. Hikaye ve romanlarında toplumun entellektüellerine yer verir, karakterler genelde yazarlar, siyasiler, artistler, toplumun üst düzey kesimlerinden kimselerdir. Yazar hikayelerinde çoğulcu anlatım tekniğini kullanır. Tevfik Sayıgı onun kitabının önsözünde yazdığı yazısında Cebra’nın hikayelerindeki ‘aşk’ ve ‘şehir’ konularına yaklaşımından oldukça etkilendiğini belirtmektedir.

1950’lerde yazmaya başladığı kısa hikayelerinin ardından yazar sergilemek istediği olaylara ve tecrübelerine daha geniş bir şekilde yer vermek adına roman alanında da faaliyet göstermiştir. İlk romanı ‘*Sirâh Fî Leylin Tavîlin*’ (1955) dir ancak yazar roman alanında ki başarısını ‘*es-Sefîne*’ (1970), ‘*el-Bahtu an Velidî Mes‘ud*’ (1978) , ve ‘Abdullah Munif’le beraber hazırladığı ‘*Alemun Bilâ Harâit*’ (1982) adlı eserleri ile yakalamıştır. Eserlerinde kişi ve toplum arasında ki ilişkileri, Filistin

²¹ Hafez, a.g.e., s.94.

mücadelesini, kaçış, sürgün, yalnızlık, yabancılaşma konularını ele alır, dili oldukça rahat bir şekilde kullanır, kelimeleri doğru bir şekilde seçer, şiirsel bir zerafet ile bezer ve tasvirlerle geniş yer verir. Yazarın üslubu daima durudur, kolay anlaşılır, modern bir dille ele aldığı için klasik Arap edebiyatının ağıdalı dil özelliğinden kaçınır. Romanlarının çoğunda özellikle kadın karakterler toplumun baskısı ve şiddetinden kaçan, Arap toplumlarından kendini soyutlayan kişilerdir. Cebra'nın dilde ki yeteneği ve üslubunda ki akıcılığı onu edebiyatta seçkin kılan önemli özelliklerindendir.

Semîre 'Azzâm, 1950'lerde yıldızı parlayan üçüncü Filistinli edebiyatçıdır. 1948 trejedisinden sonra toprağından ayrılmaya maruz bırakılmış; Kıbrıs, Bağdat ve edebiyat aşıklarının şehri olan Beyrut'da yaşamıştır. Eserlerinde pek çok farklı konuya değinir, insanın tecrübelerini konu alır, Arap toplumunda kadının yerine vurgu yaparken gösterişten, duygusallıktan ve basitlikten uzak, gerçekçi bir üslup kullanır. Jayyusi'ye göre Cebra ile aralarında en büyük farkta budur.

Filistinlilerin çilelerini çok geniş biçimde ve büyük bir duyarlılıkla ele alan Semîre 'Azzâmdır; Kendisi neslinin kısa öykü yazarları içerisinde en yetenekli olanıdır. Edebî yaşamının en olgun devresinde, genç yaşta ölmesine rağmen, on beş yıldan daha kısa bir zamanda dört öykü kitabı yayınlamıştır.

“Semîra, romantik akımın önde gelen kadın yazarıdır... Mısır ve Suriye'deki meslektaşları belki de daha çok eser vermişlerdir ama bunlardan ancak bir kaçı onun seviyesine gelebilmişlerdir. Eserlerindeki geçmişi aşırı derecede idealize etme, yaygın olan karamsarlık ve kasveti daha da artırmıştır. Fakat öykülerinin bir çoğundaki yıkıcı, tahrip edici öfke, kahramanların iyi niyetten doğan donkişotvari işler yapmalarına sebep olmaktadır ki bu da kendi kendini yok etmeye sebep olmakta ve trajik olayların karakterleri sıkıştırmasına yol açmaktadır. Konuları çoğunlukla romantik olup çatışma, daima çok duyarlı kişi ile karakterin ne kabul edebildiği ne de değiştirebildiği travmatik ve patolojik bir bağlam arasında olmaktadır. O, çoğu zaman bir kadın gözüyle bakılan tutarlı bir öykü sunmakta başarılıdır; onun mekan ve sosyal geleneklerle sınırlanması, kapalı dünyanın olasılıklarını artırmaktadır ki bu da bazı

öykülerdeki önemli durumları, gerçek ortamlar ve mantıkî gelişimin ötesine yani, düş ve fantezi dünyasına götürmektedir. Bazen bu durum, 'Azzâm'ın şiirsel dili ve ince, anlamlı ayrıntıları duyarlı bir biçimde betimlemesi dolayısıyla artmaktadır. Onun kadın kahramanları güçlü bir idealizm duygusuna sahiptir ki bu da onları, başta erkekler olmak üzere, toplumun diğer fertlerinden ayırmaktadır. Onlar duyarlı olmakla birlikte saf ve oldukça da kolay incinebilen kimselerdir; tek silahları olan güçlü idealizmleri ile çürümüş sosyal değerler ve erkek hakimiyetine karşı koymaktadırlar.”²²

Gassan Kenefânî 1960'ların başında edebiyat alanında yerini almış isimlerdendir. Yazmaya Kuveyt'te öğretmenlik yaparken başlamış, daha sonra Şam'a oradan da Beyrut'a yerleşmiştir. Filistin özgürlüğünün savunucusu olmuş her fırsatta ve şartta bunu vurgulamıştır. 'Mevtu Serîrî Raqam 12' (1961) kısa hikaye alanında yazdığı ilk kitap on yedi kısa hikayeden oluşur. İkinci kısa hikayeler koleksiyonu ise 'Ardu'l-Burtukali'l-Hazîn' (1963) Filistinlilerin trajedisini etkili bir şekilde ele alan on kısa hikayeden oluşur. 'Alemun leyse lena' (1965) yazarın üçüncü kitabı olup on beş kısa hikayeden oluşur. Bu kitapta insanın evrensel yönünü içeren tüm davranışlarını tüm içtenliğiyle okuyucuya aktarır. 'Ani'r-Ricâl Ve'l-Benâdik' (1968) isimli dördüncü kısa hikayeler koleksiyonu ise yazarın Filistin tecrübelerinden bir örnek teşkil eder.

Kenefânî kısa hikayelerinin dışında sekiz roman yazmıştır. Bunlardan ilk romanı 'Ricâlun Fi's-Şems' (1963), 'Ma Tebeḳḳa Lekum' (1966) ve 'Aidun ilâ Hayfa' (1969) ona en çok şöhret kazandıran yapıtları arasında yer alır. Yazar 'Ricâlun Fi's-Şems' de 1948 olaylarından sonra Filistin'den ayrılarak yeni bir hayat ve iş imkanı bulmak için Kuveyt'e yola çıkan üç Filistinlinin çöldeki zorlu yolculuklarını anlatır yine bu bağlamda Filistin halkının trajedisini ve mücadelesini ele alır, Arap rejimlerinin zayıf tutumlarını eleştirir. Bu hikayede ki çöl metaforu yazar tarafından açık ve etkileyici bir şekilde sunulmuştur, zira çöl; arayış içindeki Filistinlileri güneşin altında perişan eden, merhameti olmayan ve misafirperver olmayan bir yer olarak tasvir edilir. Bu eser pek

²² Hafez, a.g.e.,s.94.

çok yabancı dile çevrilmiş aynı zamanda filmi de yapılmış, yazarın en bilinen eseridir. ‘*Ma Tebeḳḳa Lekum*’ da önceki eseri kadar yankı bulmasa da onun önemli eserleri arasında yerini alır. Bu romanda Filistinlilerin işgal altındaki topraklardan çıkışlarını, işgal altında ki topraklarda ki sıkıntılı yaşamlarından bahseder. Kenefânî’nin romanlarında tasvirlerinde ki ustalığı göze çarpar, onun romanlarında özellikle kullandığı ‘çöl’ metaforu ayrı bir mana ifade eder, zira çölün sıcak, yaşam için uygun koşulları tam anlamıyla sağlamayan bir yer olması Kenefânî’nin romanlarında insanın zorlu yaşamına, sıkıntılarına işaret eder.

“1960’lı yıllarda yeni bir kısa hikaye ve roman geleneği oluşturma gereksinimi ortaya çıkmış akabinde **Mahmud Şukayr**, **Halil es-Sevahirî**, **Reşad Abu Şavar** ve **Yahya Yahlif** gibi başarılı yazarlar yetişmiştir. Bu yazarlar 1967 yılında ki Batı Şeria işgaliyle birlikte ya başka ülkelere göç etmiş ya da işgal altında ki Filistin’de yaşamaya devam etmişlerdir. 1960’ların sonuna doğru **Emile Habibî** (1921-1996) Filistin edebiyatının başarılı bir başka ismi olarak ortaya çıkmış, yazdığı ‘*Sudensiyyetu’l-Eyyâm Es-Sitte*’ (1969) isimli kısa hikayelerden oluşan kitabı *Arap ve İsrail arasında karışıklıklara neden olmuştur. Yazar bu eserinde altı gün süren 1967’de ki Haziran Savaşlarını altı hikaye ile konu edinir.*”²³

Sonraki dönemlerde yetişen edebiyatçılar arasında **İbrahim Nasrallah** (1954-) gelecek vaad eden edebiyatçılar arasına yerleşmiştir. Nasrallah hem roman hem şiir alanında çalışmalar yaparak Arap okuyucuları arasında takdir toplamıştır. *Berara’l Hummâ* 1985’de yayınlanan bu roman hem Arap hem de Amerikalı ve Avrupalı okuyucular tarafından büyük beğeni toplayan modernist romanın öncülerinden sayılır. Roman öğretmen olarak Suudi Arabistan’a çalışmaya giden, halusinasyon, kabus ve çeşitli fobilerden muzdarip olan Üstad Muhammed’in yalnızlık ve yabancılaşma içerisinde ki bohem yaşantısını konu alır. Roman geçmiş ve gelecek arasında ki zaman

²³ Jayyusi, a.g.e., s. 33.

atlamalarıyla yazılmıştır. Kenefânî'nin romanlarında sıklıkla gördüğümüz 'çöl' vurgusu zorlayıcı bir faktör olarak burda da karşımıza çıkar.

Seher Halife (1942-) Batı Şeria'dan çıkan önemli kadın yazarlar arasındadır. Öykülerinde kelimelerde ki vurgu, tonlama ve uyumda ki titizliğiyle diğer Arap yazarlar arasında seçkin bir kişiliğe bürünür. Basit, anlaşılır, duru bir üslubu vardır. Yaşadığı yerde ki toplumun karakteristik özelliklerini ve çevreyi oldukça gerçekçi bir dille tasvir eder. Filistin mücadelesi ve kadın meselesi onun üzerinde durduğu konular arasındadır. Yazar, Filistin kadınlarının toplumda ki yerini ve mücadelesini benimsemiş bu manada *'Muzekkerâtu İmra'Atun Ğayri Vaķi'İyye'* (1986) ismini verdiği feminist üslupta yazdığı romanı yayımlamıştır. Eserlerini fusha olarak oldukça duru ve basit bir şekilde yazmasıyla birlikte gerektiği yerlerde Filistin lehcesini de usta bir şekilde kullanarak maharetini gösterir.

1.3. FİLİSTİN EDEBİYATINDA ŞİİR

Şiir Arap edebiyatının hiç şüphesiz ki tarihleri boyunca onlara eşlik etmiş olan en köklü birimdir. Cahiliye döneminden beri Araplar şiirdeki marifetleriyle bilinir. Arapların şiirde bu kadar mahir olmaları üstün bir edebi zevke sahip olduklarına delalet etmektedir. Araplar zaferlerini şiirleriyle yüceltirler, yenilgilerini de şiirlerinde anlatırlar.

“Anonim eserler bir tarafa bırakılırsa Arap edebiyatının bugün elde bulunan en eski eserleri, miladi V. yüzyıla kadar çıkan şiirlerdir. Bu numuneler bugün mevcut halleri, dil ve üslup hususiyetleri, nazım tekniği vb. gibi bakımlardan uzun bir geçmişte gelişmiş bir sanat geleneğine dayandıklarını kabul ettirecek olgunluktadır. ...Cahiliye diye anılan İslamiyetten önceki devirde şiirin içtimai hayatta ehemmiyetli bir yeri, çok büyük ve hayati bir tesiri vardı. Bu şiirlerin kısmen de olsa hafızalarda yaşatılıp

korunmasını, bunların topluluğun ortak duygularına ve hayata sıkı sıkıya bağlı olması sağlamıştır.”²⁴

“Şiirin konusu ise çeşitlilik göstermektedir. Klasik Arap şiirinin belli başlı mevzuları şunlardır, övme(medh) ve övünme (fahr), mersiye söyleme(risa), hicvetme(hica), kadından ve aşktan bahsetme (nesib, tegazzül, teşebbüb),özür, af ve şefkat dileme (İ’tizar, isti’taf), tasvir (vasf, teşbih), yiğitlik, kahramanlık, bahadırılık (hamase), ayrıca zühd, edeb ve hikem, kadın ve şaraba vb. dair hafif mevzular.”²⁵

İslamiyetin gelmesiyle birlikte şiirin kullanım alanında, mevzularında ve yine şairin üslubunda farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu dönemde yaşayan şairler eskiden gelen yeteneklerini, İslamiyete uygun düşecek şekilde devam ettirmişler, şiirleriyle İslamiyetin savunuculuğunu yapmışlardır. Peygamber şairi olarak bilinen Hassan bin Sabit bu dönemde yaşamış önemli isimlerdendir. Peygamberi medh eden şiirlerin yanı sıra savaş zamanında düşmana şiirle meydan okumak önemli meziyetlerden sayılırdı. Öte yandan bu dönemde şiirin, estetik açıdan ziyade yine Kur’an’ın ve hadisin gramerini anlamak yani dilsel çalışmalarda istifade etmek amaçlı kullanıldığını görüyoruz. Daha sonraki Hulefa-ı Raşidîn döneminde ve takip eden Emevî ve Abbasî dönemlerinde de şiirle iştigal eden kimselerin yanı sıra devlet adamlarının da üstün bir şiir zevkine sahip oldukları bilinmektedir.

19. yy.’a gelene değin geleneksel şiir bağlı olduğu yöntemi devam ettirse de konu, tema ve üslup bakımından farklılıklar göstermiştir. Bu yüzyılın ilk yarısına kadar devam ettirilen yöntem, 1798’de Napolyon’un Mısır’ı işgali akabinde şair ve ediplerin batıya göçleriyle yeni bir ivme kazanmıştır. Zira özellikle Lübnan, Suriye ve Irak’tan, Kuzey ve Güney Amerika’ya göç eden şair ve edebiyatçılar batılı edebi hasaislerden etkilenmiş, Arap şiirine yeni akımlar kazandırmışlardır. Batıya yapılan göçler nedeniyle

²⁴ Nihad M. Çetin, “Arap”, **DİA**, c.III, No:3, 1991, s.276-309.

²⁵ Çetin, **a.y.**, s.290.

bu dönemin edebiyatına *mehcer* (göç) edebiyatı, edebiyatçılarına ise *mehcer edebiyatçıları* denilmiştir.

“Şiirde çağın ihtiyaçlarına uygun olarak, sömürgecilik, reform, vatan sevgisi ve özlemi, yoksulluk, cehalet, hastalıklar, ileri milletlere yetişme çağrısı gibi temalar ele alınmıştır.”²⁶ **Emîn er-Reyhanî, Mihail Nuayme, Cibran Halil Cibran** gibi şairler Mehcer Edebiyatı’nın şiir türüne önemli eserler vermişlerdir.

“XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasî ve iktisadî sebeplerle Lübnan, Suriye ve Filistin’den Kuzey ve Güney Amerika ülkelerine göç eden Araplar’ın oluşturduğu mehcer edebiyatında birçok şiir ve edebiyat topluluğu oluşmuştur. Bunların en meşhuru *er-Râbitatü’l-Kalemiyye* ile *el-Usbetü’l-Endelüsiyye*’dir.”²⁷ Bunlardan el-Usbetü’l-Endelüsiyye daha kalıcı olmuş, bu topluluktaki şairler milli meseleleri, vatan ve özlem konusunu, Filistin sorununu konu olarak işlemişlerdir.

Şiirin Filistin’deki konumuna gelecek olursak; Filistinli Arapların zaferlerinde ve yenilgilerinde, direnişlerinde ve umutsuzluklarında yine şiirden istifade etmeleri rastlantısal değildir. Çünkü Arap milletleri çok eski zamandan beri şiirsel kültürü önde olan, kelimelerle oynamayı seven bir milleti bu bağlamda Filistinlilerin şiire yönelmesi de Arap kimliklerini öne çıkarmanın bir neticesidir. Bir bakıma onlar atalarının izinden gitmişlerdir.

“1850-1907 yılları arası Filistin şiirinin ilk evresi olarak incelenmiştir. İlk evrede şiirin konusu mersiye ağırlıklı olup bu dönemde peş peşe meydana gelen savaşlar ve diğer siyasi ve sosyal olaylar işlenmiştir. Bu dönemde şairler tamamen klasik Arap şiiri formatında aruz vezni ve kafiye şekline bağlı kalmışlardır.”²⁸

²⁶ İsmail Durmuş, “Şiir”, **DİA**, c.XXXIX, No:39, İstanbul, 2010, s.144-154.

²⁷ **A.y.**, s.153.

²⁸ Nurullah Yılmaz, **Filistinli Şair Mahmud Derviş, Hayatı- Edebi Kişiliği-Eserleri**, Erzurum, Fenomen Yayınları, 2013, s.6.

1948 senesi öncesinde bu topraklarda yaşayan yazarların şiirde oldukça başarılı oldukları bilinmekteydi. Şiirleri ise kendilerince çok önemli mesajlar içeren semantik anlamlarla yüklü neo-klasik tarzda ilerlemekteydi. Erken dönem Filistinli şairlerden **eş-Şeyh Yûsuf en-Nebhânî** (1849-1932) gibi şairlerin şiirleri gerek literal gerek politik seviyede Arapların kendi özbilinçlerine dönmelerini hedefliyordu. Osmanlıya karşı kendi seslerini duyurma eğilimindeydiler. Bu dönem şairlerinin çoğu Hristiyandı ve Arap-Hristiyan arasındaki direniş ve kültür birliği anlamındaki bu dayanışma daha o zamanlardan sağlanmıştı.

1908-1920’li yıllar arasını kapsayan –anayasanın ilanı ve I.Dünya Savaşı’nın sonu- Filistin şiirinin ikinci kademesidir. Araplarda milliyetçilik anlayışının ortaya çıkışı ve akabinde Osmanlıya karşı siyasi bağımsızlık elde etmek amacıyla İngilizlerle ittifak sağlamaları bu dönemin önemli gelişmeleri arasında yerini alır. İngilizlerin, Balfour Deklarasyonuyla Filistin topraklarını Yahudi Devleti kurulması amacıyla işgal etmeleri, Filistinlilerin buralardan sürgün edilmelerine sebep olmuş, akabinde Yahudi göçleri başlamıştır. Bu dönem şairleri şiirlerinde şekil açısından bir değişikliğe gitmezken içerik bakımından kapsamalarını genişletmiş; anayasa, feminizm, Arap milliyetçiliği gibi daha önce alışılmış olmayan konular üzerine yazmışlardır. **Vadi al-Bustanî** (1888-1951) İngiliz sömürgesine ve siyonist yerleşime karşı pek çok şiir yazmış dönemin önemli isimlerinden birisidir.

1920-1940 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde -II. Dünya Savaşı- direniş şiirlerinin zirve yaptığını görürüz. Mısır gibi diğer Arap ülkelerinde şiir romantizmin etkisinde ilerlerken Filistin’de şairler geleneksel tarzda yazmaya devam etmişlerdir. Bunda ki amacın direniş ortamının verdiği aciliyet duygusu ve halkı biran önce uyarma hevesi olduğu söylenebilir. Ayrıca bu dönem sonlarına doğru şiirde realist akımın örnekleri görülmeye başlanmıştır.

“Üçüncü dönemde şiir öğretisi ağırlıklı olarak tahlil ve tenkide dayalıdır. Geçiş dönemi olması bakımından ‘*Merhaletu’l-İntikâl*’ da denen bu dönem şiiri, şekil olarak

yine klasik Arap şiiri formatında olmakla birlikte konu olarak yavaş yavaş milli değerler ve toplumsal olayları ele almaya başlamıştır. Fakat yine de bu dönemde tasvir, gazel ve mersiye gibi klasik Arap şiir konularına rastlamak mümkündür.”²⁹

“Mahmud Derviş, işgal döneminde ki Filistin şiirini şu şekilde ifade etmektedir.;
“Şiirimiz zengin vatan topraklarımızın her bir zerresine, kayalarına, tepelerine, enkazlarına kenetlenmiştir. İnsanların omuzlarında onca yük taşımasına ve ellerinde ki bağlara rağmen başları hep diktir. İnsanları zulme, şahsi ve milli izzeti yok etme çabalarına, direnmiştir ve hala direnmeye devam etmektedir. Peygamberin şu sözünde olduğu gibi: ‘Allahım senden yükün hafifini değil, onu taşıyacak güçlü bir sırt taleb ediyorum.’”³⁰

“Bu dönemin önde gelen isimlerinden birisi **İbrahim Tuğân**’dır” (1905-1941). Şair Beyrut Amerikan Üniversitesi’nde eğitim gördüğü sırada burada başka edebiyatçı şairlerle tanışmış, içinde bulunduğu kültürel ortam onun fikir dünyasını tetiklemiştir. Filistinli başka bir edebiyatçı Salma Jayyusi ise Tuğân’ın üslubu hakkında şu bilgileri vermektedir. “Şiirlerini içtenlik ve duygusal bir gerçeklikle bütünleştirir, dizeleri açık ve mesajları doğrudan iletir, üslubu anlaşılır, kelimeleri iyi seçilmiştir. İfadeleri çok güçlüdür ve genellikle kısa ve özdir.” Öte yandan İbrahim Tuğân’ın politik dizelerinde iğneliyici bir üslupla yazdığı görülür ve bu Arap şairleri arasında nadiren rastlanan bir durumdur. Milliyetçi bir şair olması ve şiirleriyle Filistin halkını cesaretlendirmesi onun öne çıkan özelliklerindendir.

İbrahim Tuğân kardeşi **Fadwa Tuğân**’ı (1917-2003) edebiyata yönelmesi konusunda cesaretlendirmiş ve teşvik etmiştir. Şairin edebiyata olan ilgisi onun içinde bulunduğu baskıcı ortama rağmen devam etmiştir. Şiirlerinin konusu ise işgal dönemine kadar lirik ve romantik özellikler gösterirken, işgal ile birlikte daha çok vatan, bağımsızlık ve İsrail işgali altında yaşayan Filistinlilerin mücadeleleri gibi konulara

²⁹ Nurullah Yılmaz, a.g.e., s. 6.

³⁰ Haşim Yağı, **Hareketu’n-nakdi’l-edebi’l-hadis fi Filistin**, Kahire, 1973, s. 204

yönelmiştir. Fadwa Tuḡân pek çok değerli eserler vermiş ve pek çok ödüllere layık görülmüş Modern Filistin edebiyatının önemli kadın şairlerinden birisidir. Onun önemli eserleri arasında 1952 yılında yayımladığı ilk şiir koleksiyonu “*Vahdî Me‘Al Eyyâm*” ı 1967 yılında yayımladığı “*Emâme’l-Babi’l-Muḡlaḡ*” adlı divanı takib eder. Ayrıca “*Rıhletun Cebeliyyetun Rıhletun Sa‘Betun*” ve “*Er-Rıhletu’l-Es‘Ab*” gibi önemli otobiyografik eserleri vardır. Yazar aynı zamanda kadın hakları konusunda da şiirler yazmıştır. Şair vatanın içerisinde bulunduğu durumu gerçekçi bir dille ifade ettiği ‘*Len Ebki/Aḡlamayacaḡım*’ isimli şiirinde aktarmıştır.

Ey dostlarım, Yafa şehrinin kapılarından

Evlerin yıkıntılarının kargaşasında

Kargaşa ve dikenlerin arasında

Durdum ve şöyle dedim iki gözüme:

Ey iki gözüüm! Durun ağlayalım

İzleri üzerinde konup göçenlerin ve gelip geçenlerin

Kendisini inşa edene sesleniyor ev...

Ev kendisini inşa edene feryad ediyor...

Kalp inliyor parçalanarak

Ve şöyle dedi kalp:

Ey ev! Günler sana ne yaptı?

Burada oturanlar nerede?

(Onlar) uzaklaştıktan sonra mı sana haberleri geldi?

Buradaydılar...

Burada düşler kurdular...

Gelecek yarının planlarını burada yaptılar...

Nerede o hayal? Nerede o gelecek? Nerede onlar?

*Neredeler?*³¹

1940-1956 yıllarını arasında yer alan şiirde ki dördüncü dönem Filistin direnişinin kırılışı ve siyonist devletin kuruluş yıllarını kapsar. Bu dönem şairleri, işgalin etkisiyle şiirlerinde daha çok kaybedilen topraklarını, vatan özlemlerini, umutsuzluklarını, savaşları ve göçleri anlatmışlar, ağırlıklı olarak mersiye türünde ürünler vermişlerdir. Tâbir, tasvir ve şekilde daha basit ve deneyseeldir. Bu dönemin ikinci periyodunda şairler milli şuurda yeniden dirilmeyi hedeflemiş ve bu gayretleri Arap dünyasında bir ses bulmuştur. Bir bakıma Tuğân ve Ebu Selma'nın dönemine kulak vermişlerdir.

“1948'den sonra yetişen şairler vatanlarından ayrı kalmanın ve öz kültürlerinden uzaklaştırılmanın acısını yaşamışlardır. **Bedr Şakir es-Sayyab** ve **Salah 'Abd es-Sabur** gibi şairler Mısır ve Cezayir'deki milliyetçilik zaferinden etkilenmişler ayrıca modern anlamda şiir denemeleriyle öne çıkmışlardır. İşgal edilmiş Filistin topraklarında kalan şairler ise entellektüel anlamda bir liderden uzakta kalmış, diğer Arap kültürlerinden soyutlanmışlardı. Böyle bir ortamda direniş şairlerinin yetişmesi doğal bir zorluk olarak görülebilir ancak bu zorluklar 1960 sonrasında günümüze önemli şairlerin yetişmesine kapı aralamıştır.”³²

“Özellikle Derviş, el-Kasım ve Zeyyad gibi şairlerin varlığını bilmek direniş kültürünün halen devam ettiğini ve Filistin'in hala Arapların olduğunu göstermekteydi.

³¹ İlknur Emekli, Modern Filistin Şiirinde Fedva Tukan ve Şiirlerinden Seçmeler, **Şarkiyat Mecmuası**, 2012, s.23-42.

³² A.M. el-Messiri, **The Palestinian Wedding- A Bilingual Anthology of Contemporary Palestinian Resistance Poetry**, Washington, 1982, s.3.

Sürgündeki Filistinli şairler günümüzde dahi Arap dünyasının öncü şairleri arasında sayılmaktadırlar.”³³

1948 senesinden sonra ise şair ve yazarlar kendilerini istemeden de olsa politik bir ortamın içinde buldular. Sahip oldukları Filistin topraklarını kaybetmenin ilk şokunu atlatan yazarlar 1950’li yıllara doğru daha çok politik ağırlıklı şiirleriyle ön plana çıktılar.

“1950 yıllarında Arap dünyasında politik içerikli edebiyat çağrıları ile yankılanmadan önce dahi, Filistinli şairler bu türe özgün eserleri vermekteydi.”³⁴ Bunlardan en önemlisi (1911-1984) Filistinli edebiyatçı bir aileden gelen şair, **Ebu Selma (Abdulkarim al-Karmî)** şiirlerinde Filistinlilerin kahramanlıklarını ve direnişlerini anlatır, Filistinli Arapların birlik olmasına vurgu yapar ayrıca politik içerikli şiirler yazardı. Şair lise yıllarında Selma isimli bir kıza aşık olur ve öğretmeni bunu öğrenince onu “*Ebu Selma*” olarak künyeler. 1936 yılında Britanya makamı onu öğretim görevinden alıncaya kadar hukuk hocası olarak görev yapar bu tarihten sonra ise Britanya sultanının, daha önceden Halife Ömer’in (r.a). ziyaret ettiği *el-Mukebber Dağı* üzerine bir saray inşa etme girişimleri üzerine “*er-Risaletu ’l-Kahira*” dergisinde “*Ya Filistîn*” başlıklı bir kaside yazar. 1948 yılından sonra ise şair sürgün olarak Şam’da yaşar. Filistinlilerin şikayetlerine, özlem ve hayallerine tercüman olur, halkın ortak duygularını vurgulayan şiirler yazarak, dünya çapında büyük ün kazanır. Yeniden birlik olmaya ve paylaşılmayan bir Filistin’e olan sonsuz inancı neticesinde halk onu kökleşmiş olmanın ve sadık sevginin temsili olan zeytin ağacıyla bağdaştırarak “*Filistin’in zeytin ağacı*” olarak nitelendirir. Şiirlerinde politik unsurlara da yer verir ve bu özelliğiyle öne çıkar. Önemli eserleri arasında şiirler “*el-Muşerred*” “*Min Filistîn Rîşetî*” ve “*es-Sevra*” gibi tiyatro çalışmaları vardır. Şairin iltizamına göre gerçek şiir toplumun meselelerini, acılarını ve hayallerini ele almalıdır;

³³ Jayyusi, a.g.e., s.5.

³⁴ A.g.e.,s. 9

شِعْرِي جِسْرٌ يَلْتَقِي فَوْقَهُ أَهْلِي بِمَا يَخْلُو وَمَا يَشْجُنُ
يَعْبِقُ شِعْرِي بِشَذَا مَوْطِنِي لَوْلَاهُ لَا يَزْكُو وَلَا يَحْسُنُ
يَا وَطْنِي! ... لَا تَأْسَ إِبْنَا عَلَيَّ عَهْدِكَ، مَهْمَا طَالَتِ الْأَرْمَنُ
نَغْنَى الزَّعَامَاتِ وَأَشْبَاهِهَا وَالْخَالِدَانِ : الشَّعْبُ وَالْمَوْطِنُ

Şiirim ailemin mutlu ve hüünlü hadiselerde üzerinde buluştuğu bir köprü gibidir

Şiirim vatanımın güzelliğinden güzel koku yayar, vatanım olmasaydı şiirim güzel olmazdı

Ey vatanım, üzölme, zaman geöse de sana verdiğimiz sözü tutacağız

Yöneticilikler ve benzeri işler malı çoğaltır, halk ve vatan ise sonsuz olandır.

İsrail’de yaşayan Filsitinli şairler uzun yıllar boyunca yurttaşları edebiyatçılardan habersiz kaldılar. 1960’lara gelindiğinde iki grubun arasındaki Filistinlileri ayıran demirden duvar birbirlerinin edebi güçlerini farketmeleriyle ilk kez aşılış oldu. Bu gelişmenin akabinde ise Tefik Ziyad, Mahmud Derviş ve Semih el-Kâsım gibi şairler halklarının trajedisini anlattıkları şiirlerinde ki etkili sözcük silahlarıyla Arap okurların karşısına çıkıp tanınmaya başladılar. Böylece öncü şairler arasında ki yerlerini aldılar.

Bunlardan **Mahmud Derviş (1942-2008)** 1970’li yıllarda İsrail’den ayrılarak modern dönemin öncü Arap şairleri arasında yerini aldı. 1948 yılındaki Yahudi işgaliyle köyünden kaçarak Lübnan’da mülteci olarak yaşayan Derviş daha sonra tekrar Filistin’in başka bir köyüne döner. İşgal edilmiş topraklarda eğitimini devam ettirir. Edebiyata olan ilgisi öğretmenlerinin gözünden kaçmaz ve devamlı olarak yazması hakkında onu teşvik ederler. Şair şiir yazmaya klasik Arap edebiyatı eserlerini taklit ederek başlamıştır, edebiyata olan ilgisinde erkek kardeşlerinin de etkisi vardır çünkü onlarda edebiyatla uğraşmakta kısa hikaye ve şiirler yazmaktaydılar. Filistinli çocuklarla Yahudi çocukların yaşamlarını karşılaştıran ilk şiiri “*Ehi’l ‘İbrî*” yi daha ilkökul sıralarındayken yazmış ve bu şiiri nedeniyle uyarı ve tehditler almıştır. Lise eğitimini bitirip devam eden 1960’lı yıllara geldiğinde ise şair İsrail Komünist Partisine

intisab ederek onların yayınladığı “İttihad” ve “el-Cedid” gazetelerinde çalıştı, şiirleri bu gazetelerde yayımlandı. İlk şiir divanını “‘Asaf Êr Bilâ Ecniha” yı 19 yaşındayken yayımladı.

“1961 yılından 72 yılına kadar siyasi faaliyetleri ve yazıları sebebiyle defalarca İsrail yönetimi tarafından tutuklandı. Daha sonra üniversite eğitimi için Moskova’ya gitti ancak burada aradığını bulamayan şair Kahire’ye iltica etti, bir süre sonrada Lübnan’a yerleşip Filistin’in özgürlüğü adına çalışmalarına burada devam etti. “el-Kermel” kültür ve edebiyat dergisini yayınlamaya başladı. 1973-1982 yılları arasında yine Beyrut’ta bulunduğu sıralarda “Şu’un el-Filistîniyye” isimli bir dergi çıkarmaya başladı. Filistin Kurtuluş Örgütü’nün araştırmalar müdürü olarak görev aldı. Yayınladığı iki divanı bir milyondan fazla sattı ve ünü dünya çapına ulaştı. Ariel Sharon yönetimindeki İsrail ordusu Beyrut’u işgal edince Derviş; Suriye, Kıbrıs, Kahire, Tunus ve Paris gibi yerleri dolaşp durmuştur.”³⁵ *Filistin direniş şairi* olarak bilinen Derviş’in şiiri pek çok merhalelerden geçmiş, şiirlerinde Filistin halkının yaşadığı zorlukları güçlü bir üslupla dizelere dökmüştür. En önemli eserleri arasında direniş şairi ünvanını aldığı divanı “‘Âşıkun min Filistîn” (1966) , “el-Evrâku’z-Zeytûn” (1964) , Beyrut işgali üzerine yazmış olduğu “Kasidetu Beyrut” (1982) ve “Medihu’z- Zilli’l ‘Ali” (1983) gibi çalışmaları bulunmaktadır.

Şairin başından geçen sürgün hadisesi akabinde Filistin’e tekrar dönüşü ancak kendi vatanında bir yabancı gibi yaşamaya maruz bırakılması onda derin tesirler bırakır ve ‘*Biţâkatu’l-hHviye/Kimlik Kartı*’ isimli şu şiirini yazar.

Yaz

Ben bir Arap’ım

Kimlik numaram elli bin

Sekiz çocuğum var

³⁵ Mahmud Derviş, *el-A‘amâl el-kâmile li’ş-şâir Mahmud Derviş*, y.y., t.y., Dar Safa, s. 5

Dokuzuncusu yazdan sonra gelecek

Kızıyor musun?

Yaz

Ben bir Arap'ım

Taş ocağında mesai arkadaşlarımla çalışıyorum.

Çocuklarım sekiz tane³⁶

1960 yılından sonra yazmaya başlayan Filistinli şairler, biçimsel anlamda pek çok farklı türler oluşturmuşlar, şiire zenginlik ve anlam kazandırmışlardır. Bu dönem şiirleri Tevfik Ziyad'ın etkili lirizmi, Velid el-Hâlis'in karmaşık tasvirleri, Jayyusi'nin romantik tabirleriyle çeşitlenmiştir.

1967 yılındaki Haziran Savaşının yenilgisiyle birlikte İsrail, Filistin'in kalan topraklarını da işgal etmiş yaşanan bu elim olaylar neticesinde Arap şairler acı ve umutla bezeli yeni şiirler yazmışlardır. Yine aynı talihsiz olay ile birlikte Fadwa Tuğân ve Mahmud Derviş gibi şairlerin üsluplarında farklılığa gittikleri görülür.

1950, 1960 ve 1970 yıllarındaki başarılarla birlikte Filistin şiirinin aslında düzensiz evrelerden geçtiğini savunabiliriz. Ancak 1980'lere gelindiğinde Filistin'de şiir, nicelik ve nitelik bakımından daha önce hiç görülmeyen zirveye ulaştı. Bunda kuşkusuz önceki yıllarda ortaya çıkan ve işgal altında büyük emek gösteren şairlerin sonsuz çabalarının da etkisi vardır. Şiirlerindeki estetik ve semantik değerleri ön plana çıkarmak bu dönem şairlerinin önemli iki özelliğidir. Öte yandan Suriyeli şair ve denemeci **Adonis**'in (1930-) önderliğinde vücut bulan, şiirlerde metafor kullanma ve başka modernist özelliklere yer verme Arap dünyasının genelinde yankı bulmuş, böylece şairler klasik olanın dışına çıkıp estetik kaygılarla dili kullanmada farklı yollara başvurmuşlardır.

³⁶ Mahmud Derviş, **Divan-I**, y.y., t.y., s. 80.

Filistinli şairler kasidelerini çeşitli kalıplarda yazmışlardır. Bunlardan bazıları klasik kaside düzenini takip etmiş, bir kısmı vezni muhafaza ederek kafiye sisteminde değişikliklere gitmiş. Bu iki gruptaki şairler tavis, basit, kamil, vafır, hafif, remel ve recez gibi bahir çeşitlerinin kullanmışlardır. Üçüncü grup ise sayıları az da olsa serbest şiir türünde ilerlemişler.

“Filistinli şairler eserlerinde daha çok klasik Arap şiiri tarzında, tek kafiye sistemini ve aruz veznini benimsemişlerdir. Belki de bunun en büyük nedeni bu şiirlerin kolay ezberlenebilmesi özelliğiyle, gruplar ve topluluklar arasında marş olarak da kolaylıkla söylenebilmesi olmuştur. Filistinli şairlere göre şiirin ilk görevi, insanları bir araya getirmek ve onları tek yürek olmaları hususunda cesaretlendirmek olmalıdır.”³⁷

Ancak son dönem şairlerinde, şiir sanatı bu dönemde meydana gelen olaylardan önemli derecede etkilenmiştir. Şairler ilk defa alışılmışın dışına çıkmaya cüret etmişler, klasik şiir metodunun dışında serbest ölçüyle şiir yazmayı denemişlerdir. “Arap şiir tarihinde ilk defa geleneksel ve şiirin kutsal kabul edilen formlarına karşı meydan okuma büyük bir mesele haline geldi. Yalnızca teorik tartışmalara değil aynı zamanda duygusal esaslı bakış açıları da ortaya çıktı. Filistin trajedisinden önce -1947- dahi serbest şiir Iraklı Bedr Şakir es-Sayyab ve Nazik el-Melaike tarafından estetik bir tecrübe elde etme amacıyla denenmişti.”³⁸

Sevafır bu konuyu şöyle değerlendirmektedir;

“1948 öncesinde ki şiirin, şairlerin hissiyatlarını açığa vuran, kalp çarpıntılarını tasvir eden, ruhlarındakileri fısıldayan, üslup, düşünce ve amaçta bütünlük derecesini yükselten gelişmiş bir yapıda olduğunu söylersek bu dönem sonrasında ki şiirin daha mükemmele ulaştığını iddia edebiliriz. 1948-1960 arası merhalede şiirin kalitesi daha da yükselmiş, şairler şiiri güzelleştirmede ve emsalsiz kılmada büyük emek

³⁷ İlknur Emekli, “Modern Filistin Şiirinde Fedva Tukan ve Şiirlerinden Seçmeler”, **Şarkiyat Mecmuası**, 2012, s.23-42.

³⁸ Jayyusi, **a.g.e.**, s.17.

sarfetmişlerdir. Bunun nedeni, şairleri yazmaya iten sebeplerin çeşitlenmesi, Filistin halkının gönüllerini yakan vatan ateşinin şairleri de etkilemesidir.”³⁹ Bu sebeple bu dönemde yazılan şiirler, *felaket şiirleri*, *nekbe şiirleri* ya da *20. yy. trajedi şiirleri* olarak hatırlanır. Şairleri yazmaya iten bazı sebepler ise şöyle sıralanabilir;

- 29 Kasım 1948’de alınan taksim kararı,
- 9 Nisan 1948’de ki Deir Yasin Katliamı,
- 15 Mayıs 1948 Nekbe,
- Yahudi çetelerin isyanları,
- Mülteciler, onların maddi ve manevi sıkıntıları,
- Gelecek umutları, vatana dönüş hayali, şehitleri ölümsüzleştirmek, Arapları birlik olmaya çağırarak.

Bu mevzulardan hareketle yazılan şiirler dönemin sıkıntılarını adeta resmetmiş, gelecek nesillere kalıcı izler bırakarak “felaket” asrını satırlara dökmüş, yaşananlar tarihi birer ders olmuştur. Bu sebeple, yazılan şiirler yaşananların şahidi konumundadır. Her biri ibretlik hadiseler barındırır, üslubu etkileyicidir ki şair hissettiğini okuyucuya da en etkili biçimde hissettirir. Filistin’e dönüş yolunu tasvir eder ki bu yol maddi ve manevi birlikle gerçekleşecektir. Maddi birlik, etkili ve yeterli donanıma sahip düzenli bir orduya sahip olmakla, manevi birlik ise Araplar arasında ki siyasi, fikri ve iktisadi sorunları giderip zalime karşı biraraya gelmeyi sağlamakla gerçekleşecektir.

1.4. FİLİSTİN EDEBİYATINDA TİYATRO

Roman ve hikaye türü gibi tiyatro da Arap edebiyatının kendinden olmayıp sonradan tanıştığı bir türdür. Bu türün Şam ülkelerinde (Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün) **Marun en-Nakkaş**’ın önderliğinde ve yine onun çabalarıyla geliştiği bilinmektedir.

³⁹ es-Sevafirî, a.g.e., s.81 .

Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle birlikte akabinde getirdiği sanatçılar, edebiyatçılar, müzisyenler, tercümanlar, hocalar ve daha bir çok eğitimli kimseler vesilesiyle Mısır, Ortadoğuda bir kültür başkenti olmuştur. Bundan daha sonra Mehmed Ali Paşa'nın Avrupaya eğitim için gönderdiği öğrenciler, gittikleri yerlerde edindikleri tecrübeleri kendi kültürleriyle paylaşma fırsatı buldular. Bu bağlamda matbaalar kuruldu, tercüme faaliyetleri arttı. Yabancı hocaların ders verdiği mektepler açıldı, kütüphaneler gelişti, gazete ve dergilerin sayısı arttı. Bugün ki manada olmasa da tiyatro sanatının temelleri atıldı.

“Araplarda modern tiyatrodan önce bunun yerini tutan sanat Türkçe adıyla ‘Karagöz’ diye andıkları hayal oyunudur ve bu oldukça eski bir tarihe dayanır. Ancak gerçek tiyatro eserleri roman nevinde olduğu gibi önce klasik ve romantik mekteplere mensup Batılı müelliflerin eserlerinin tercümesiyle tanınmış, sonra adapte eserlerle bir tecrübe devri geçirerek yerli piyeslerin telif ve temsiline çalışılmıştır.”⁴⁰

Tiyatro sahasında ilk mühim adımları atan Lübnanlı **Marun en-Nakkaş** (1817-1855), eğitim için gittiği İtalya’da tiyatro eserlerini incelemiş ve daha pek çok sanat da öğrenmiştir. Akabinde Moliere’in *Cimri* adlı eserini *el-Behil* (1847) olarak Arapçaya adaptasyonunu sağlamıştır. Bu eserin özelliği ise tiyatro adına Arapça olarak yazılan ilk eser olmasıdır. Daha sonra *Harun er-Reşid* (1849) ve *el-Hasûd La Yesûd* (1853) gibi tiyatro denemeleriyle başarılı örnekler ortaya koymuştur. en-Nakkaş yine Moliere’den ilham alarak başka eserlerde adapte etmiştir. Bunları devlet ricalinin huzurunda ve kendi evinde sergilemiştir. Görünen o dur ki Arap edebiyatında tiyatronun ilk adımları batılı tarzdaki eserlerin adaptasyonu vasıtasıyla Arap dünyasına taşınmıştır.

Daha sonra onu takiben **Ebu Halil Kabbani** (1835-1902) Suriye’de ortaya çıkmıştır. Suriyede tiyatro ve kısa müzikal oyunun kurucusu olarak bilinir. (1865) *Ebu el-Hasan el-Mugaffal* adlı oyunuyla, halife Harun Reşid ile alay ettiği için Osmanlı

⁴⁰ Çetin, a.y., s.307.

Hükûmeti tarafından yargılanır. Kabbani bundan sonra Mısır'a yerleşir ve oyunlarını orada devam ettirir. Kabbani'nin seçtiği konu ve kullandığı üslup bakımından tiyatrodan apayrı bir yeri vardır. Teliflerinde genellikle Arapların tarihine değinmiş ve pek çok eser üretmiştir. Oyunlarında fusha dilini kullanmaya dikkat etmiştir.

“XX.yy.'da şahsiyetini bulan tiyatro ve edebiyatı gerçekten değerli sanatkarlara ve eserlere sahne olmuştur. Bu sanatkarların en başta gelenlerinden biri olan Şevkî (ö.1932) biri mensur diğerleri manzum olmak üzere, yedi tarihi dram ve trajedi ile bir komedi yazdı.”⁴¹

Filistin'de tiyatronun ortaya çıkması ise dört ana faktöre bağlıdır. Bunlardan birincisi *misyoner okullarının* açılmasıdır. Bu okullar 17.yy.'dan beri akın halinde gelen misyoner heyetlerinin faaliyetleri neticesinde 19.yy.'ın ikinci yarısından sonra (1848) açılmıştır ve sayıları Suriye ve Filistin'de 1300'ü bulmaktadır.

İkincisi ise 20.yy. 'da açılmaya başlayan *Medresetu'l-Vatanî* sayesinde ki bunların ilki 1908 yılında Şeyh Muhammed Salih tarafından Kudüs'te açılmıştır. Bunu takiben 1909 yılında Halîl es-Sekakinî'nin Kudüs'te kurduğu *Medresetu'd-Dusturiyye*, son olarak da Muhammed İzzed'in Nablus'ta kurduğu (1924) *Medresetu'n-Necah el-Vatanî* okullarıdır. Bu okul 1923-1925 yılları arasında Muhammed İzzed tarafından yazılmış 'Vufûd en-nu'man ilâ Kisrâ'(1923), Abderrahman ed-Dahil' (1924) ve 'Meliku'l-'Arab fi'l-Endulus' (1925) isimli üç oyunu sahnelediler. Medaris el-vataniyye el-İslamiyye ise bu dönem içerisinde 'Cabir Aşarât el-Kirâm', 'Antere el-Abbasi', 'Salah ed-dîn el-Eyyûbî', 'Tarık bin Ziyâd', 'Fethu'l-Endülüs' ve 'Cerîhu Beyrut' gibi oyunları sergilemişlerdir. Aynı dönem içerisinde (20.yy.'ın ilk yarısı) misyoner okulları ise, Moliere, Shakespeare, Racin ve Corneille gibi batılı drama yazarlarının eserlerini temsil ediyorlardı. Bunlardan en göze çarpanı ise Moliere'in

⁴¹ Çetin, a.y., s.308.

‘*Medresetu’l-Ezvaac*’ (erkekler okulu), ‘Cimri’ ve Shakespeare’in ‘*Romeo ve Juliet*’i, ‘*Hamlet*’i ve ‘*Makbet*’i yer alıyordu.

Üçüncü olarak Mısır ve Şam tiyatro firkaları; Mısır ve Şam’dan (Lübnan ve Suriye) tiyatro ekipleri pek çok kereler Filistin’e gelerek buralarda oyunlar sahnelediler. Bundaki amaç Filistin halkının tiyatroya olan ilgisini arttırmak ve tiyatroyu daha geniş bir çevreye yaymaktı. 19.yy.’ın son yarısından Nekbe Dönemine kadar (1948) Ramsîs Topluluğu, Yusuf Hayyat Topluluğu, Reyhanî Topluluğu ve Fatima Ruştî Topluluğu gibi pek çok ekip Filistin’e gelerek burada oyunlar sahnelediler. Böylece Filistin halkının derinlerinde kendi tiyatrolarını ve kültürel derneklerini kurma hissiyatı ateşlenmiş oldu.

Dördüncü olarak ise; topluluklar ve dernekler faktörüdür ki 1877 yılında Kudüste iki dernek kurulmuştu: ‘Susetu’s-Sihyûn’ ve ‘el-Gayretu’l-Mesihîyye’. 1908 yılında Osmanlı Anayasasının ilanından sonra başka ‘İslamiyye’ ve ‘Mesihîyye’ adında iki dernek daha kuruldu. Başta yardım dernekleri olarak kurulan bu topluluklar daha sonradan kültür ve sosyalleşme derneğine dönüştüler. Bunlardan ilk ikisi tiyatro alanında faaliyet gösterdiler. 1919 yılında Edîb el-Cudi tarafından ‘Hristiyan gençler Topluluğu’ (جمعية الشبيبة المسيحية) kuruldu ve akabinde 1922 yılında Kermel gazetesi sahibi Necib Nessar tarafından ‘Arap Uyanış Topluluğu’ (جمعية النهضة العربية) kuruldu ki kendisinin tiyatro eserlerinin telifi hususunda göze çarpan bir yanı vardır. ‘Mecdu’l-Arab’ ve ‘Rifâ’ul-‘Arab’ isimli iki tiyatro eseri yazmıştır.

Bu dernek ve cemiyetler yalnızca bir kurum olarak kalmamış, içlerinden önemli tiyatro firkaları da çıkarmışlardır ki bunlardan İskender Eyyub’un riasetinde ki ‘Fırkatu’l-kermel et-temsiliyye’ en önemlilerindendir. Shakespeare’in Hamlet oyununu sergilemişlerdir. Bunlardan başka Yafa şehrinde ‘Cem‘iyyetu Şubban el-Muslimiin’ ve Akka’da ‘Cem‘iyyetu Şabbetu’l-Ma‘arif’ adı altında pek çok tiyatro fırkası kurulmuştur. Görüldüğü gibi 20. yy.’ın başlarından itibaren Filistin’de tiyatro önemli

bir yer edinmiş, kurulan cemiyet ve topluluklar sayesinde yerel ve batılı tarzda eserler temsil edilmiştir.

Ancak tüm bu çabalara rağmen Filistin tiyatrosu çok büyük ve önemli kadrolara sahip değildi. Oyuncuların çoğu tecrübesiz gençlerden oluşuyordu ve oyunlarda genelde okul sahnelerinde, dernek salonlarında ya da halk kahvelerinde sergileniyordu.

Filistin’de tiyatro telifi adına ilk eserlerin Lübnan asıllı Filistin’de yaşayan, Necib Nessar tarafından verildiği bilinmesine rağmen Filistin edebiyatında tiyatro hareketinin kurucusu **Cemil el-Bahrî**’dir. (1930-) On iki tiyatro eseri yazmış. Bunlardan bazıları ‘*Fi Sebîli-Ş-Şeref*’ (1922), ‘*Fi’s-sicni*’, ‘*el-Vatanu’l-Mahbûb*’ (1923), ‘*el-Hain*’ (1927)’dir.

Araştırmacıların bulgularına göre Nekbe öncesinde **Esmâ Tûba** dışında tiyatro ile uğraşan kadın yazar yoktu. O, II. Dünya Savaşı’yla Nekbe dönemi arasında pek çok tiyatro yazmış, Lübnan ve Filistin’de oyunları sergilenmişti. İlk oyunu ise 1925 yılında sahnelendi. ‘Nisaun ve Esraar’, ‘Sabrun ve Ferah’, ve ‘Aslu’ş-Şeceratu’l-Mîlâd’ Esmâ Tûba’ya ait bazı tiyatro eserleridir.

20.yy.’ın başlarında ortaya çıkan telif tiyatro eserlerinin , edebi bir değere sahip olduğu söylenemez. Yalnız Marun en-Nakkaş’ın tiyatroları, sadece seyirciye değil okyucuya da hitab etmekteydi. Ancak onun bu çabaları, dönemin toplumunda gereken anlayışı ve takdiri toplayamamıştır. Sonraki senaryo yazarları, bu durumun farkına varmış olacaklar ki, teliflerinde edebi değeri hep göz ardı etmişlerdir. Bu eserler sadece tiyatroda bir şeyi sahnelemek için basitçe ve alelade kaleme alınmış çalışmalar olup okunmak için yazılmamıştır. Bunların büyük bir bölümü metin olarak bile ortada yoktur. Sahneye konulduktan sonra işlevlerini yerine getirmiş kabul edilerek atılmışlardır. Geride kalanlar ise, tiyatro edebiyatı ürünleri olarak ele alınmaya ve eleştiriye konu olmaya bile değer görülmez. Bu eserlerin en büyük kusurları, başta dil yönündendir. Kullanılan dil son derece bozuktur. Senaryolar bazen, seçili fusha ile yazılmış ve aralara çoğu zaman metinle uyuşmayan şiirler serpiştirilmiştir. Bazen de halk diliyle kaleme

alınmış olup, önemsiz, değersiz şiirlerle şişirilmiştir. Ancak bütün kusurlarına rağmen bu ürünler, bu sanat türünün Arap dünyasında doğuşunu temsil etmekte olup, daha sonra Ahmed Şevkî’de şiir olarak, Tevfik Hakim’de nesir olarak olgunluğuna ulaşacak olan tiyatro edebiyatına başlangıç oluşturmaktadır.⁴²

1948 senesinden sonra işgal edilmiş Filistin’de tiyatro, kültürlü insanların ülkeden sürgün edilmesi yahut azınlık durumunda olmaları neticesinde büyük sıkıntılar yaşadı. Buna rağmen 1950 yıllarından sonra amatörlerden oluşan tiyatro firkaları kurulmuştu. Ancak bu tiyatrolarda İsrail’i yahut Yahudileri kötüleyerek propaganda yapma amacıyla sergilenen oyunlar yapmak yasaktı. Bu dönemde; ‘**Ali Ahmed Bâkesîr**’den *Min Halfi’l-Ma’rake* (من حلف المعركة), **Nedim Hişafe**’den *La Tudfinu’l-Mevtâ* (لا تدفنوا الموتى), **Semih Yanis**’den *el-Eb ve’l-İbn* gibi eserler çıkmıştır. Bu eserlerin hepsi konu olarak siyaseti ele almakla beraber, Filistinli mültecilerin sorunlarını, vatan özlemlerini ve umutlarını işliyorlardı.

“1960 sonra ise İsrail’in tüm baskı, zorlama ve istilalarına karşı sürgünde ki yazarlardan Gassan Kenefânî gibi büyük edebiyatçıların eserlerini görmek mümkündü. Nitekim bu yıllar arasında o ‘*el-Bâb*’ (1964), ‘*el-Kubba’a ve’n-Nebi*’ (Şapka ve Peygamber) (1967) ve ‘*Cisrun ile’l-Ebed*’ (Sonsuzluğa Köprü) (1965) isimli üç tiyatro eseri yazmıştı. 1976’lı yıllarda ise Kenefânî’nin, ‘*Ricâlun Fi’ş-Şems*’, ‘*el-Amâ ve’l-Etraş*’ gibi eserlerini tiyatro sahnelerinde görmek mümkündü.”⁴³

Abdullatif ‘Akil (1942-1993) ise Filistin’de tiyatro kültürüne zenginlik katan yakın dönem şair ve edebiyatçılarından biriydi. Ardında; ‘*el-Miftâh*’ (1976), ‘*Urs*’ (1980), ‘*Teşrifetu beni mazîn*’ (1985), ‘*el-Bilâd Talebet Ehleha*’ (1989), gibi tiyatro eserleri bıraktı. ‘Akil, tarih ve mekanı etkili bir şekilde birleştirirken, romantik ve şiirsel

⁴² Rahmi Er, “Modern Mısır Tiyatrosu-I”, **Ankara Üniversitesi. DTCTF Dergisi**, c.XXXIII, No:1-2, 1990, s. 140.

⁴³ “el-Mesrah ve’t-Temsil” 28 Ekim 2015 (Çevrimiçi), www.palestinapedia.net, Nisan 2016.

bir dil üslubu kullanır. Konu olarak ise tarihi olaylar ve Filistin halkının dramı ele alınmaktadır.

Genel olarak Filistin edebiyatında tiyatronun da diğer edebi neviler gibi farklı merhalelerden geçmiş olması ile birlikte, şiirin gölgesinde kaldığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü şiir Araplarda, içlerinde yaşadıklarını açığa vurmanın en temel ve etkili yöntemi idi. Ayrıca Filistin'in geçirmiş olduğu zorlu merhaleler neticesinde değerlendirilecek olunursa, tiyatrodaki ihtiyaç duyulan dekor, kişi, mekan vb. gibi gereklilikler şiir için gerekli değildi. Şiir de ihtiyaç duyulan yalnızca hissiyat ve kelimelerdi ki bu da zorlu süreçlerden geçmiş her Filistinlinin içinde mevcut idi.

2. BÖLÜM: CİHAD ER-RECEBÎ'NİN EDEBÎ ŞAHSİYETİ

2.1. CİHAD ER-RECEBÎ'NİN HAYATI

Tam adı Cihad Abderrahim er-Recebî olan yazar 12 Aralık 1968'de Ürdün'ün başkenti Amman'da doğmuştur. Lise eğitimini 1987 yılında Amman'da tamamlamış, 1992'de Ürdün Üniversitesi Ziraat Fakültesinde lisans, 2004 yılında yine aynı üniversitenin psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümünde yüksek lisans derecesini almıştır.

Bir süre ziraat alanında çalışmış daha sonra, Suudi Arabistan'da yayın yapan “el-Masa” radyosunda program hazırlayıcısı ve sunucusu olarak, yine Ürdün'de yayın yapan “Hayat FM” de program hazırlayıcısı ve sunucusu olarak çalışmıştır. Ürdün Üniversitesinde araştırma ve eğitim asistanı olarak görev almış daha sonra da romanlarını yazmak için bu çalışmalarına ara vermiştir.

Basın ve medyanın pek çok alanında çeşitli ürünler vermiş olan yazar 1990'lı yılların başında edebiyat dünyasına dahil olmuş, düzenlenen pek çok müsabaka ve organizasyonlarda, kısa hikayeleri, romanları, makale ve senaryolarıyla birinciliklere ve ödüllere layık görülmüştür. Başta Arap ülkeleri olmak üzere uluslararası camiada beğeni kazanarak tanınmaya başlanmıştır. Eserlerinden kimisi Türkçe ve İngilizce dillerine de tercüme edilmiştir.

Çeşitli ulusal ve uluslararası radyo ve al-Jazeera, al-Quds, al-Macd, al-Urdun, TRT al-Arabiya gibi tv kanallarında konuk olarak davet edilmiş, edebiyat, Filistin meselesi, intifada onun üzerinde durduğu önemli başlıklardan olmuştur. Ayrıca çeşitli dernek ve kuruluşlarda edebiyat söyleşilerine konuşmacı olarak davet edilmiştir. Hikaye yazma sanatı üzerine sunumlar yapmıştır.

Senaryo yazma, sinema ve drama eğitimlerine katılmış ayrıca tv filmi yönetmenliği eğitimi de almıştır. Edebiyat camiasında önemli başarılarla imza atmış olan yazarın “İslami Arap Edebiyatı Birliğine” üyeliği bulunmaktadır.

2.2. CİHAD ER-RECEBÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Cihad er-Recebî Arap Edebiyatına modern dönemde kazandırdığı eserlerle yeni bir soluk katan yazarlardan olmuştur. Abisi Mahmud er-Recebî onun edebî yönünü geliştirmesinde önemli bir role sahiptir. Ona şiir yazmayı, edebiyatı o sevdirmiştir, kelimelerin derin manasına nasıl inileceğini göstermiştir, daha da önemlisi nasıl bir okuyucu olması gerektiğini öğretmiştir. Bu çabalar meyvesini vermiş ve Cihad er-Recebî çok genç bir yaşta kısa hikayeler yazmaya başlamış daha ilk okuldayken ilk romanını yazmıştır.

Yazmaya ve okumaya bu denli hevesli olan Recebî çok sevdiği edebiyatın tanımını şu şekilde yapmaktadır. “Edebiyat, sana yüzleri değil onların sırlarını ve maskelerin ardında sakladıklarını yansıtan bir aynadır. Acziyetinden kurtulmaya çalışan insanlığın mirasıdır. Kişinin kendisi, hayalleri, acıları ve diğer insanlarla olan beraberliğini ele almaktadır.”¹

Yazarın, paylaşılmayan bir Filistin özlemi, yazdığı eserlerde her zaman yerini bulmuştur. Onun iltizamında intifada ve direniş önemli yer tutar. Öyle ki yazar intifada için “kan rengi bir kelime olup günümüz duvarlarını boyadığını ve kokusunun da devrim olduğu²” tanımını yapmaktadır. Hikaye, roman ve senaryolarında edebiyat ve cihadın birbirinden ayrılmayan hatta yazarın kalemini besleyen unsurlar olduğu gerçeği göze çarpar. Yazdığı eserlerde hayal ve düşlerden çok gerçekliklere önem veren yazar toplum sorunlarına değinmeyi bir görev olarak bilir.

Romanlarında *cihad* önemle üzerinde durduğu kavramlardan birisidir, ve hayatta olduğumuz sürece her zaman özgür bir Filistin için umut olduğu fikrine vurgu yapar. Kahramanları gerçek hayatta karşılaşılabileceğimiz kişiler, genellikle mütedeyyin, karamsar ama umutlu, mücadeleci, direnişçi ya da bezgin insan tipleri olabildiği gibi

¹ Cihad er-Recebî, “Edebu’l-intifada: Vechen li vech”, Amman, 13 Mayıs, 2007, (Çevrimiçi), <http://www.alsakher.com/showthread.php?t=112494>, Şubat 2016.

² er-Recebî, “Edebu’l-intifada: Vechen li vech”, Amman, 13 Mayıs, 2007, (Çevrimiçi), <http://www.alsakher.com/showthread.php?t=112494>, Şubat 2016.

farklı dinlere mensup Hristiyan ya da Yahudi kimseler de olabilir. Böylece yazar karakterlere yüklediği felsefe üzerinden okuyucuya, Arapların intifadaya bakış açısını, meseleyi anlayış tarzlarını, intifada üzerine olan fikirlerini aynı zamanda yaşamı savunma haklarını anlatır. Aynı şekilde gayri müslimlerin de İslama bakışlarını ve kendi felsefi görüşlerini anlamamıza olanak sağlar. Onun romanlarında yaşamının ve vatan için mücadele etmenin derin manasının ne olduğunu anlayabiliriz.

Yazarın romanlarında geçen olaylar ise genellikle Filistin meselesi, direniş ve inançla zafere ulaşılabilceği olgusu üzerine kuruludur. Böylece intifadayı diri tutmak, değişen zaman içerisinde, yenilenen fikirlerle insanları harekete geçirebilmeyi hedeflemektedir zira yazarın ifadesiyle intifada; *'zincirlerini istediğinde kırabilen ve ellerini güneşe yükseltebilen özgür bir harekettir'*. Bu bakımdan yazarın kalemini etkileyici ve tesirli bir silah olarak kullandığını söyleyebiliriz. Çünkü Filistin’de devam eden savaş yalnızca bir toprak savaşı değil aynı zamanda kararlılık ve cesaret savaşıdır.

Romanlarını ayetler, hadisler ve hikayelerle renklendiren yazar, şahıs kadrosu olarak da camilere giden, Kur’an okuyan insan tiplerine yer verirken din ile edebiyatı da bütünleştirdiğini söyleyebiliriz. Yazara göre direnişte inançlı insanların yer alması önemli bir faktördür. Bunu romanda geçen şu diyalogda görebiliriz:

“Vail: Seninle benim aramda ki fark; sen kendi ellerinle kendi sonunu hazırlıyorsun, ancak ben bu savaşa girmeyi reddediyorum. Farkında mısın bu mücadelenin başından beri kaybeden kim ?

Ali: Bu Allah’ın bizimle beraber olduğu bir savaştır, böylece biz asla kaybetmeyeceğiz.”

Yine onun romanlarında direnişte yer alan kişiler toplumun belirli bir kesimi değil, kadın, erkek, genç, yaşlı herkestir. Yazarın bununla vermek istediği mesaj ise özgürlüğün hep beraber elde edilebileceğidir.

Yazar aynı zamanda çocuk hikayeleri, senaryolar yazmakta, radyo programları yapmaktadır. Çeşitli Arap gazetelerinde, dergilerde ve internet sayfalarında makaleler yayımlamakta, tv programlarında yer almaktadır.

2.3. CİHAD ER-RECEBÎNİN ESERLERİ

İslami Edebiyatın önemli isimlerinden biri olan er-Recebî, yazmış olduğu pek çok hikaye, roman, makale ve senaryolarıyla Müslümanların sıkıntılarına dikkat çekmiş, başta Filistin olmak üzere Müslüman ülkelerin problemlerine değinmiştir, aynı zamanda yazdığı roman ve hikayelerle pek çok ödüle de layık görülmüştür.

Yazarın çalışmaları ve kesbettiği ödülleri edebi türlerine göre bölümler halinde ele aldık.

2.3.1. ROMANLARI

- **لَنْ أَمُوتَ سُدَى Len Emute Sudan:** Bu roman tezimizin ana temasını oluşturmakta olup yazarın 1993 yılında İslami Arap Edebiyatı birliği tarafından birincilikle ödüllendirildiği kitaptır. Romanın konusunu ise direnişten kaçmak için Filistin'den Amerika'ya giden bir gencin içinde bulunduğu gelgitler, vatan hasreti, yol boyunca kendini tanıması üzerine yaptığı iç yolculuğu oluşturmaktadır. Roman 173 sayfadır ve başka dile tercümesi yoktur.

- **رحيل Rahîl:** Bu eserde yazarın 2010 yılında Filistin Kültür Birliği tarafından Filistin Romanı yarışmasında birinciliğe layık görülen bir başka kitabıdır. Ürdün'de bulunan Dar el-Juheina tarafından basımı gerçekleşmiştir. 246 sayfadır. Rahîl romanın başkahramanıdır ve hikaye onun ağzından aktarılır. Olaylar Filistin'in el-Halil şehrinde

gerçekleşir. Hikayede Rahîl'in I.Dünya Savaşından, I. Ve II. İntifadaya kadar olan zorlu yaşam hikayesi anlatılmaktadır.³ Romanın başka dilde tercümesi bulunmamaktadır.

- **صَحْرَاءُ Sahra:** Yazarın bu kitabı da Dar el-Juheina- دَارُ الْجُهَيْنَا لِلنَّشْرِ وَ التَّوْزِيعِ tarafından 2003 yılında basılmıştır. 249 sayfadır ve başka dile çevirisi yoktur. Vahyin gelişinden evvel ki süreçte insanda ki değişimleri, Cahiliye Döneminde yaşayan zenginler ve onların kölelere muamelesini, yaşanan adaletsizlikleri, merhametsizlikleri etkileyici bir şekilde ele alır.

- **أَيْنَا قَتْلُ الْآخَرِ Eyyuna katele'l-ahar:** Yazarın 2016 yılında yayımlanan bu romanında Filistinli iki gencin hikayesi yine Filistin meselesi üzerinden aktarılmaktadır.

2.3.2.KISA HİKAYELERİ

- **لِمَنْ نَحْمِلُ رُصَاصَ DIRENİŞ ÖYKÜLERİ:** 1993 yılında basılan bu kitap yazarın önemle üzerinde durduğu Filistin direnişine dair kaleme aldığı ilk kısa hikayeler kitabıdır. İsrail'in Filistin'i işgali, direnişçilerin mücadelesi, ezilen insanların hikayesi anlatılır. Bu kitapta yazar Filistin sokaklarını bütün ayrıntılarıyla anlatırken Filistin direnişinin başlangıç hikayesine de değinir. Toplam 12 bölümden oluşan bu kitap Türkçeye "Direniş Öyküleri" olarak Ali Naci tarafından çevrilmiş, ilgiyle okunan bir kitap olmuştur.

- **الْيَقِينُ el-Yakîn:** yazarın kısa hikayelerden oluşan ikinci olarak kaleme aldığı bu kitabı 145 sayfa olup دَارُ الْجُهَيْنَا لِلنَّشْرِ وَ التَّوْزِيعِ tarafından 2003 yılında basılmıştır. İntifadanın devamlılığını sağlamak ve ortaya çıkan yeni oluşumlara karşı Filistinlileri uyarmaya çalışmak maksadıyla yazılmıştır.

- **صَوْبُ الْوَطَنِ Vatana Doğru:** yazarın bu eseri 2000 yılında, Arz el-Mukaddese kurumu tarafında Amerika'da düzenlenen yarışmada birincilikle ödüllendirilmiştir. Hikayede Filistin'in Yafa kentinde yaşayan Davud'un, eşi, dört kızı ve bir oğluyla

³ Muhammed 'Abbas 'Arabî, "Rivayetu Rahîl li'Irvaiyye Cihad er-Recebî", 5 Mayıs 2013, (Çevrimiçi), <http://www.adabİslami.org/magazine/2013/05/911/68> , Şubat 2016.

birlikte kayıklara binerek siyonist zulmünden kaçışları anlatılmaktadır. Davud eşi ve oğlunu batmakta olan kayıktan kurtaramaz ve kendisi de kızlarıyla birlikte çadır hayatını yaşamaya mahkum olur. Çadırda yaşamanın zorluklarıyla beraber kızlarının yakalandığı salgın hastalıklar da Davud'u perişan eder. Vatan hasreti ve sevdiklerine olan özlemi ağır gelir ve sonunda Davud da yaşamını yitirir. Hikayenin temas ettiği konular arasında ölüm, göç, mültecilik ve onların karşılaştığı sıkıntılar, çadır hayatı, salgın hastalıklar, vatan sevgisi ve geri dönüş umudu gibi başlıklar bulunmaktadır.⁴

- **الْبَحَارُ تَسَامُ لَوْنَهَا**: 1993 yılında Şam'da düzenlenen kısa hikaye yarışmasında ödüllendirilmiştir.
- **الْمُنْفَى**: adlı hikayesiyle, 1991 de Ürdün Üniversitesi tarafından kısa hikaye ödülüne layık görülmüştür.

2.3.3. ÇOCUK HİKAYELERİ

- **مُحَاكَمَةُ فِي الْغَابَةِ** çocuklara çevre bilincini kazandırma amacıyla yazılmış bir kitaptır. 1992 yılında bu eseriyle, Ürdün Çevre Kirliliğiyle Mücadele Derneği tarafından “Çevre Hikayesi” ödülüne layık görülmüştür.
- **مَنْ هَدَى الْقُرْآنَ** yazarın çocuklar için yazmış olduğu bir dizi kısa hikayelerden oluşan kitaptır.

2.3.4. MAKALELERİ

Yazar **فِلِسْطِينِ الْمُسْلِمَةُ – Müslüman Filistin-** adıyla aylık yayın yapan bir dergide 1993-2009 yılları arasında **مَعَ الْغُرُوبِ -Gün Batımıyla-** başlığı altında köşe yazıları yazmıştır. Bu yazılar sayesinde pek çok Filistinliye doğrudan ulaşma fırsatı bulan yazar için burada yazdığı makaleler çok önemlidir. Değindiği konular genel olarak Filistin direnişi, intifada, vatan muhafazası, zafere inanmak ve sonuca ulaşmak için güçlü ve imanlı olmaktır. Ayrıca yazar Filistin halkının yaşadığı sıkıntılara da bu köşe yazılarında

⁴“Min ibda’at er-raia Cihad er-Recebî”, 3Mart 2009,(Çevrimiçi)
<https://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=388810>, Şubat 2016.

değinererek daha çok kişiye ulaşmayı bir bakıma irtibat halinde olmayı hedeflemektedir. Burada değindiği başlıklardan bazıları,

- رَائِحَةُ الدِّمِّ وَالْإِنْتِظَارِ yazar 2003 yılında yayımlanan bu makalesinde beklemenin zorluklarından, Kudüs'ü geri kazanmak ve özgürleştirmek için kuşaktan kuşağa aktarılan hayallerinden, sevdiklerine ve vatanına dönüş umutlarından bahseder. Bunları gerçekleştirmek için de yazarın geçerli bir motivasyonu vardır.

وابتسم! تظاهر بالفرح وأنت ترسم القدس بخيالك، وستفرح! صدقني ستفرح وإن هزّك بالوجع البكاء، فوعد الله لا ريب فيه، والنصر حق أسأل صخرة الخندق عنه، وغادر بالصبر البكاء!

Gülümse. Hayalinde Kudüs'ü resmederek mutlu ol ve sen gerçekten mutlu olacaksın. İnan bana gözyaşların acıdan seni sarssa da, Allah'ın vaadinde şüphe yoktur, zafer haktır, Hendek kayasına sor zaferi ve gözyaşlarını sabrınla değış.

- طين يلتسق بطين 2004 yılında yayımlanan bu makalesinde yazar, zindanlardaki zorluklardan bahseder ve zindanlarda kalan kimselerin mücadelelerini anlatır. Yaşam mücadelesi veren insanların yalnız olmadığını “bir çamurun öteki çamura yapışık” olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Filistin'i, Çeçenistan, Irak, Bosna ve Afganistan gibi ülkelere benzetmektedir çünkü aynı zorlukları onlar da yaşamışlardır.⁵

- الْمُقَاوَمَةُ هِيَ الْخِيَارُ bu makalede yazar genel olarak Filistin direnişine vurgu yapmaktadır. Ayrıca ellerinde taşlarla sokaklara inen intifada çocuklarının büyüyüpte elleri silah tutan güçlü askerler olduğuna değinmektedir. Bu makalede değinilen bir başka konu ise Gazze tünelleri ve bu tüneller sayesinde nasıl başarıya ulaşıldığıdır.⁶

- اِخْتِلَالُ الْأَنْمِغَةِ bu makalede batının Arap milletlerinin aklını nasıl kuşattığını ve daha sonra Arapların buna karşı hiçbir şey yapamadıklarına değinmektedir. اِخْتِلَالُ

⁵ Cihad er-Recebî, “Me'al ğurub: Tîn yeltesiku bitîn” **Filistîn el-muslime**, Temmuz 2004,(Çevrimiçi), <http://www.fm-m.com/2004/jul2004/story28.htm>, Şubat 2016.

⁶ Cihad er-Recebî, “Me'al ğurub:el-mukâvemetu hiye'l-hiyâr”, **Filistîn el-muslime**, Ağustos 2004,(Çevrimiçi), <http://www.fm-m.com/2004/aug2004/story28.htm>, Şubat 2016.

الْحَقِيقِيُّ هُوَ اِحْتِلَالُ الْاَدِمِغَةِ لَا الْاَرْضَ Bu makalenin ana fikri en net şekilde açıklayan cümledir.

“Gerçek ihtilal vatanın kuşatılması değil akılların ihtilal edilmesidir.”⁷

- وَمَاذَا بَعْدُ 2004 yılında yayımlanan bu makalesinde yazar Irak’ın işgaline değinmektedir. Arap ve Müslümanların bu hamleden sonra artık ne yapacaklarını eleştirel bir dille sorarak birlik olmanın altını çizmektedir.⁸

- الْقُدْسُ وَالْاِنْتِفاضةُ الْأَقْصَى yazar 2001 yılında İran Konsolosluğu tarafından Amman’da düzenlenen “Uluslararası Kudüs Gününde” bu makalesiyle birincilik ödülüne layık görülmüştür.

2.3.5 SENARYOLARI

- اَطْفَالُ الْاِنْتِفاضةُ “İntifada çocukları” adıyla hazırlanan bu belgesel film uydu kanalları aracılığıyla yayımlanmıştır.

- شَبَابُ الْحَقِّ “Hakk’ın Gençleri” adıyla hazırlanan bu belgesel film uydu kanalları aracılığıyla yayımlanmıştır.

2.3.6. BASINDA ÇIKAN YAZILARI

Yazarın etkileyici üslubuyle kaleme aldığı eserler kısa zamanda tesirini göstermiş ve onu daha yakından tanımak isteyenler çeşitli dergi ve gazeterlerde onunla röportajlar gerçekleştirmiştir. Bunlardan birisi de Ürdün’de aylık yayımlanan “el-Avda” dergisidir. Eylül 2013’de dergi yazarlarından Tamer es-Samedî’nin kendisiyle gerçekleştirdiği röportajda yazarın hayatından, ödülllerinden, kitaplarından ve diğer bütün çalışmalarına değinmektedir. Ayrıca yazarın her zaman üzerinde durduğu Filistin direnişi ve geri dönüş ümidine değinmektedir.⁹

⁷ Cihad er-Recebî, “Me‘al ğurub: İhtilâlul’l edmiğa” **Filistîn el-Muslime**, Ekim2003,(Çevrimiçi),<http://www.fm-m.com/2003/oct2003/story30.htm>, Şubat 2016.

⁸ Cihad er-Recebî, “Me‘al ğurub: Ve maza b‘ad?” **Filistîn el-Muslime**, Aralık 2004,(Çevrimiçi), <http://www.fm-m.com/2004/dec2004/story28.htm>, Şubat 2016.

⁹ Tamer es-Samedî, (Çevrimiçi), <http://alawdamag.com/Default.asp?ContentID=208&menuID=19>, Şubat 2016.

Yine Ürdün’de yayınlanan “ed-Dustur” gazetesinde, “Sahra” romanı üzerine bir tanıtım yazısı yer almıştır.

2.3.7. RADYO PROGRAMLARI

- Amman radyosunda çocuklar için kısa hikayeler adlı bir programın hazırlayıcılığı, sunuculuğunu yapmıştır.
- Hayat fm kanalında **وَاحَةُ الْأَدَبِ** program hazırlayıp sunmuştur. Bu program edebiyat dünyasından önemli isimlerin katılımıyla, edebiyat üzerine sohbet, edebiyatçıların hayatlarını ve önemli çalışmalarının anlatıldığı bir çalışmadır.
- Yine Hayat fm istasyonunda **أَلْصَوْتُ الْآخِر** adıyla canlı yayın programının hazırlayıcısı ve sunucusu olarak görev almıştır. Bu programda kadınların meselelerini ele alarak onlara kendilerini ifade etme fırsatı verme amacıyla hazırlanmıştır.
- Masa radyosunda **عَلَى جَنَاحِ الْوَقْتِ** adıyla bir program hazırlamış ve bu programda Suudi Arabistan ve diğer Arap ülkelerinden çeşitli edebiyatçıları davet ederek onlarla edebiyat sohbetleri gerçekleştirmiştir.

3. BÖLÜM : “LEN EMUTE SUDEN” ROMANININ İNCELENMESİ

3.1. ROMANIN KÜNYESİ

İncelemiş olduğumuz “Len Emute Suden” adlı roman Filistinli yazar Cihad er-Recebî tarafından kaleme alınmıştır. 1993 yılında yazar bu eseriyle İslami Arap Edebiyatı Birliği tarafından birincilikle ödüllendirilmiştir. 1994 yılında ilk baskısı Amman’da, Dar el-Beşîr li’n-neşr ve’t-tevzî tarafından yapılmıştır. Elimizde bulunan kitabın üçüncü baskısı ise 2013 yılında Suudi Arabistan’ın Riyad şehrinde bulunan Ubeykan Yayınevi tarafından yapılmıştır. Roman toplamda 173 sayfa olup, yazar kitabını 38 ayrı bölüme ayırmıştır.

Roman Arapça olarak yazılmıştır ve başka dillerde tercümesi yoktur. Tür olarak tarihsel romana örnek olabilecek bu eser temel olarak Filistin meselesinden ve etkilerinden bir kesit sunmaktadır.

“Len Emute Suden” vatanından ayrılmaya kararlı bir genç olan Vail’in, işgalcilere taş atmaktan geri durmasını, hayatını huzurlu ve istikrarlı bir şekilde ölüm korkusu olmadan yaşamak felsefesini ele almaktadır. Romanın ana konuları cihad, vatan savunması, ihanet, mücadele ve şehadettir. Romanda geçen olaylar çoğunlukla Gazze’de meydana gelmektedir, diğer bir mekan olarak başkahramanın Amerika’ya gerçekleştirdiği yolculuk esnasında tanıştığı yaşlı kadınla geçen sohbetinin tamamı uçakta geçmektedir ve son olarak kahramanın Newyork’ a varmasıyla mekan çeşitliliği sonlanmaktadır.

Olayın geçtiği zamanı kesin olarak bildirmeyen yazar romanda ki “**بدايات الانتفاضة و**” ifadesiyle başkahramanın 20 yaşını geçtiğine işaret etmektedir.¹ Verilen bu bilgiyle yazarın 80’li yılların sonu 90’ların başına işaret ettiği tahmin edilmektedir.

¹ I.İntifada Aralık 1987.

Roman başkahramanın geçirdiği uzun yolculuk ve iç hesaplaşmalarının ardından “mücadele etmeden ölmeyeceğim” fikrine varmasıyla nihayete erer.

3.2. ROMANIN OLAY ÖRGÜSÜ

1. BÖLÜM : Veda Sözleri

Hikaye, Filistin’de yaşayan Vail isimli bir genç ve onun hatıraları üzerinden Filistin’e olan bağlılığını, halkın direniş hikayesini, vatan için mücadelesini anlatmaktadır. Hikayenin baş kahramanı olan Vail, Gazze’de ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Bulunduğu konum itibariyle çatışma ve sorunların kesif olduğu bu bölgede genç, yaşlı herkes işgale karşı mücadele içindedir. Gençler topladıkları taşlarla işgalcilere karşı koymaya çalışmakta, kadınlar ise direniş nöbetinde olan gençlere ekmek pişirip dağıtmaktadır. Vail ise tüm bu olaylardan uzak, içine kapanık, sakın bir çocuktur. İsrail’e karşı direnişin anlamsız olduğunu düşünür, çünkü onların elinde Filistinlileri yerinden edebilecek, onları topraklarından koparabilecek nitelikte silahları vardır ve Vail bunlara karşı koymanın hayatını tehlikeye atmak olduğu görüşündedir. Ona göre yaşam daha değerlidir, hayallerini, hayatını korkusuzca ve emin bir şekilde devam ettirebileceği, zengin olabileceği başka ülkelere göç etmekle kurar.

Bir gün Gazze’de bir çatışma esnasında Amerikalı bir kızla tanışmasıyla bu hayali gerçeklik kazanır. Çünkü Jane adında ki bu kıza aşık olmuştur. Hikaye Vail’in çantasını hazırlayıp evden ayrılmasıyla başlar. Geride, annesi ve kardeşlerini gözü yaşlı ve biraz da ona karşı kızgınlıklarıyla bırakır. Vail’in kaçır gibi vatanını terketmesine kimse anlam veremez. Dahası bu tutumundan dolayı onu hainlikle suçlarlar. Ama kendisi hayatta kalmak için doğup büyüdüğü bu topraklardan ayrılmaya karardır. Çünkü ona göre “Yaşam neredeyse vatan orasıdır.”² Amerika’ya göç etmesiyle sonunda düşlerini kurduğu rahat ve zengin hayata kavuşabilecek ve sevdiği kızla evlenecektir lakin kendisi de daha sonra görecektir ki Amerika’ya yaptığı yolculuk aslında kendi iç dünyasına

² Cihad er-Recebî, **Len Emute Sudan**, b.3, Daru’l Ubeikan, Riyad, 2013, s.7.

yaptığı bir yolculuktur. Amerika'ya gitmek üzere uçağa binmesiyle, uzun yolculuğu esnasında sık sık hatıraları gözünde canlanır, uyku ve uyanıklık arasında annesi, kardeşleri ve dedesiyle geçirdiği günleri hatırlar. Dahası onları ne kadar çok sevdiğini, onlardan ayrı kalamayacağının farkına varmaya başlar. En önemlisi de geride bıraktığı vatanına karşı büyük bir özlem duymaktadır. Vail'in hasta kalbi tüm bu yükü kaldırmaya çabalamakla daha da hassaslaşmıştır...

Evden ayrılırken küçük kardeşi Ali ile tartışır. Ali, Vail'in bir hayalin peşine takılıp, vatan savunmasını bu derece küçümseyerek başını alıp gitmesine dayanamaz. Nitekim bir cümlesinde “kendi elinde olan toprağı bırakıp, başkalarının olana mı vatan diyeceksin?”³ diyerek sahip olduklarını muhafaza etmesi gerektiğini, vatan toprağını muhafaza ve müdafaa etmenin daha aziz olduğunu vurgulamaktadır. Vail ise ölüm korkusu olmadan huzurlu bir yaşam düşlemektedir.

2.Bölüm : Yolun Başı

Yolculuğu esnasında farkına vardığı şeylerden biri de kendisinin de aslında bu seferinden çok huzurlu olmadığıdır çünkü o giderken arkasında sevdiklerini üzgün bırakmaktadır. Kız kardeşi Hayat dış kapıda bekler ve gözyaşlarını dökerken onu bu şekilde görmemiş olmayı dilemektedir. İster ki herkes onu sevinçle kucaklayarak uğurlasın, bu sebeple “istenmeyen biri gibi mi gitmemi istiyorsunuz?” diye sorduğunda, kız kardeşinin “ Asıl bizi istemeyen sensin.”⁴ demesi, Vail'i daha da üzmüş, kimsenin onu anlamadığını düşünmesine sebep olmuştur. Aksine Vail'in bu bencilce tutumu yüzünden tüm aile karamsarlığa bürünmüş, onun geri dönmesi için dualar etmeye başlamışlardır.

Tüm ailenin Vail'i geri döndürme çabaları boşunadır, Vail kararını vermiş ve kapıdan çıkarken, Ali son bir kez daha ondan geri dönmesini rica etmiş ve elleri arasına

³ A.g.e., s.8.

⁴ s.12.

bir Kur'an bırakmıştır. Ancak Vail kararlıdır. Aralarında geçen tüm bu ateşli tartışmalar ve Ali'nin onu hain olarak yaftalaması her ne kadar üzmüş olsa da aldırış etmeden yoluna devam etmiştir.

3.Bölüm : Daire

Yalnız başladığı bu yolculuğunda sık sık kendisiyle konuşmakta bir yandan da bu karmaşanın içinde hayatta kalma mücadelesi veren insanlara şaşmaktadır. “ Onları tutup da bu ateşin içine sürükleyen vehimlerine yazıklar olsun !”⁵demekte ve insanların canları pahasına bu işgalcilerle karşı karşıya gelmelerine şaşmaktadır.

Annesine bir keresinde şöyle dediğini hatırlamaktadır. “ Ben gökyüzü gibiyim anne ve sizin gerçekleşmesi imkansız hayallerinizden yıkanmak istiyorum, sadece kendi başıma ayakta kalmak istiyorum”⁶

4.Bölüm : Maymun ve Üzüm

Jane'in babası Edward Bey, Vail'in Filistin'den çıkışında yardımcı olması için Salim el-Futuh adında birisini görevlendirmiştir. İsrail ile işbirliği içinde olan Salim el-Futuh, aslında Vail'in nefret ettiği bir adamdır. Çünkü Vail'in hapse girmesine ve işkence görmesine sebep olmuştur. Vail onu ilk gördüğünde nefretinden suratına tükürmüştür. Şimdi ise her zamankinden daha çok nefret ettiğini hissetmektedir. Buna rağmen Salim el-Futuh, Edward Bey tarafından ücreti ödendiği için Vail'e yardımcı olmaktadır. Çünkü Edward Bey her ne kadar Jane ve Vail'in birlikteliğine karşı olsa da kızının mutluluğu için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Salim el-Futuh, Vail'in çaresizliğini ve yüzündeki öfkeyi görünce ona; “*Hüzünlenmek, öfkeli olmaktan daha az tehlikelidir, üzölmelisin hatta istiyorsan ağlamalısın bile, çünkü gözyaşı günahları temizler ve iradeyi eritir, üzölmek seni örümceğin ağları gibi sarmalar. Fakat bu öfkeden parlayan gözlerin beni korkutuyor. Onları gözyaşlarıyla söndürmeli, üzüntünle*

⁵A.g.e., s .15.

⁶s. 15.

öldürmelisin. Hadi şimdi durmadan ağla. Güçlü olan savaşçı sadece zaferi düşünür. Seni bekleyen gelecek güzel hayallerini, yeni vatanını düşün.”⁷ diyerek onu cesaretlendirmeye, öfkesini dindirmeye çalışmıştır. Vail ondan nefret ettiği için söylediklerine pek kulak asmamıştır. Uzattığı sigarayı da kabul etmemiştir. el-Futuh *“Her yolculuğa çıkan hüznlenir”* demiş Vail ise *“Her yolculuğa çıkan onu vedalayanların gözünde ölmez”* diyerek onu asıl üzen şeyin ayrılık hüznü değil, ailesi tarafından dışlanması olduğunu vurgulamıştır. el-Futuh her seferinde Vail’den eline geçen bu fırsatı değerlendirmesini istemiştir çünkü Jane’in babası Edward Bey varlıklı bir adamdır, Vail’i de herkese nasib olmayan parlak bir gelecek beklemektedir. Bir türlü bitmek bilmeyen gelgitlerle birlikte sonunda Vail’i havalimanına kadar götürecek olan taksi şoförü Awad gelmiştir. Vail, Salim el-Futuh’a bir veda konuşması dahi yapmadan araca binmiş, kapısını kapatmış ve şoföre gitmesini söylemiştir. Böylece milyonlarca adıma denk olan bir adımla yeni hayata doğru yolalmıştır.

5. Bölüm : Hüznün Kıyısında

Uzun yol esnasında Vail şoförden yavaş gitmesini istemiştir, şoför de “Peki Vail bey”⁸ diyerek yanıt verdiğinde Vail ismini bilmesine çok şaşırmış, nereden bildiğini sorduğunda ise, Salim el-Futuh’u yakından tanıdığını ve onunla birlikte çalışan herkesten de haberdar olduğunu söylemiştir. Vail nefret ettiği bir adamla birlikte çalıştığının söylenmesi üzerine çok sinirlenmiştir. Awad *“Onunla beraber çalışmıyorsan neden buradasın?”*⁹ dediğinde ise *“Sadece buralardan uzaklaşmak için”*¹⁰ demiştir. Belki de tecrübe ettiğinden midir bilinmez, Awad, buralardan uzaklaştıkça memleketin ona daha çok sarmalayacağını düşünmektedir. Yol boyunca uzun bir sessizlikle beraber Vail, sessizliğe son vermek adına Awad’ın direnişe ve direnişçilere karşı olan düşüncelerini öğrenmek istemiş onunla aynı görüşte olduğunu

⁷ A.g.e., s.21.

⁸ s.23.

⁹ s.23.

¹⁰ s.23.

bulmuştur. Nitekim “*İntifada hakkında ne düşünüyorsun?*” diye sorduğunda Awad “*Boş bir söz*”¹¹ olduğunu söylemiş, Vail’de hemfikir olduğunu belirtmiştir. Onlara göre direnişçiler ölümü bekleyen kimselerdir. Awad inançlı bir insan olduğunu bu yüzden bir gün bile işgalcilere taş atmayı düşünmediğini söylemiş, Vail ise bu davranışın inançlı insan işi olmamasından ötürü şaşırmamasına sebep olmuştur. Hatta biraz ileri gidip onlarla birlikte çalıştığını vurgulamak istemesi, Awad’ın sinirlenmesine neden olmuştur. Bunun üzerine o bir sigara yakıp “*Kapa çeneni yoksa seni arabadan aşağı indiririm, senin tavsiyelerine ihtiyacım yok ahmak*”¹² demiştir.

Vail ise “ahmak” sözünü tekrar duymasıyla susmuş ve hatıralarına yönelmiştir. Filistin’den ayrılacağını can dostu Ahmed’e söylediğinde oda aynı tepkiyi vermiştir. “Ahmak” bunun üzerine Vail çok şaşırmıştır. Nasıl olurda iki zıt görüşü savunan kişi Ahmed ve Awad onun hakkında ortak bir söylemde bulunmuştur? Vail kendisini bu iki taraf arasında duran paslı bir çiviye benzetir. Cesedinin hangi tarafa eğileceğini bilmemektedir. Çünkü o her iki tarafada ait değildir.

Yol boyunca Awad’ın aynadaki görüntüsünde can dostu Ahmed’i görür ve onunla uzun bir çekişmeye girer. İşlerin bu noktaya gelip, gitmek zorunda kalmasına canı çok sıkılır. Ağlamaya başlar. Bu şekilde kendi kendine konuşup ağlaması Awad’ın onun hakkında deli olduğunu düşünmesine yol açar. İçine düştüğü bu saplantılardan kurtulmak adına Awad’dan kendisiyle konuşmasını ister çünkü yine derin düşüncelere dalmaktan ve yine kendi kendine konuşmaktan kurtulmak istemektedir. Ancak her ne kadar iletişim kurmak isteseler de bu çabaları Awad’ın sinirlenip susmasıyla son bulur.

6. Bölüm : Öfke ve Hüzün

Vail’in yüzündeki bu şaşkın ve karamsar ifadeyi gören Awad ona kendisi gibi korkak biri olmamasını bir “hayır” demesiyle bunların hepsinden kurtulup ailesiyle

¹¹A.g.e., s.24.

¹² s.24.

birlikte şüphesiz daha mutlu bir hayat geçirebileceğini söyler. Ancak Vail, onun gösterdiği zayıflığı göstermeyeceğini söyleyerek öfkeli bir şekilde arabadan iner. Bundan sonra yolun kalan kısmını yürüyerek devam eder.

7.Bölüm : Bir Kere Daha

Yolda devam ederken bir kez daha onu bu yolculuğa iten şeyin “akıl” olup olmadığını düşünmeye başlar. Kendi içinde yaptığı muhasebesini şu ifadelerinden daha iyi anlayabiliriz.

“Şüphesiz akıl ve ayaklar arasında yakın bir ilişki olmalı. Yoksa ayaklarımda hissettiğim bu gerginliğin sebebi ne olabilir...hayır hayır, ayaklara hükmeden akıl değil kalptir. Evet, beni saatlerdir sıkıntı ve gerginlik içinde bırakan şey kalbimdir. Burdan gitmeme ve yeni hayatın hayallerini kurmama neden olan akıl değil.”¹³

Bu düşünceler içinde devam ederken bir İsrail askeri onu durdurur ve ne yaptığını sorar. Vail ise sadece yürüdüğünü söyler. Asker ondan şüphelenir ve silahını göğsüne doğrultarak biraz korkutmak ister. Vail ona havalimanına gitmek için taksi aradığını söyler, Salim el-Futuh’un ona verdiği bazı evrakları gösterir ve böylece asker onun gitmesine izin verir. Daha sonra Vail tekrar bir taksi bulur ve bir kez daha havalimanına gitmek için yola koyulur.

8. Bölüm : Uçağın Merdivenlerinde

Uçağın merdivenlerine geldiğinde ise müthiş bir gerginlik ve korku hisseder, etrafına bakınır, bir müddet yerinde kala kalır. Bir kaç damla akıttığı gözyaşıyla Filistin’e veda eder. Hostes onu koltuğuna yönlendirir. Yanında ise yaşlı bir kadın oturmaktadır. Ondaki bu gerginliği görünce müşfik bir sesle rahatlatmak ister.

-İlk defa mı uçağa biniyorsunuz, biraz korkmuş görünüyorsun.

¹³ A.g.e.,s.35.

Yaşlı kadının basit bir sorusuna karşı etrafına dikenli teller örerek, biraz da kendine güvenir ve korkusuz görünmek isteyerek yaşlı kadına cevap verir.

-Biz ölümden korkmayız.¹⁴

Burada Vail'in aslında oldukça korkmuş olduğunu aynı zamanda da yabancılara karşı bir önyargı içinde olduğunu görüyoruz.

Böylece uzun yolculuğun kısa sohbeti başlamış ve iki tarafta bir müddet sessiz kalmayı tercih etmiştir.

9. Bölüm : Korkutucu Bir An

Uçağın kalkış esnasında Vail yine korkuya kapılır, yer adeta uçağın havalanmasına izin vermiyor ve onu bırakmak istemiyor gibidir. Sonunda uçak havalanıp iri cüssesiyle uzaklara doğru kaçmaya başlar, korku ve ümidi de içinde barındırmaktadır.

Yazarın burada uçağa atfetmiş olduğu “kaçma” eylemi Vail'in Filistin'den ayrılışına, uçağın içinde “korku ve ümidi” beraberinde götürmesi de yine Vail'in içinde bulunduğu duruma işaret eder.

Uçağın havalanmasıyla birlikte Vail gerginliğini atmak üzere bir sigara içmek ister, yanında oturan yaşlı kadından müsaade istediğinde ise oturduğu yerin sigara içilmeyen kısım olduğunu öğrenir. O anda aklına kendisine biletleri alan Salim el-Futuh gelir. Yolculuk anında bile kendisine kötülükte bulunduğunu düşünerek sinirlenir, söylenmeye başlar.

Dış dünya açılmış olmanın ya da yabancılarla karşılaşmış olmanın neden olduğu korku ve gerginlik sebebiyle, yanında oturan yaşlı kadının her sorusuna onu tersleyerek

¹⁴ A.g.e.,s.39.

ve kendinden emin biriymiş gibi görünmeye çalışarak cevap verir. Nitekim bir diyaloglarında Vail yaşlı kadına şöyle demiştir.

-Sen, seni ilgilendirmeyen şeylere müdahale oluyorsun.

Yaşlı kadın ise ona şöyle cevap vermiştir.

-Bu Araplardan öğrendiğim bir özellik.¹⁵

Bunun neticesinde Vail yaşlı kadına Araplar hakkında ne bildiğini sorar. Bundan sonrasında ise kadının konuşmasına Arapça devam etmesi Vail'i bir kez daha şaşkınlığa uğratır. Onun konuşması karşısında, söylediklerine cevap verememesi ise Vail'in bildiklerinin boş bir vehim olduğu tasavvurunu uyandırır. Yaşlı kadın ona,

“Araplar eskiden olduğu gibi değiller. Birbirleriyle çekişen avlar gibi oldular. Hata medeniyetlerinde değil kendilerinde olmasına rağmen onların medeniyetleri artık onları memnun etmiyor. Sizler sadece kendinizi düşünüyorsunuz, çünkü siz daima biz gibi olmak istiyorsunuz. Bizim dünyamıza dalmak istiyorsunuz, çünkü sizin kendi aleminize dalmanız çok fazla emek gerektiriyor. Oysa siz en basit haliyle bir hayatı hayal ediyorsunuz... Araplar artık kendi kültür ve medeniyetlerine hakim değiller, onu araştırmamız için bize bıraktılar... Onların medeniyetleri hakkında tek bir konuşması dahi araştırmacılarda büyük heyecan uyandırır... Yirmi yıl boyunca Müslümanların bıraktığı büyük eserleri ortaya çıkarmak için araştırma ve çalışmalar yaptım. Firavunların eserleri sende korku ve dehşet uyandırırken Müslümanların medeniyetleri sende onları durdukları yerden devam ettirme hissi uyandırır.”¹⁶

Vail bu duyduklarından çok sıkılır, kendi ataları hakkında övgüler düzmeyi bırakmasını ister. Aslında onu rahatsız eden “yabancı” birinden kendi tarihlerini dinlemek zorunda kalmasıdır, aynı zamanda yaşlı kadının Arapların kadim değerlerine

¹⁵A.g.e., s. 42.

¹⁶s.44.

ihitimam göstermeyişi üzerine yapmış olduğu konuşmada onu rahatsız eder. Vail'den ona anlayış göstermesini ister çünkü o bir öğretmen olduğu için öğrencileriyle dahi böyle konuşmalar yapmaya alışmıştır. Vail her ne kadar bu yaşlı kadının konuşmasını dinlemek istemese de, o yolun çok uzun olduğunu, aynı zamanda Vail'e, ona sevdiği insanları hatırlattığını söyleyerek konuşmaya devam eder ve kendinden bahsetmeye başlar. İsmi, ne işle meşgul olduğunu, neden kadim medeniyetlere bu kadar ilgi duyduğundan bahseder. Daha sonra Mısır'da küçük kızı Nur'u dünyaya getirdiğini, kızının da Arapları çok sevdiğini hatta Arap bir gence aşık olduğunu ama daha sonra o gencin yalancı ve faydacı bir insan olduğunu öğrendikten sonra ondan ayrıldığından bahseder. Kızının çok sevdiği Araplara dair kötü bir tecrübe yaşayınca diğer bütün Arapları da o düzenbaz adam gibi görmeye başladığını bu yüzden bunalımlara girdiğini hatta annesinin Arap bir arkadaşının vermiş olduğu *Nur* ismini dahi değiştirdiğinden bahseder. Burda her ikisi de gülmeye başlar.

10. Bölüm : Yenik Kadın

Daha sonra yaşlı kadın derin bir iç çekerek, diğer üç çocuğunun ona sadece problemleri olduğunda geldiklerini ve Nur'dan başka kimsesi olmadığını söyler. Nur, çocukluğu Arapların içinde geçtiğinden dolayı onların kültürlerinden etkilenmiştir ve yaşlı kadına göre onu yalnız bırakmamasında ki tek neden budur. Çünkü Araplarda kadına şefkatli bir yaklaşım vardır. Daha sonra yaşlı kadın, batılı kadınlarda eksik olan şeyi şu şekilde ifade eder.

“Batıda kadının değerini azaltan şey erkekler gibi olma çabasıdır. Kendi gibi olmaması onun değerini azaltır. İslam kadına şüphesiz pek çok hak vermiştir. Demek istediğim şudur ki, ona talep ettiğinden fazlasını vermiş, aslında kadın erkek eşitliği kadının değerini azaltan bir mefhumdur. Bu kanıya çok kolay varmadım, ancak iddia

ediyorum ki eşitlik sadece erkeklerin yararınadır, ve işte bu yüzden biz de-batıda-erkekler daha avantajlı durumdadır.”¹⁷

Yaşlı kadının tecrübeli ve kendinden emin konuşması Vail’i oldukça şaşırtır, üstelik bunları batılı birinden duymakta önyargılarından arınmasına vesile olur. Yalnız onun bu konuşmalarını anlayabilecek tek kişinin kardeşi Ali olduğunu söyler, çünkü o da bu türden mantık konuşmalarını sevmektedir. Vail kardeşi Ali’nin ismini anınca kendini tekrar onları düşünürken bulur. Gazze’de ki hatıralarına dalıp gider.

11. Bölüm : Uzak Gazze

Bir gün evlerinin kapısı büyük bir gürültü ve telaşla çalınmaktadır. Vail kapıyı açmaya gittiğinde kardeşi Ali’yi kapının başında soluk soluğa bulur. Telaşla hemen içeri girer. Ardında ise korku ve acıyla tehdit eden silah sesleri duyulmaktadır. Vail alaycı bir ses tonuyla bir gün ölüsünü getireceklerinden endişe ettiğini söyler. Ali ise ona aldırış etmez, çünkü onun direnişten kaçan bir korkak olduğunu, kaçmaktan başka bir şey yapamadığını söylemektedir. Ali ve Vail direniş hususunda zıt düşen iki kardeş olarak aralarında şöyle bir çekişme geçmektedir,

“Vail- Seninle benim aramda ki fark, sen kendi ellerinle kendi sonunu hazırlıyorsun ancak ben bu savaşa girmeyi reddediyorum. Farkında mısın bu mücadelenin başından beri kaybeden kim?

Ali- Bu, Allah’ın bizimle beraber olduğu bir savaştır böylece biz asla kaybetmeyeceğiz.

Vail- Otuz senedir Allah bu savaşta bizimle beraber... Sonuç?

Ali- Allah iyiyle kötüyü ortaya çıkarır ki kim cesur kim korkak ortaya çıksın.”¹⁸

¹⁷A.g.e.,s.50.

¹⁸s.53.

Vail, Ali'ye, çok az bir zamanı kaldığını, bir süre sonra ayrıldığında sesini özleyeceğini söyler ve kardeşler arasında ki bu gerginlik Vail'in tartışmadan vazgeçmesiyle son bulur. Ancak Ali, kadınlar dahi ellerinde taşlarla mücadele ederken kardeşinin korkaklar gibi kaçmasından utanması gerektiğini söyler. Küçük çocuklar dahi ellerinde bebekleriyle mücadeleye koşup şehit olurlarken Vail onların bu ucuz ölümlerden kurtulmaları için durmaları gerektiğini söylemektedir. Onlar bu şekilde devam ederlerken kapı yine büyük bir gürültüyle çalınmaya başlar.

12. Bölüm : Hafif Yükseltiyle Uçuş

Vail yaşlı kadının bitmek bilmeyen konuşmalarından sıkılmıştır. Bu defa İslamın erkeklere dört eşle evlenmesine müsaade etmesinden bahis açılır. Yaşlı kadın İslamda kadına boşanma hakkı verilirken Hristiyanlıkta kadına insan olarak bile değeri verilmediğini, hatta 8. Henry döneminde kadının necis sayıldığı için kutsal kitap İncil'e dokunmasının dahi yasaklandığını söylemektedir. Hatta kadınlar vatandaş dahi sayılmadıkları için kendilerinin olan mallarda dahi söz hakları yoktur. Fransız İhtilali baş gösterdiğinde dahi muhtevasında kadına merhameti ve onun kişisel haklarını barındırmıyordur. Yaşlı kadın İslam dinine dair araştırmalar yapmıştır. Müslüman olmaya çok yaklaşmasına rağmen bir şey onu durdurmaktadır.

Uzun zamandır çocuklarını göremediğinden yakınır. Vail'e de ailesini bırakıp batının o yalancı yüzüne aldanmasından, ondan medet ummasından dolayı sitem eder. Bu uzun konuşmaların ardından Vail, yaşlı kadının iyi biri olduğuna kanaat eder.

13. Bölüm : Endişeler Uyanıyor

Vail'in başından geçenleri hatırlaması için yalnız kalması yeterlidir, yaşlı kadın konuşmasına devam ederken o yine kendini Gazze'de bulur. Bu defa İsrail askerleri tarafından yakalanıp, elleri kelepçelenmiştir. Sorgu odasında onlara karşı güçlü görünmek adına kendine ısrarla şu sözleri hatırlatmaktadır.

“Söyleyeceklerimden emin görünmem gerek, saf-kararsız görünmek bunları etkilemez.”¹⁹

Muhakkik, Vail’e karşı sevecen görünmek istemektedir, böylece onunla daha kolay iletişim kurabileceğine inanır. Ona bir sigara ikram eder. Vail ise sigara kullanmadığını söyler kendinden emin bir sesle. İçinde bulunduğu durumu ve çevreyi ise şu sözleriyle ifade eder.

“Ben zamanımı ı ışık ve hava olmayan ve içinde işkence ve açlıktan başka bir şey olmayan zindanlarda geçiriyorum.”²⁰

Muhakkik ise bu söylediklerini kendine saklamasını ister, eğer istediği bilgileri ona verirse, içine karıştığı sabotaj eylemlerini görmezden gelip kendisi ödüllendireceğini de ekler. Vail ise üniversiteden mezun olduğundan beri bu söylemlerin hiçbirinden haberi olmayan basit bir balıkçı olduğunu anlatır. Ancak muhakkik Vail’in bir şeyler bildiğinden emindir. Israrla şunları söylemektedir.

“Üniversiteler sizlere bloklaşma imkanı veren, beyinlerinizin yıkandığı yerdir.”²¹

Vail, üniversite de çok başarılı bir öğrenci olduğunu ve herhangi bir sabotaj eylemine dahil olmadığını tekrar etse de, onlar inanmazlar. Vail’in bir grubun ele başı olduğunu ve onları yönettiğini, onların bu gruplar içinde yer alan ajanları sayesinde her şeyden haberdar olduklarını ve grubun diğer üyelerinin de fotoğraflarının olduğunu söylemektedirler. Ancak bu fotoğraflar Vail’in ailesi ya da arkadaşlarıyla beraber çekilmiş fotoğraflardır. Muhakkiklerin tüm baskı ve tehditlerine rağmen Vail onlara istedikleri cevabı vermez.

¹⁹A.g.e., s.62.

²⁰s. 62.

²¹s. 63.

“Keşke size yardım edebiliyorsa olsaydım çünkü ben bu zindanları hiç sevmiyorum.”²²

Anlaşılan odur ki Vail’i bu tuzağın içine düşüren, ondan nefret eden biridir. Onu işgalcilere gammazlayarak ondan intikam almak istemiştir. Vail de tüm bunların farkına varmıştır ama muhakkiklere karşı elinden bir şey gelmemektedir.

14. Bölüm : Hüzün ve Hatıralar

Vail bu defa da yaşlı kadınla sohbete devam ederken annesini ve kardeşlerini hatırlamaktadır. Sonra yine o zindan yerine sürüklenirken, içinden okuduğu ayetlerle, farkında olmadan Kur’an’dan ne kadar da çok ezberlemiş olduğunun farkına varır, dayanıklılığı ve güveni artır. Bu defa bir başka muhakkik ile sorgu odasındadır. Muhakkik onu sıkıştırarak, her şeyi bildiklerini bu yüzden hepsini itiraf etmesini ister. Vail’in muhakkike karşı şundan başka söyleyecek bir sözü yoktur.

“Siz onları hakikat kabul ettikten sonra benim itiraf etmem neyi değiştirir ki?”²³

15. Bölüm : Geleceğe Dönüş

Vail hatıralarından kurtulup yine yaşlı kadınla muhabbete daldığında, yaşlı kadın ona nasıl iman noktasına eriştiğini anlatır, Hristiyan olmasına rağmen, uzun süreler Arap ülkelerinde yaşaması, onların kültürlerinden ve konuşmalarından çok şey öğrenmesi ona iman kapılarını aralamıştır. Kur’an’da okuduğu ifadeler onu şaşırtır, ezanda duyduğu davet kelimelerinin manasını öğrenmeye çalışır, böylelikle İslamiyete olan ilgisi artar, ancak henüz Müslüman olmamıştır. Vail ile konuşurken, Müslümanların namazlarında söylediği kelimelerin anlamını düşünmeden yahut hissetmeden söylediklerini düşünür. Bir zamanlar Mısır’da yaşarken, oranın kültürüne, insanların birbirleriyle ve dinle olan ilişkilerine dair notlar yazmış olduğunu ve bunu bir kitap haline getirmeyi düşündüğünü

²² A.g.e.,s. 64.

²³s.67.

söyler. Vail ise batılların, Müslümanları daima üzerinde çalışılacak bir konu olarak gördükleri için onların silahlarından daha tehlikeli olduğunu söylemektedir. Yaşlı kadın Vail'in bu sabırsız çıkışlarına alışmıştır artık ve ona aldırış etmeden konuşmasını sürdürür. Arkadaşları Arapçayı en iyi öğrenebileceği yöntemlerden birinin de Kur'an-ı Kerim okumak olduğunu söylemişlerdir, böylece o da Kur'an-ı Kerim okumaya başlamıştır. İman etmenin sırrını öğrenmiştir. İşte o iki kelime, havf ve reca'dır.

16. Bölüm : Yüzler ve Kalpler

Yaşlı kadının kelimelerinden yine hatıralarına yol alır. Kendine yine o karanlık zindanlarda işkence edilirken görmektedir. Soruşturma odasına götürülürken her defasında başka bir muhakkik ile karşılaşmaktadır. İçinden şu sözleri geçirir.

“Kalpleri aynı zehiri taşıırken, yüzlerinin farklı olmasının ne anlamı var?”²⁴

Muhakkik onunla konuşurken oldukça serttir. Vail her ne kadar onlardan korkmadığını belli etse de, ölümüne sebep olabileceklerini şu sözleriyle ifade eder.

“Allah'ın seni bizden koruyacağını sanmıyorum, zira senin ölümün de hayatın da benim elimde. Ölümünün de kimseyi üzeceğine inanmıyorum, anneni bile.”²⁵

Daha sonra muhakkik Vail'i onlara gammazlayan kişinin Salim el-Futuh olduğunu ifşa eder, böylece yüzleşmelerini sağlar. Salim el-Futuh odaya girdiğinde Vail'e her şeyi onlara anlatmasını böylece hayatın daha kolay olacağını, onların işkence ve azaplarından kurtulup rahat edeceğini, kendisinin de böyle yaptığını söyler. Vail ise Salim el-Futuh'un söylediklerini sonuna kadar dinledikten sonra öfkeden kabaran bir şiddetle yüzüne tükürür.

²⁴ A.g.e.,s.75.

²⁵ s.75.

17.Bölüm : Korku ve Ölüm

Yaşlı kadın babasıyla olan hatıralarını anlatmaya başlar, onun kitaplardan nefret eden aynı zamanda da sert ve acımasız bir adam olduğundan, sürekli içki içip, onları dövdüğünden sonunda da bıçaklanarak öldürüldüğünden bahseder. Yaşlı kadın daha sonra dalgınlıkla Vail’e kimin daha çok ölümden korktuğunu sorması üzerine Vail şunları söyler ;

“Siz batılular ölümden daha çok korkuyorsunuz,çünkü siz onu ucuz bir eğlence haline getirdiniz... Mukaddes bir şey gibi ona bağlandınız ve bu yüzden ayrılmak istemiyorsunuz.”

Yaşlı kadın ise tam aksini düşünmektedir;

“Siz daha çok korkuyorsunuz. Çünkü sizler daima, öldükten sonra cennete mi yoksa cehenneme mi gideceğinizi düşünüyorsunuz. Böylece ölüm insanın dünyasını bitiren bir konuma düşüyor. Yani ölerken yeni bir fırsata kavuşma olasılığını kaybediyor. Cehenneme girdiğini bir düşün. Bu seni korkutmuyor mu ve dünyada daha çok kalma arzusu uyandırmıyor mu sende? İnsan ölümden sonrasını düşünmeye başladığı zaman ölümden korkar.”²⁶

18. Bölüm : Bekleme İşkencesi

Vail yine kardeşi Ali’yle yüzleşmektedir. Vatanını bırakıp kaçtığı için kardeşi onu hain diye çağırırken, bu üzüntüye daha fazla dayanamayan Vail, kriz geçirir. Elleriyle boğazını sımsıkı tutmuş, gözleri nefessizlikten kıpkırmızı olmuştur. Yaşlı kadın ona müdahale ettiğinde ise krizden uyanmış ve göz yaşlarına boğularak, sert bir tonla ölümden korkmadığını söylemiştir.

²⁶A.g.e., s.84.

19. Bölüm : Vehm ve Özür

Yaşadığı bu krizin ardından yaşlı kadından özür dilemiş, korktuğu için böyle bir krizi yaşadığını itiraf etmiştir. Bunun ardından her ikisi de ölüm hakkında konuşmama kararı almış ve aşk ve sevgiden konuşmaya başlamışlardır. Vail, vatan sevgisinden bahsederken ise şunları söylemiştir.

“Aşk, aşığı kara zindanlarda cezalandıran bir suçtur, orada ne su ne de ışık vardır. Ne de hatıralarını yad etmeye fırsat. Bende diğer bütün aptallar gibi vatanımı çok sevdim. Düşmanlarımızın bizi dinlediğini unuttum.”²⁷

“Her insan vatanında yaşıyor, Filistinliler hariç.”²⁸

20. Bölüm : Küçük Kız Kardeşin Gelişi

Böylece Vail kendini yine Filistin hatıralarında bulur. Dedesiyle iki arkadaş gibi konuşmaktadırlar. Vail annesinin yakında bir bebek dünyaya getireceğini ama kendisinin başka kardeş istemediğini söyler.

21. Bölüm : Doğum

Annesi bir kız bebek dünyaya getirir ancak Vail bundan hiç memnun olmaz çünkü onu kıskanmaktadır. Bütün ilginin kendisi üzerinde toplanmasını, herkesin kendisiyle meşgul olmasını istemektedir.

22. Bölüm : Küçük Kız ve Sevgi

Kimse farketmeden onun odasına girer, ona vurur, onu ısırır, ağlattıktan sonra da gizlice dedesinin yanına kaçıp onun himayesi altına saklanır. Dedesi ile Vail arasında dostluk derecesinde bir arkadaşlık hakimdir. Zamanla Vail’de dahil evde herkes Hayat

²⁷A.g.e., s. 93.

²⁸s. 93.

ismini verdikleri küçük kızı sevmeye başlar, hatta Vail sevgisinde aşırı giderek onu kimseyle paylaşmak istemez.

23. Bölüm : Çocukluk ve Yahudiler

Bir gün dedesiyle camiye giderken, Yahudi arkadaşı Haym'ın hediye ettiği altın düğmeyi gösterir dedesine. Dedesi ise Vail'in bir Yahudiyle arkadaşlık kurmasına çok kızar ve onu orada azarlayarak, bir Yahudi ile asla arkadaş olamayacağını, çünkü onların büyüyünce kendisinin düşmanı olacaklarını, onu toprağından koparmak isteyeceklerini söyler. Silahları Filistinlilerin üzerine doğrultulmuştur ve hala Filistin topraklarında yaşamakta oldukları sürece onlarla mücadele etmek gerekmektedir.

24. Bölüm : Kimseye Benzemiyor

Bir Yahudiye güvenip onunla arkadaş olmak istemesi dedesini çok üzer, bu nedenle dedesinden tokat yiyen Vail, ağlamaya başlar. Dedesi ondan babası gibi bir adam olmasını, Yahudilerle bir daha arkadaşlık kurmaması gerektiğini söyler. Böylece Vail, Haym ile kavga eder, artık arkadaşı olmak istemediğini söyler.

25. Bölüm : Bir Gün

Birgün dedesi çok hastalanmıştır, ayrılık vaktinin geldiğini Vail'e bildirmeden önce ona bazı nasihatlerde bulunur.

“Allah'ın kitabını bırakma, o kitabı oku Vail.”²⁹

Vail dedesinin son sözlerini işittikten sonra gözyaşlarına boğulur çünkü hayatta ki en iyi arkadaşını kaybetmiştir.

²⁹A.g.e.,s. 111.

26. Bölüm : Hüzün ve Yine Hüzün

Yaşlı kadın Vail'in üzüntülü halini görür, yine hatıralarına daldığını anlar, Vail'in gözünden yaşlar dökülürken, yaşlı kadına dedesini anlatır. Onun ne kadar inançlı ve güçlü bir insan olduğundan bahseder. Sonra konu intifadadan açılır, yaşlı kadın Vail'in neden intifadadan kaçtığını anlamaya çalışmaktadır. Vail ise kaçmadığını sadece daha yaşanabilir bir hayat kurmak istediğini şu sözleriyle ifade etmektedir.

“Newyork’da düzenli bir hayat kurduktan sonra annemi de yanıma alacağım, o da benimle yaşayacak, onun bütün hayallerini gerçekleştireceğim. O günden sonra gözleri yaşarmayacak, her zaman mutlu olacak. Açlık dahi hissetmeyecek. İnanın bana. Birlikte içinde gözyaşı, silahlar, ölüm ve üzücü şeyler olmayan çok güzel bir hayat yaşayacağız.”³⁰

Vail'in kendi çapında kurmuş olduğu bu hayaller yaşlı kadın tarafından pek ilgi bulmaz, çünkü vatanını bırakan herkes benzer hayaller kurar ve pek çoğu da gerçekleşmez. Vail'e gerçeği işaret etmek adına şu sözleri söyler.

“Fideyi toprağından ayırdığın zaman ölür.”³¹

27. Bölüm : Zayıf Kalp

Yaşlı kadınla yine hararetli bir tartışmaya girmişken, kardeşi Ali'yi tekrar karşısında ona hesap sorarken bulur. Bu sefer de Vail ondan kurtulmak ve kendisini artık hainlikle suçlamasına son vermek için şunları söylerken, Filistin'den ayrılma gerekçesini de söylemektedir.

“Öldür beni Ali. Bana azap veren bu şeye son ver. Hatalı olabilirim evet ama ben sandığınız gibi hain değilim. Anneme, bu zayıf kalbimle yaşayabileceğim bir yere gittiğimi söyle, onun gözyaşlarından uzakta bir yere. Ben vazgeçmedim ve vatanımı da

³⁰ A.g.e.,s.117.

³¹ s.117.

satmadım. Ama ben zayıf biriyim. Hiç bir şeyi yapmaya güç yetiremiyorum. Jane benim hayatta kalmak için tek fırsatım. Sizinle kalırsam onlar bana silahlarını doğrultmadan önce bin defa daha ölürüm. Ve ruhumu da üzüntüler doldurmuşken...Vücudum daha fazla işkenceyi kaldıramaz.”³²

Ancak Ali’nin hayali onun düşüncelerinden çıkmaz, her ne olursa olsun hala dönüş ümidi olduğunu ailesinin her zaman onu beklediğini fısıldamaktadır.

28. Bölüm : İlk Defa

Sonra aklına Jane’in sarı saçları, gülümsemesi ve parlak yüzü gelir. Onu ilk gördüğü yeri hatırlar. Vail kaldırımında otururken Jane onun fotoğrafını çekmiştir, sonra da İsrail askerlerinin araçlarıyla ezmek için peşinden gittikleri Filistinli iki küçük çocuğu gördüğünde kendini onların önüne atmış ve çocukları ölümden kurtarmıştır ancak kendisi çok ağır şekilde yaralanmış, Vail’de onu bu halde görünce hemen onu hastaneye götürmüştür.

29. Bölüm : Yolun Başı

Kendine geldiğinde, hastanede başında bekleyen bu gence minnet duyar, daha sonra aralarında ki anlaşılmaz bağ aşka dönüşür. Vail her gün hastaneye gelerek onu ziyaret etmiş, sohbet etmeye başlamışlardır.

30. Bölüm : Hüzünlü Balkonlar

Jane hastanede, doktoru –aynı zamanda Vail’in kuzeni- ile konuşurken onun hastalığının ciddiyetini kavrar ve onu tedavi ettirmek için Amerika’ya götürmek ister. Jane’e durumun ciddiyetini anlatmak adına doktoru bir uyarıda bulunur.

³²A.g.e., s.119.

“Vail Gazze’den ayrılırsa ölür.”³³

Tüm bu ikazlara rağmen Jane oldukça kararlıdır. Zaten yaşadığı hayattan sıkılmış olan Vail’de Amerika’ya gitme ve orada tedavi olduktan sonra Jane ile mutlu bir hayat sürme hayaline inandırmıştır kendini.

31. Bölüm : Sessizlik Yolu Örtüyor

Yaşlı kadın kızı Nur’dan bahsetmeye başlar, hayatını karartan ve Araplardan nefret etmesine sebep olan o yalancı adamla nasıl tanıştığını anlatır. Kendisinin de aslında Müslüman olduğunu ama kızı Nur’u kaybetmemek için açığa vurmak istemediğini anlatır.

32. Bölüm : Yağmur ve Yolcu

Vail başlangıçta her ne kadar vatanından ayrılmak istemese de kız arkadaşı Jane, onun için katlandığı sıkıntıları anlatır, daha rahat bir hayata sahip olacağını, babasının yanında işe başlayacağını, en iyi doktorlarda ameliyat olacağını ve birlikte mutlu bir hayat süreceklerini anlatır.

33. Bölüm : Acı En Yakın Arkadaş

Arkadaşı Ahmed’in mücahidlerle bağlantıları vardır, birgün bir görevi yerine getirmek üzere Vail’i onlara tavsiye etmiştir. Ve birlikte diğer mücahidlere silah taşımışlardır. Bu korkutucu görev Vail’i fazlasıyla tedirgin etmiş, bu işe bulaştığı için pişman olmuştur. Bu sebeple onlarla tekrar görüşmekten imtina etmiştir.

34. Bölüm : Yolun Sonu

Yolun sonuna geldiğinde korktuğunu ve nefesinin daraldığını hisseder, burda ki gökyüzü Gazze’dekine benzememektedir. İnsanların yüzleri ise çok yabancı gelir. Sanki

³³A.g.e., s.132.

hepsi onun katlini planlayan kimselerdir. Bu yüzler ona zindanda ki muhakkiklerin yüzlerini hatırlatır. Gözünden yaşlar süzülür.

35. Bölüm : Yer ve Gök Arasında

Zindanda onu tavana asmışlar ve üç gün boyunca bu şekilde bırakmışlardır. Buna rağmen Vail yine sessizliğini korumuş onlara sordukları hiçbir sorunun cevabını vermemiştir. Daha sonra buz havuzuna atmışlar, türlü türlü işkencelerle ölümün ona ne kadar yakın olduğu mesajını vermek istemişlerdir. Muhakkik, kendilerini tahrik etme emrini kimin verdiğini sorduğunda şöyle karşılık verir.

“Sizler bizi tahrik ediyorsunuz. Caddelerimizde dolaşıyor, içimize dalıyorsunuz. Silahlarınız, gözleriniz, ayaklarınız bize yol gösteriyor. Kan, ihanet işte bunların hepsi bizleri atağa kalkmaya mecbur ediyor.”³⁴

36. Bölüm : Kalp ve Ölüm

Aylar sonra artık işkencelere dayanacak gücü kalmayan Vail’i hastaneye götürürler. Doktor Vail için kalbinin çok zayıf düştüğünü ve artık ölümden başka bir yolunun olmadığını söyler. Bu nedenle muhakkik onu tekrar zindana döndürmek yerine salıverilmesini emreder, çünkü kendi ellerinde ölürse ya şehit olacak ya da kahraman ilan edilecektir.

37. Bölüm : Üçüncü Kez

Yolun sonuna geldiklerinde Vail hatıralarından dolayı gözyaşlarıyla boğuşurken, yaşlı kadınla vedalaşmaktadır. Daha sonra kadının yüzüne tekrar baktığında annesine ne kadar çok benzediğini farkeder.

³⁴A.g.e., s.160.

Bekleme salonuna geçtiğinde etrafında havada asılı bir çok tv görür. Bunlardan birinde de intifada özel yayını yapılmaktadır. Vail buna çok şaşırır ve burada da intifadadan uzaklaşmadığı için kendiyile alay eder.

Daha sonra ekrana işgalciler tarafından işkence edilen iki gencin görüntüsü gelir. Vail biraz daha dikkatle baktığında bunlardan birinin kardeşi Ali olduğunu farkeder. Gözyaşı ve çığlıklarla oracıkta düşüp bayılır.

38. Bölüm : Mücadele Etmeden Ölmeyeceğim

Daha sonra gözlerini açtığında kendini hastanede bulur, yanında ise Jane beklemektedir. Olanları tekrar hatırladığında ise gözyaşları içinde Jane’e şunları söyler;

“Onu gördüm. Burada ölmek istemiyorum...”³⁵

Jane onu sakinleştirmeye çalışırken Vail korku ve dehşet içinde kardeşi Ali’yi hatırlamaktadır. Günlerce hastanede kaldığı halde hala ölmediğine şaşırırken kendi kendine bir çıkış arar.

“Ölüm geri dönüşü olmayan bir şeydir. Belki de Allah kendi hakikatimi ortaya çıkarmam için bana bir fırsat verdi.”³⁶

Bu düşüncelerle hemen üzerini giyinir ve hastaneden çıkar, yolda gördüğü bir taksiyi durdurup havalimanına gitmesini söyler. İsrail’e gidecek ilk uçağa binmeyi istemektedir. Kalbi hızla atmaya başlar. Nefes almakta zorlanır ve yere düşer. Gözünden yaşlar süzülürken *buraya boşu boşuna ölmek için mi geldin?*³⁷ diyerek son bir kez sorgular zayıf kalbini.

³⁵ A.g.e., s.169.

³⁶ s.170.

³⁷ s.172.

Elinde hala biletini sıkıca tutarken tekrar güçlükle de olsa ayağa kalkar, en azından ayakta ölmek için.

3.3. ROMANDAKİ BAŞLICA KARAKTERLER

Romanda oldukça geniş bir şahıs kadrosu olmakla birlikte, baş kahramanlar Vail isimli Filistinli genç ve onun yolculuk esnasında tanıştığı Amerikalı yaşlı kadındır. Bunun dışında yardımcı kişiler olarak Vail'in erkek kardeşi Ali, kız kardeşi Hayat, anne-baba ve dedesi kahramanın aile bireylerini oluştururlar, Vail'in arkadaşları ve sevdiği Amerikalı kız da geri planda kalan karakterlerdir. Yazar bu romanında şahısların belli başlı özelliklerine dikkat çekerken fiziksel durumları üzerinde çok durmaz, bundan maksatın ise vermek istediği fikri biran önce okuyucuya iletmek olduğu göze çarpar.

3.3.1. VAIL

Romanın baş kahramanı olan Vail, geleceğe dair çok büyük umutları olmayan, hasta ve zayıf kalbiyle yaşamaya çalışan Gazzeli bir gençtir. Birgün Gazze sokaklarında iki küçük çocuğu yakalamaya çalışan işgalcilere karşı kendini siper eden Amerikalı bir kıza –Jane- yardım edip hastaneye götürür ve daha sonra ona aşık olur. Jane, Vail'in iyileşmesi için Amerika'da tedavi edilmesini garanti etmektedir. Ayrıca burada yeni ve mücadelesiz bir hayat fırsatı sunulmaktadır. Vail başlarda Jane'in bu teklifini vatanını bırakmak istemediği için reddetse de Jane onu ikna edecek yöntemler bulur.

“Vail- Jane, vatanımı bırakamam.

Jane- Ya sevgimiz? Babamın evlenmemize müsaade etmesi için çok mücadele ettim, sakın benden vazgeçeceğini söyleme, seni seviyorum Vail. Gelecek günleri senden uzakta hayal edemem.

Vail-Neden benimle birlikte burada kalmıyorsun öyleyse?

Jane-Gelecek orada Vail.”

Hikayede Filistin'den Amerika'ya uzanan bir yolculukta Vail'in yaşadığı gelgitler, kendisiyle mücadelesi ve iç hesaplaşmasına vurgu yapılmaktadır. Kahramanımız hatıraları tarafından kuşatılmış olduğu için yol boyunca sevdiklerinin hayallerini görür, onlarla mücadele içine girer. Dedesini seven, yanından ayrılmayan küçük bir çocukken, sessizliğe bürünen bir gence dönüşmesine ve daha sonra da onu adlandırdıkları şekilde “hain” e dönüşmesine vurgu yapılır.

Vail'in ikisi kendinden büyük Amir, Huzeyfe adında abileri biri kendinden küçük Ali adında kardeşi bir de Hayat adında bir kız kardeşi vardır. Annesi babası ve dedesiyle birlikte Gazze'de yaşamaktadırlar. Dedesi Vail'i diğer torunlarından daha çok sevmektedir. Nitekim onlarla kavga ettiğinde ya da ağlamaya başladığında bir sığınak olarak hemen dedesine koşmaktadır. Dedesi, kız kardeşi Hayat doğduktan bir sene sonra vefat etmiştir. Başta döverek ve ağlatarak rahatsız ettiği kızkardeşini daha sonra hiç kimseyle paylaşamayacak kadar sevmiştir. Bu yüzden dedesi kimi zaman onun kimseye benzemeyen bencilce tutumundan şikayet etmiştir.

“Evde kız çocuk istemiyor... kardeşi dünyaya geldikten sonra da sadece kendisinin çok sevdiğini söylüyor. Gördün mü ne kadar da korkutucu bir çocuk?”³⁸

Vail uçakta tanıştığı yaşlı kadına kendini tanıtırken bizlere de kendisi hakkında şu bilgileri vermektedir.

“Ben Vail Abdurrahman eş-Şerif. Gazzeliyim. Birzeit Üniversitesinde felsefe okudum. Ancak herhangi bir işçi Arap gibi işgal edilmiş topraklarda çalışıyorum. Babam ben birinci sınıfa başladığımda vefat etti. Dört kardeşim var. Birisi müebbet hapisle cezalandırıldı. Bir tanesi iki senedir tutuklu. Bir diğeri de tutuklanma yolunda sanırım. Bir de güzel bir kız kardeşim var. O en küçüğümüz, altın gibi bir kalbi var.”³⁹

³⁸A.g.e., s.108.

³⁹s.94.

Vail Filistin’de ki zorlu yaşamdan usanmış, Amerika’da kendine daha istikrarlı bir hayat kurup ailesini de yanına almayı planlamaktadır. Aslında Vail, Filistin davasına olan inancını kaybettiği için vatanından ayrılmaya karar verir. Böylece gerçeklerden hayallere kaçış kapısını aralar. Nitekim kardeşi ile arasında geçen bir diyalogta neden gittiğini açıklamaktadır.

- *Söyle bana seni dışlanmış biri gibi vatanından uzaklaşmaya iten sebep nedir?*
- *Dünya orada kapılarını açmış, hayallerini gerçekleştirmek isteyenleri kucaklıyor.*
- *Vatandan daha güzel bir hayal mi var?*
- *Yaşam.*
- *Vatansız yaşam olmaz.*
- *Yaşamın kendisi vatani yaratır. Hangi toprak beni kucaklar, bana hakettiğim şeyleri verirse hayallerimdeki vatan olmayı hakeder.*
- *Kendi elinde olanı bırakıp başkalarının elinde olanın peşine mi düşeceksin?*
- *Kaybedilen bir şeyi başka bir yerde bulabilecekken, ömrümü bunu geri almak için harcamayacağım.*

Amerika’ya gitme isteği ailesi ve arkadaşları tarafından tasvip edilmez. Bu yüzden onu “hain” ya da “ahmak” olarak sıfatlandırırılar.

Ben İsrail ajanı değilim. Benimle bu şekilde konuşamazsın.⁴⁰

Yine arkadaşı Ahmed ile konuşurken,

- *Ben hain değilim... ahmak değilim... değilim..*

⁴⁰ A.g.e., s.14.

- *Ahmak değil misin? Ama sen, içinde senden başka kimsenin olmadığı kendi yarattığın vatana arıyorsun.*⁴¹

Ve kendisini havaalanına götüren taksinin şoförü Avad'la konuşurken,

- *Senin vatanından kaçış gerekçelerin neler?*

- *Ben kaçmıyorum. Ya da kaçan biriydim, ama bu vatana ihanet anlamına gelmez.*⁴²

Kardeşi Ali'yi hayal edip yine bir iç hesaplaşma yaşarken, hain olmadığını, yalnızca zayıf ve olanlara artık güç yetiremeyen biri olduğunu şu sözleriyle ifade etmekteydi. Bunlar aynı zamanda direniş ve cihaddan kaçışına da bahaneleridir.

*“Öldür beni Ali! Bana azap veren bu şeye son ver. Tamam haklı olmayabilirim ama ben iddia ettiğiniz gibi “hain” biri değilim. Anneme zayıf kalbimle yaşamak için gittiğimi söyle, onun gözyaşlarından uzakta bir yerlerde. Ben pes etmedim. Vatanımı da satmadım. Ama ben zayıf biriyim. Hiçbir şey yapmaya gücüm yok. Jane benim hayatta kalmam için tek fırsatım. Sizinle birlikte kalırsam onların silahları bana uzanmadan önce bin kere daha ölürüm. Vücudum daha fazla acıyı kaldıramaz, içimi de üzüntüler mahvetti, artık direniş şiddetine de takatim kalmadı.”*⁴³

Ayrıca Vail'in parayla sorunları halledebileceğine dair bir inancı vardır, çok parası olursa mutlu olacağını düşünür. Nitekim o, evden ayrılırken annesinin eline bir miktar dolar bırakır.

*“Bu paraları iyi sakla... Herşey yerle bir olduktan sonra bunlar senin kurtarıcın olacak.”*⁴⁴

⁴¹A.g.e., s.26.

⁴² s.29.

⁴³ s.119.

⁴⁴ s.5.

“Benim için endişelenme... Para arkadaşları da beraberinde getirir.”⁴⁵

Yine Ali çok para kazanmak ve iyi bir hayat elde etmek isteyen Vail’e şu sözlerle kızıgınlığını dile getirmiştir.

“Bizi güçsüz Filistinliler olarak bırakıp, Amerikalı bir milyoner olarak dönmek için gitmenin ne anlamı var?”

Hikaye bize Vail’e karşı bir acıma duygusu uyandırır. Bunun sebebi genç yaşında kalp hastalığına yakalanan Vail’in yine zindanda maruz kaldığı işkencelerden sonra kalbinin daha çok hassaslaşarak bu şekilde yaşamaya çalışmasıdır. Zindanda ne kadar kaldığını kesin olarak bilmemekle birlikte yazarın verdiği detaylardan yedi aydan az kalmadığını varsayabiliriz.

Dört ay boyunca işkence ettikten sonra annesinin onu görmesine izin verdiler.⁴⁶

Üç ay daha... durum aynı, öyle ki askerler ona işkenceyi daha da arttırdılar ve ölmesini istediklerini söyleyip durdular.⁴⁷

Kendi anlatımından başarılı bir öğrenci olduğunu anladığımız Vail, üniversiteden mezun olduktan sonra iş bulamamış ve balıkçılık yapmaya başlamıştır. Yüksek tahsilli olduğunu bildiğimiz başkahramanın kültürel durumuna dair herhangi bir söylemde bulunulmamakla birlikte alelade bir insan olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Uçakta tanıştığı yaşlı kadının anlattığı hakikatlere ilk defa duyuyormuşçasına şaşırması onun yeterli kültür düzeyine ulaşmamış bir kimse olduğunu göstermektedir.

Vail’in fiziksel özelliklerine dair detay vermeyen yazar, daha çok başkahramanın ruhsal durumu ya da düşünce ve hislerini ön plana sürmüştür. Zindanda kaldığı esnada muhakkiklere herhangi bir cevap vermeyişine vurgu yapılırken, inatçı tutumuyla ön

⁴⁵ A.g.e., s.10.

⁴⁶ s.164.

⁴⁷ s.164.

plana çıkar. Genel olarak ailesi tarafından da suskun ve içe dönük bir genç olduğu bilinir ancak onda kahramanlık özellikleri yoktur. Çok konuşkan ve mütebessim bir kişi olmaması hasebiyle insanlarla çok samimi ilişkileri yoktur. Hatta hayata karamsar gözle bakmaktadır.

Başkahramanın yaşına dair kesin bir açıklama olmamakla birlikte hapisanedeyken muhakkik ona yaşını sorduğunda Vail şöyle demiştir.

“Ben yirmi yaşına girdiğimde intifada başlamıştı.”⁴⁸

Vail Filistin savunmasına karşı direnişçilerle zıt düşmektedir. Onların hayatlarını boşuna tehlikeye attıklarını, İsrail’e karşı asla zafer kazanamayacaklarını söylemekle birlikte kendini onlardan müstağni kılan kibirli bir yapıya da sahiptir. Vail’i vatanından uzaklaştıran sebeplerden birisi de ölüm korkusudur.

Ali- “Hayat senin için yalnızca ölüm mü demek?

Vail-Belki de... ama ben onu olduğu gibi istiyorum. Taşlar ve korku olmadan.”⁴⁹

“Sizin gibi ölüme koşan başka kimse görmedim.”⁵⁰

Başkahramanın diğer özelliklerinden birisi de yenilgiyi kabullenen, mücadeleden kaçan bir yapısı olduğunu söyleyebiliriz. Onun böyle olmasında yaşadığı çevre, sosyal durum ve dış etkenlerinde etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Arkadaşları, kardeşleri ellerinde taşlarla direnişe destek olurken o bir kaldırımında oturup olanları izlemektedir. Başkahramanın bulunduğu ruh hali içinde direnişe karşı genel görüşü, vazgeçiş şu sözleriyle anlaşılabilir.

⁴⁸ A.g.e., s.158.

⁴⁹ s.9.

⁵⁰ s.6.

“لَا أَظُنُّ أَنَّ هَذِهِ الْأَرْضَ تَحْمِلُنَا مَعًا”⁵¹ “Bu toprakların ikimizi birden taşıyabileceğini sanmıyorum.”

Filistin’den Amerika’ya uzun yolculuğun sonunda havalimanına vardığında kardeşi Ali’yi tv de ki haberlerde, İsrail askerleri tarafından darp ve işkence edilirken görür, bu görüntülere daha fazla dayanamayan zayıf kalbi daha da güçsüzleşir ve orada yere düşer. Bir kaç gün hastanede kaldıktan sonra tekrar Gazze’ye dönmeye karar verir çünkü artık buradaki –Newyork- yaşamın yaşam değil aslında ölüm, Gazze’deki ölümün ise binlerce yaşama denk düştüğünün farkına varmıştır. O anda vatanından uzakta yaşamının kalbini daha fazla öldürdüğü inancına ulaşır. Ancak geri dönmek için tekrar havalimanına geldiğinde daha fazla dayanacak gücü bulamaz ve bileti elinden düşerken vefat eder.

3.2.2. HELEN GREN

Helen Gren, Vail’in Amerika’ya giden uçakta tanıştığı yaşlı kadın ve onun inkişafını sağlayan kişidir. Oldukça bilgili, kültürlü, nazik ve müşfik bir karakter olarak göze çarpar. Aynı zamanda Vail gibi kalp hastasıdır. Vail’in uçağa bindiği ilk anlarda yanında oturan bu yaşlı kadını yazar bizlere şöyle tasvir eder:

*“Sağ yanında yaşlı bir kadın oturuyordu, zaman ondan herşeyi alıp götürmüş sadece sessizliğiyle yüzüne çizdiği yorgun bir tebessümü kalmıştı, o da- tebessümü- kaybolduğunda her ne kadar nefret etsek de ortaya çıkmayı seven kırışıkların arasına saklanıyordu.”*⁵²

Vail’le sohbete başladıklarında ise yaşlı kadın müşfik bir sesle kendini tanıtır, böylelikle yazar kadının kültürel, sosyal ve mesleki durumuna dair bize yeterli bilgi verir.

⁵¹ A.g.e., .6

⁵² s.38

“Ben doktor Helen Gren. Pensilvania Üniversitesinde doğu dilleri öğretimi yapmaktayım. Pek çok Arap ülkesini gezdim, özel olarak İslam medeniyetlerine de ilgim var. Ben ve eşim yaklaşık 15 sene Mısır ve Irak’ta yaşadık. Orada kızım Nur’u doğurdum.”

Vail’de olduğunun aksine yaşlı kadının fiziksel özelliklerine değinen yazar bizlere onu şu şekilde tasvir eder:

“Kızgın bir şekilde ona baktı, yüzüne bakakaldı, derin gözlerine odaklandı, maviliği onu şaşırtmış ve denizi hatırlatmıştı”.⁵³

Yazar yaşlı kadının dini inancını dair kesin bir vurgu yapmazken bizlere şu bilgilerle ipucu vermektedir.

“Hızlıca ona doğru döndü, yaşlı kadının boynundan sarkan haç işaretli kolyeyi gördü ve gülümsedi.”⁵⁴

Boynunda haç işaretli bir kolye taşıırken aynı zamanda Vail’e gizliden Müslüman olduğunu söylemektedir. Yaşlı kadın İslam medeniyetinden ve Kur’an’daki ifadelerden çok etkilenmiştir. Ehl-i İslama karşı muhabbet beslemektedir.

“Ben özünde Müslüman bir insanım. Ve bu imanımdan asla vazgeçmeyeceğim.”⁵⁵

Bununla birlikte Müslüman olduğunu açığa vurmaz çünkü kızı Nur’un kendisinden uzaklaşmasını istememektedir. Bu şekilde yaşlı kadınla, Vail ve ailesi, kızı Nur, Müslüman arkadaşları, İslam medeniyetleri ve İslamiyetten etkilenişini, Kur’anî ifadeler, işgalciler, intifada ve daha birçok sosyal konularda konuşmalar yapmaktadırlar.

⁵³A.g.e., s.41.

⁵⁴s.45.

⁵⁵s. 139.

3.2.3. DİĞERLERİ

Vail ve yaşlı kadın dışında romanda yine ikinci planda olan karakterler vardır. Vail hikayenin ana kişisi olup ikinci planda olan şahıslarında olaylara etkisi açısından bahsi geçmesi önemlidir. Bunlar aynı zamanda başkahramanın daha iyi tanınmasına da yardımcı olur. Bu hikayedeki yardımcı şahıslar aşağıda belirgin özellikleriyle kısaca tanıtılmıştır.

SALİM EL-FUTUH

Salim el-Futuh’a gelince; yazar yardımcı karakterlerden olan bu kişiye dair fiziksel özellikleriyle birlikte bir kaç kişisel bilgi de vermektedir. Vail’in üniversiteden arkadaşırken, onlara ihanet eden, hapse girmesine sebep olan aynı zamanda Filistin’den Amerika’ya uzanan yolcuğunda yardımcı olan kişidir. İsrail ile ittifak içinde olup onlardan para alarak, onların istediği her türlü bilgiyi ve yardımı sağlamaktadır. Vail’e göre Salim el-Futuh hain olmanın yanı sıra, çıkarıcı bir kimse olmasıyla da göze çarpar.

“O kendinden nefret eden bir adam, düşmanlarından başka kimseyle arkadaş olamaz.”⁵⁶

Yine onun fiziksel özelliklerinden bahsederken sevimsiz bir yüzü, şişko göbeği olduğundan bahseder.

“Salim el-Futuh, kötü suratı, şişko göbeği ve yüzüne çizdiği garip gülümsemesiyle Vail’e doğru yöneldi, sessizliğini kaybetmişti.”⁵⁷

Direnışten kaçan ve İsrail’e destek veren bu sebeple “İsrail uşığı” ve “hain” olarak bilinen birisidir. Hikayede Salim el-Futuh’un olumlu hiçbir özelliğı yoktur. Acımasız,

⁵⁶A.g.e.,s.114.

⁵⁷s.18.

kişiliksiz, nefret edilen bir karakter olarak göze çarpar. Bir seferinde Vail ile konuşurken şunları söylemiştir.

“-Ne tür aptallıklarla sizin beyinlerinizi dolduruyorlar bilmiyorum.

-Aptallıklar senin gibi İsrail uşağı olan biri tarafından anlaşılamaz zaten.”⁵⁸

Vail ondan nefret ettiği için onun görüntüsünü hatırladığında dahi sinirden dudaklarını ısırır. Yazar Salim el-Futuh’un Vail’de canlanan görüntüsünü şu şekilde tasvir eder.

“... soğuk bakışlar, sarkık bir göbek”⁵⁹

JANE

Vail’in sevdiği kültürlü, güzel bir kızdır. Amerikalıdır ve Newyork’da yaşamaktadır. Özgürlük ve lüks içinde yaşamaya alışmıştır. Babası İsrail ile ortak iş yaptığı için o da gezme maksatlı Filistin’e gider. Fotoğraflar çeker, oldukça rahat bir yaşama alışık olduğu göze çarpmaktadır. Yahudi dostları vardır, hatta birgün Vail ile birlikte onların da olduğu bir ortamda doğum gününü kutlarken, Yahudi arkadaşlarıyla dans eder, Vail ise buna çok sinirlenir ve orada kalp krizi geçirir. Evleneceği kızın bu tür basitliklerden uzak durması gerektiğini söyler. Jane’in alışmış olduğu yaşam tarzıyla Vail’in ki her ne kadar uyuşmasa da sırf onu sevdiği için istediği her şeyi yapmaya hazırdır.

Fiziksel özelliklerine gelince, sarı saçlı, mavi gözlü, bebek yüzlü bir kız. Aynı zamanda inatçı bir karakteristiğe sahiptir.

⁵⁸A.g.e., s.18.

⁵⁹s.41.

“O esnada sarı saçları, parlak bakışları ve gülüşüyle Jane bir anda Vail’in muhayyilesini kuşattı.” ⁶⁰

“Kameranın flaşı bir anda gözlerinde parlayıp söndü, korku içinde önüne baktı, güzel bir yüz ve ince bedeninden hayat fışkırıyordu.” ⁶¹

AWAD

Vail’i havalimanına götüren taksinin şoförü. Salim el-Futuh’u yakından tanımakta ve onun beraber çalıştığı kimseleri de bilmektedir. Filistin direnişine karşı, zayıf yapıda bir karakterdir, İsrail ile işbirliği içindedir.

ALİ

Vail’in küçük erkek kardeşidir. Abisinin aksine direniş için sokaklarda arkadaşlarıyla birlikte nöbet tutar, taşlar toplar, mücadeleciler ve hakikati söylemek için kendinden emin konuşmalar yapar.

... Ali direniş için kendisine yeni bir fırsat sunmak adına ölüme atılmaya istekli bir şekilde direniyordu. ⁶²

Saygılı, inançlı ve kendinden emin bir gençtir. Okumayı sever. Vail hatıralarında Ali’yi hatırlarken, onun ne kadar dinine bağlı bir genç olduğunu şöyle vurgular:

“Vaktinin çoğunu Kur’an ezberlemekle geçirirdi.”

Aynı zamanda inandığı hakikatleri anlatmakta da mahir bir kimse, kendinden emin ve basiretlidir.

⁶⁰s.121.

⁶¹A.g.e., s.122.

⁶²s.52.

“-Ali hakikati nasıl anlatacağını bilir hanımefendi, onu düşünmesi yeterlidir. Açlık ve direniş hakkında nasıl konuştuğunu bir görseniz, şu sözlerini bi duysanız....” ⁶³

AHMED

Vail’in kötü gün dostu, aynı tabaktan yemek yerler. Dayısının kapı komşusu ve yetim bir genç. Ne istediğini bilen zeki biri. Direnişçidir ve bazı mücahidlerle bağlantıları vardır. Vail’in Filistin’den ayrılacağını öğrendiğinde kızgın bir şekilde “ahmak” diye bağırıştır. Çocukluğunu ve hayallerini arayanların bunları tekrar bulması için gerekli olan tek şeyin vatanın silahlandırılması ve mücadele etmek olduğunu düşünür. Şehit olarak vefat eder.

DEDE

Torunu Vail’i diğer bütün torunlarından çok sever, adeta arkadaş gibidirler. Daima ona nasihatler verir. Ancak Vail dedesinin sözlerine pek de anlam veremez.

“Bir sene uzun bir zaman değil ancak olanca hızına rağmen durağan bulutlar gibiydi, güneşin onu yakması imkansızdı. Dedesi defalarca ömrün mevsimler gibi son erdiğini anlatmaya çalıştı fakat Vail anlayamadı.” ⁶⁴

Vail onun hakkında şöyle der,

“Gerçek bir Filistinliydi. Kudüs’ü ve beni çok severdi... Hayatımda Allah’a bu kadar teslimiyet içinde olan ve zafere her zaman inancı olan mümin bir kimse görmedim.” ⁶⁵

⁶³S.51.

⁶⁴ A.g.e., s.110.

⁶⁵S.114.

Ayrıca yazar bize dede hakkında şu bilgileri de vermektedir.

“Dedesi güçlü bir adamdı, düşmek ve vazgeçmek nedir bilmezdi, askerlerin silahları onu korkutamazdı... Vail her ne zaman korku içinde hissetse direnmek için dedesini hatırlardı.”⁶⁶

3.4. MEKAN

İnsanların davranışlarını ve olayları anlamak için romanda zaman ve mekan önemli unsurlardandır. “Mekan anlatıda vakanın somutlaşma işlevini de görür. Mekanla olayların anlaşılması kolaylaşır hatta roman kahramanlarının çizim ve tanıtımını da mekan sağlar.”⁶⁷ Bu romanda da mekan unsuru önemli bir vazife taşır, çünkü olaylar bir mekan üzerine inşa edilir ve kahramanlar bu mekanların üzerinde hareket ederler. Ancak yazar bu romanda mekanları betimlemeye çok önem vermemekle birlikte sınırlı tasvirler yapar. Çünkü esas amacı mekanları tasvir etmek değil mesajını okuyucuya ulaştırmaktır. Bu sebeple olay örgüsü içinde mekanın tasvirini okuyucunun hayal gücüne bırakır. Bir örnek olarak Vail’in odasını şöyle anlatır.

Gözleri hüznle doluyken, çantasını alarak denize bakan küçük odasına doğru yöneldi...⁶⁸

Romanda olaylar *Filistin’in Gazze* şehrinde başlar. Mekan olarak Gazze’nin seçilmesi tabi ki rastlantısal değildir. Bulunduğu coğrafya itibarıyla önem taşıyan Gazze aynı zamanda işgalciler tarafından kuşatılmış bir mekandır. Gazze halkı da ellerinde taşlarla işgalcilere karşılık vermektedirler. Böylece zikredilen mekanın toplumun bir kesimini yansıttığı da söylenebilir. Olayın geçtiği mekanı bilmek okuyucuya o mekanda yaşayan insanların karşılaşabilecekleri olaylara karşı bir ön bilgi oluşturur. Roman boyunca Gazze sokaklarının kaldırımları kanlarla boyanmış bir yer olarak tasvir edilir.

⁶⁶ s.110.

⁶⁷ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul,2002, s.141.

⁶⁸ Recebî,a.g.e., s.7.

“Caddeler toz ve kanla döşelidir, yüzleri yaşmaklı gençler küçük taşlar taşırken asfaltlardan göz yaşartan dumanlar yüzünden yakıcı ahlara duyulur... ve bütün güçleriyle o taşları askerlere doğru atarlar.”⁶⁹

Yazar Vail’in ailesiyle birlikte yaşadığı evi ise basit bir şekilde tasvir eder,

“Artık onların adımlarından yorulmuş çıplak zeminde oturuyorlardı. Eşyaları evin her yanına yayılmışken eski ayakkabılar bir köşeye toplanmıştı. Dedesi küçük odada uyuyordu.”⁷⁰

Mısır ve Irak, yaşlı kadının ömrünün bir kısmını geçirdiği, oraların insanlarından, medeniyetlerinden ve kültürlerinden çok şeyler öğrendiği yerler olarak geçerken, bu ülkelere dair herhangi bir tasvir yapılmaz. Yine Mısır’da ki *piramitler* yaşlı kadının Mısır’ın kadim kültürüne dair hayranlık duyduğu yerlerden biri olarak verilir. Filistin’de bulunan *Akka* ve *Kudüs* şehirleri de romanda tasviri yapılmadan geçen mekan isimlerindendir.

Vail, İsrail askerleri tarafından sabotaj eylemlerini gerçekleştirmekle suçlanarak *zindanda* aylarca kalmış burada çok işkenceye maruz kalmıştır. Vail’in burada uzun süre kalması da onun kalp rahatsızlığını olumsuz yönde etkileyen şeylerden biri olmuştur.

“Ben zamanımı ışık ve hava olmayan ve içinde işkence ve açlıktan başka bir şey olmayan zindanlarda geçiriyorum.”⁷¹

Romanın başkahramanı Vail, Amerika’ya –*Newyork*- yeni bir hayat kurmak için seyahat etmektedir. Bu mekan hakkında detaylı bilgi verilmezken, Vail’in oradaki yaşamdan çok şeyler beklediği vurgusu yapılmaktadır. Yaşam daha güvenlidir, Gazze’de olduğu gibi kan, gözyaşı ve taşlar yoktur. Ayrıca kalp hastası olan Vail burada

⁶⁹ A.g.e.,s.52.

⁷⁰ A.g.e., s.95.

⁷¹ s.62.

ameliyat olacak ve Jane'in babasının yanında burada işe başlayıp milyoner olacaktır. Böylece Newyork okuyucunun gözünde pekçok fırsatların birarada toplandığı bir mekan unsuru olarak gözeçarpar.

Romanda kahramanın yaşlı kadınla tanıştığı ve kendiyle iç hesaplaşmalarını yaşadığı, yer olarak Amerika'ya giden *uçak*, ve kahramanın varış noktası olarak Amerika'da ki *havaalanı* yine tasvirsiz sunulan mekanlardandır.

3.5. ZAMAN

Romanda zaman ögesi de mekan ögesi gibi hikayenin anlaşılabilirliğini ve kurgusunu kolaylaştıran etkenlerden biridir. “Yazar bir anlatıda zamanın akışını aynı tempoda karşımıza çıkarmaz. Zamanın akışı yazarın olayı işleyiş biçimine göre hızlanabilir veya yavaş bir tempoda ilerleyebilir. Bazen zaman, durağan bir halde de olabilir. Öykü, sayfalar boyu ilerlerken, zamanda hiçbir ilerleme olmadığı da görülebilir. Modern romanda, “artsürümsel öyküleme” zamanı olarak karşımıza çıkan ve daha çok geriye dönüşlerin veya betimlemelerin etkisinde kalınarak zamandaki durağanlığın ifade edildiği sayfalar, oldukça fazla yer tutar. Bazen de, üç beş yıl gibi kimi uzun zaman dilimleri, birkaç kelimelik ifadelerle geçiştirilir. Yazarın, vakayı özetleme düşüncesine dayanan yerlerde ise ayrıntıya inilmez. Bu yolla, romandaki vaka zamanından daha uzun bir zaman diliminin atlanarak, zamandaki ilerleyişin sağlandığı görülür.”⁷²

Hikaye Vail'in evden ayrılmak için hazırlık yapması ve annesiyle arasında geçen diyalog akabinde gerçek zamanla başlar.

*“Vail gitmek için küçük çantasını hazırlarken, annesi sessiz bir şekilde duruyordu. Süslü sözlerle, uzak hayallerden bahsediyordu. Ellerini tuttu ve bir miktar parayı bıraktı.”*⁷³

⁷²Mehmet Bakır Şengül,“Romanda Zaman Kavramı”,Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,C.IV, S.16, 2011, s.431.

⁷³Recebî,a.g.e.,s.5.

Bu romanda da yazar kronolojik zaman dilimleri vermekten kaçınarak, geridönüşlerle daha çok geçmişteki olayın üzerinde durur. Bundan maksadın ise eser boyunca vermek istediği fikri diri tutmak yahut olayın başkahramanın karmaşık duygu durumunu ortaya koymak olduğu söylenebilir. Nitekim başkahramanımız bir kelimeyle geçmişe gidebilmektedir. Şu ifade de bunu görüyoruz:

“Bu ona ilk defa “ahmak” denilişi değildi. Can dostu Ahmed’in deli gibi arkasından bağırtısını hatırlıyordu.

-Ahmak... Ahmak...”⁷⁴

Başkahramanın geçmişine dönük hatıralarını yad etmesiyle zamanda sıçramalar yaptığı göze çarpar. Bu bağlamda hikayede gerçek zaman ve geri dönüş tekniği müşterek olarak uygulanır. Devam eden olaylar içinde geçmişe yapılan bu dönüşler hikayeyi monoton bir şekilde ilerlemekten de uzak tutar. Amerika’ya yolculuğu esnasında sık sık yaşlı kadınla sohbet ederken birden çocukluğunu, dedesiyle olan arkadaşlığını, kızkardeşinin doğumunu, İsrail askerleri tarafından işkenceye maruz kalmasını hatırlaması gibi... Böylece yazar bu geri dönüşlerle kahramanın ruhsal durumunu, romanın muhtevasına uygunluk gözeterek ortaya koyma fırsatı bulur. Şu ifadelerde olduğu gibi:

“-Ali hakikati nasıl anlatacağını bilir hanımefendi, onu düşünmesi yeterlidir. Açlık ve direniş hakkında nasıl konuştuğunu bir görseniz, şu sözlerini bi duysanız...

Ve tekrar Gazze hatıralarına döndü... Gazze, tüm hüznleriyle birlikte.”⁷⁵

Romanda belirli bir zaman vurgusu yapılmazken, Vail’in Filistin intifadası yıllarında yirmi yaşında bir genç olduğunun bilinmesiyle vaka zamanının intifada ve sonrası dönemi anlattığı anlaşılabılır.

⁷⁴ A.g.e.,s.25.

⁷⁵ s.25.

“Ben yirmi yaşıma girdiğimde intifada başlamıştı.”⁷⁶

Yine başkahramanın zindan da kaldığı süre de “4 ay- 2 ay, 15 yıl” gibi belirsizlik gösteren zaman ifadelerine ve bir an bir saat gibi zaman ifadelerine yer verilmiştir.

“Dört ay boyunca işkence ettikten sonra annesinin onu görmesine izin verdiler.”⁷⁷

“Üç ay daha... durum aynı, öyle ki askerler ona işkenceyi daha da arttırdılar ve ölmesini istediklerini söyleyip durdular.”⁷⁸

“Saat biri geçmişti. Elinde mütevazi çantasını taşıyarak dış kapıya doğru yöneldi. Etrafına hüznle baktı...”⁷⁹

“...Yirmi yıl boyunca Müslümanların bıraktığı büyük eserleri ortaya çıkarmak için araştırma ve çalışmalar yaptım. Firavunların eserleri sende korku ve dehşet uyandırırken Müslümanların medeniyetleri sende onları durdukları yerden devam ettirme hissi uyandırır.”⁸⁰

Romanda göze çarpan bir diğer özellik ise, başkahramanın uzun bir zaman diliminde başından geçen güzel hatıraları kısa bir olay olarak sunulması ve buna mukabil korku, şiddet ve üzüntü anlarında ise kısa bir zaman dilimini uzun bir zaman dilimine çevirmesidir. Bir anı bir saat olarak anlatmak yahut bir saati bir gün gibi anlatmak gibi...

“İşte Ali yine gözünün önünde beliriyor, öfkeyle göğsüne bastırıyordu. Vail usanmış bir şekilde yaşlı kadına baktı ve yüzünü ondan uzaklaştırdı. Ama Ali hala onu

⁷⁶ s.158.

⁷⁷ A.g.e.,s.164.

⁷⁸ s.164.

⁷⁹ s.12.

⁸⁰ s.44.

yakıyordu. Sonunda parmaklarının arasında durdu... Yakıcı feryatlar, Ali'den kaçmaya çalışırken bu ateş etrafını sarmıştı."⁸¹

*"Kapı şiddetli bir şekilde çalınmaya başlandı. Güneş tüm deliliğiyle kaybolmak üzereydi ama kapıdaki bu çılgın el, kapı açılmazsa onu kırmakta ısrarcı gibi görünüyordu."*⁸²

3.6. ROMANIN BAKIŞ AÇISI VE ANLATICISI

"Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptır."⁸³

Bu romanda hakim bakış açılı üçüncü tekil "o" anlatıcı tekniği uygulanmıştır. Bu anlatım türünde anlatıcı, hikaye ettiği olayların dışında durur, gören durumundadır. Kahramanların gözünden, gönlünden geçen her şeyi okur, bilir. Üçüncü tekil şahıs ağzıyla konuşur. Bu tekniğe örnek olarak yazarımız bu eserinde küçük kız kardeşinin doğumundan sonra çok sinirlenen Vail'e, dedesi tarafından anlamadığı nasihatler verildiğini şu şekilde izah eder.

*"Kelimeler öfkesinden daha büyüktü ve bu onu şaşırtmıştı. Bu, dedesinin söylediklerini anlamadığı ilk sefer değildi, ama o dedesinin camide biraraya geldiği diğer büyükler gibi ümitsiz olduğunu hissetti."*⁸⁴

⁸¹ s.119.

⁸² A.g.e.,s.52.

⁸³ Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Birlik Yayınları, Ankara, 1984, s.73-74.

⁸⁴ Recebî, a.g.e.,s.96.

3.7. ROMANIN ANLATIM TEKNİĞİ

Anlatım teknikleri yazarın iltizamını, hissiyatını, düşünce ve bilgilerini okuyucuya aktarmak isterken kullandığı önemli unsurlardan biridir. Bir nevi okuyucu ve eser arasında soyut bir bağ oluşturur. Anlatım yöntemlerinde başlıca kullanılan teknikler, bilinç akışı, iç monolog, diyalog, geriye dönüş, mektup, günlük vb. *Len Emute Suden* adlı romanda yazar pek çok anlatım tekniğinden yararlanmıştır. Bunlardan biri de tahkiye -anlatı- tekniğidir. Yazar okuyucuyu karşısına alır ve olanları bu hikayenin içine çekmek, farklı dünyalarla tanıştırmak istercesine anlatır.

...

*“Sessizce uçağın merdivenlerini çıkarken telaşlanmaya belki de korkmaya başladı. Kafasında bir çok düşünce birbiriyle muharebe etmekteydi. Korkunç bir baş ağrısıyla, gözlerinden sıcak yaşlar düşüyordu. Bir çocuk telaşıyla, etrafında ki insanların annesine benzemediğini düşündü. Bir müddet olduğu yerde kalakaldı. Titreten bir hüznle Filistin’e veda etti.”*⁸⁵

Yazarın kullandığı anlatım tekniklerinden bir diğeri de betimleyici -tasvir- anlatım türüdür. Bu romanda yazar bir mekan tasviri yaparken onu zihnimize canlandırmaya olanak sağlar. Örneğin yazar Gazze sokaklarının tasvirini şu şekilde anlatır:

*“Caddeler toz ve kanla döşelidir, yüzleri yaşmaklı gençler küçük taşlar taşırken, asfaltlardan göz yaşartan dumanlar yüzünden yakıcı ahlara duyulur... ve bütün güçleriyle o taşları askerlere doğru atarlar.”*⁸⁶

Hiç şüphesiz romanın genelinde en dikkat çekici anlatım türü olarak “geriye dönüş” tekniği uygulandığı söylenebilir. Daha çok modern romanlarda görülen bu tür,

⁸⁵ A.g.e.,s.38.

⁸⁶ s.52.

roman kahramanlarının içinde bulundukları durumu görmelerini de sağlar. Roman şimdiki zamanla başlarken yazar gerekli gördüğü yerlerde başkahramanın hatıralarına – geçmişine- dönerek bize önemli gördüğü olayları hatırlatır. Romanda Vail'in yaşlı kadınla konuşurken birden kendini zindan hatıralarında bulması gibi.

“Yorgun hatıralarına doğru hareket eden sesler ona hükmedene kadar, alçak sesle yaşlı kadının kelimelerini tekrar etti... Vücut dayanıksızlaşmaya başlıyor. Suskunlukla küçülüyor, çektiği onca acıya rağmen bir ah sesi bile çıkarmaya güç yetiremiyor.

Heryerden kan akıyor, ağzı, burnu, elleri... direnmesine rağmen zayıf vücudunu ateşler sarıyor.... annesinin kahvaltı için onu uyandırırken ki gülümsemesini, kardeşi Hayat'ın odasının dağınıklığından dolayı söylenmesini ve vaktinin çoğunu Kur'an ezberleyerek geçiren kardeşi Ali'nin hatıralarını daha fazla direnç gösterebilmek için zihnine resmediyordu.”⁸⁷

İç monolog tekniği ise yazarın romanında başvurduğu diğer bir anlatım türüdür. Bu türde başkahramanın iç hesaplaşmaları, iç konuşmaları ve tepkileri açığa vurulur. Böylece okuyucu kahramanın iç doğasıyla karşı karşıya kalır ve onu daha iyi tanıma fırsatı bulur. Len Emute Suden adlı romanda kahramanımız sık sık tanıdıklarıyla iç hesaplaşmalar yaşamaktadır.

“Vail'in gözleri telaşla haykırıyordu, ufak gözyaşları süzölmeye başladı, mukavemet göstermeye çalışarak hüznüne boyun eğdi.

Korkuyla dolu bir ses bağırmaya başladı.

-Hain değilim. Ahmak değilim. Değilim...

Ahmed ise taksici Avad'ın aynadaki gözlerinden ona sesleniyordu.

⁸⁷ s.67

-Ahmak değil misin? Ama sen, içinde senden başka kimsenin olmadığı kendi yarattığın vatani arıyorsun.

-Beni anlamaya çalış. Etrafımdaki herşey bana bağırtıyor ama hiçbiri beni duymaya çalışmıyor.”⁸⁸

3.8. YAZARIN DİL VE ÜSLUBU

Üslup, bir edebi eserin değerini arttıran, okuyucuyla eser arasında bir bağ oluşmasını sağlayan önemli etkenlerden biridir. Yazarın iç dünyasını, duygu durumunu, düşüncesini, olaylar karşısındaki tutumunu, iltizamını vb. daha birçok özelliği kullanmış olduğu dil ve üslubundan anlayabiliriz. Bir bakıma yazarın üslubuyla çeşitlendirdiği edebi eser yazarın mizacını yansıtan bir ayna gibidir. Bir başka deyişle içinde saklı tuttuğu, kimsenin bilmediği konuların vücut bularak okuyucuyla yüzleşmiş halidir.

Len Emute Suden adlı romanda da büyük ölçüde yazarın iç dünyasını yansıttığını görüyoruz. Bunu yaparken İslami edebiyatın gereklilikleri arasında bulunan belirli bir amacı olma ilkesine binaen, okuyucuya vermek istediği mesajı bu amaç uğruna açıklıkla dile getirmekte edebiyatını buna vesile kılmaktadır.

Filistin savunması, direniş, cihad, yazarın önemli iltizamları arasındadır ve eserin her sayfasında bunu vurgulamaktadır. Yazar bu konulara değinirken yapmacılıktan uzak sade ve akıcı bir dil tercih etmektedir. Vail’in direnişten uzaklaşma, daha rahat bir hayat sürme adına Filistin’den ayrılması daha sonra pek çok iç huzursuzluklar ve gelgitler yaşamasıyla en sonunda özüne dönmesi yazarın, direnişin ne olursa olsun kaldığı yerden devam edeceğine dair bir mesajdır.

Bu eserde ayrıca İslami edebiyatın bir başka gerekliliğinden olan gerçeği yansıtırma ilkesi ön plandadır. Ancak buradaki gerçeklik batı edebiyatında karşımıza çıkan realizm kavramından çok farklıdır. Çünkü yazar bu eserinde realizmden farklı olarak, insanı dar

⁸⁸ A.g.e.,s.26.

bir çerçevede değil duygu ve düşüncelerini, hayallerini de ele alarak bütünüyle yansıtmaktadır. Vail'in Filistin direnişinden uzaklaşma konusunu işlerken aynı zamanda onun iç dünyasını, duygu durumunu da yansıtmaktadır.

“Len Emute Suden” adlı eserin bütününde fusha dili kullanılmış, halk diline yer verilmemiştir.

“Sonra ona doğru bakmadan şöyle söyledi:

- *Seni ilgilendirmeyen şeylere karışyorsun!*

Kadın gülererek cevap verdi:

- *Bu Araplardan öğrendiğim bir özellik.*

Bakışlarını asabi bir şekilde ona doğru çevirdi.

- *Sen Araplar hakkında ne biliyorsun ki?*

Düşünceli bir şekilde dudaklarını gerdi, sonra sorusunu beğendiğini ifade eden bir tavırla, tebessüm ederek cevap verdi:

- *Çok az. Ancak bu konuda ben senden daha bilgiliyim.*
- *Bu da ne demek?*

Arapça olarak şöyle devam etti:

- *Çünkü siz ehl-i mekan olanların daha bilgili olduğunu sanıyorsunuz.*

Yüzünde korkuyla karışık bir şaşkınlık belirdi ve birden kahrkayı patlattı.

- *Arapçayı amma da güzel konuşuyorsun.”⁸⁹*

⁸⁹ Recebî, a.g.e., s.42.

Roman olaylar bakımından sınırlı ama içerik, düşünce ve felsefeler bakımından zengin bir romandır. Yazar romanın anafikrini eserin belirli bir kısmında değil, bütünü boyunca ulaştırmaya çalışır. Burada yazarın iltizamını ne derece sahiplendiği önemli bir ayrıntı olarak göze çarpar. Yazar hikayesinde vaka, çatışma, hayatın karmaşıklığı gibi unsurları göz önünde bulundurur ki böylece onun realist hikaye tarzına yaklaştığını görürüz.

Kitapta yazarın bir başka üslup özelliği olarak karakterler arasında ki diyaloglarda doğallık ve akıcılığı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bu da karakterlerin günlük hayattan normal insan tipleri olmasındandır. Aşağıda, Vail ve kardeşi arasında geçen bir diyalogu buna örnek olarak verebiliriz.

“Ali-Seni bu derece değiştiren, korkudan titreyen bir adamın gölgesi olmaya iten nedir.

Vail-Ben de senin gibi aptaldım.

-Tüm bu olanları değiştirebildiğimizi sanıyordum meğerse onlar bizi değiştiriyormuş.

Pekçokları öldü, diğerleri de işkence çekiyor... ya sonra. Kazancımız ne?

Ali- Savaş bizim hayatımızdan da uzun, ölümün sesi bize refakat ederken neden yaşamı düşünelim ki?

Vail-Peki o zaman savaş neden bitmiyor ve biz neden hayatımıza devam edemiyoruz?

Ali-Benim hayattan bir şey anlamadığımı mı söylüyorsun?

Vail-Hayat ve savaş asla bir araya gelemmez.

Ali-Nasıl? Onlardan her biri diğerinin varlık sebebiyken...”⁹⁰

Romanda bir başka üslup özelliği ise yazarın pekçok yerde teşbihlerde başvurmasıdır.

“Gökyüzü karanlık, yağmur öfkeli bir şekilde toprağı dövüyordu. Şimşek bir anda gökyüzünü aydınlatıyor hemen sonra bulutların ardına saklanıyordu.”⁹¹

Yazarın anlatımını daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına romanda kimi zaman mesel ve hikayelerle anlatımını zenginleştirdiği görülür. Vail’in yaşlı kadına “Araplar hakkında ne biliyorsun ki?” sorusunu sorduğunda yaşlı kadın, “أهل مكة أدرى بشعابها” *der. Yani o bölgede yaşayanlar oranın nasıl bir yer olduğunu daha iyi bilirler.*⁹²

Yazar yine yaşlı kadın ve Vail arasında geçen bir diyalogta, Vail’in kendisini düşmandan aşağı görmemesi için ona kendisi büyük ve önemli iken kendinden aşağı olan birine özenen “deve ve cüce” hikayesini aktardığını görürüz. Bu hikayeye yer vermesinde ki amaç ise hem hikayeyi monotonluktan kurtarmak hem de okuyucunun davayı kavrayışını bilemek onda yeniden cihad ateşini alevlendirmek istemesidir.

⁹⁰ A.g.e., s10.

⁹¹ A.g.e., s.97.

⁹² s.42.

SONUÇ

1948 yılında işgal devletinin Filistin toprakları üzerinde kurulması sonucunda Filistinliler sürgün, açlık, vatansızlık, sevdiklerini kaybetme ve daha bir sürü imtihanla karşı karşıya kalmışlardır. Yaşanan tüm bu üzücü olaylar kaçınılmaz olarak edebiyata da ilham vermiştir. Filistin Edebiyatı diğer Arap ülkelerinden daha yavaş gelişmesine rağmen, yazarlarda ki realist yaklaşım, eserlerin muhteva ve içeriklerinde ki etkili anlatımlar ortaya çok değerli eserler çıkmasına vesile olmuştur.

Biz bu çalışmamızda Modern Arap Edebiyatının Filistin’de geçirdiği evrelere temas ettikten sonra yazar Cihad er-Recebî’nin hayatı, edebi kişiliğini ve eserlerini ele aldık. Bilhassa ‘Len Emute Suden’ romanı üzerinde durarak, romanın tahlilini; konu, üslup ve karakter analizleri, zaman ve mekan bakımından ele almaya çalıştık.

21.yy. Filistin Edebiyatının önemli kadın yazarlarından biri olarak, Filistin halkının sıkıntılarına ve Filistin meselesine gerçekçi bir üslupla dikkat çeken yazar Cihad er-Recebî bu romanıyla toplumsal gerçeklere ve işgal sonrası Filistin’e adeta bir ayna tutmaktadır. Yazar bu romanında yakaladığı başarıyla ‘Özgür Filistin’ umudunun tüm inananların kalbinde her zaman diri kalması vurgusu yapar.

Onun hikayesinde ki karakterler her ne durum içerisinde bulunursa bulunsun, ümitsizliğe kapılmaz, üzerinde zeytin ve portakal ağaçlarını yetiştirdikleri topraklara her zaman dönüş umudu olduğunu bilirler ve nesillerine de bunu aktarırlar. Yazara göre genç nesli tarih bilinciyle yetiştirmek ve onu vatan sevgisiyle büyütmek, Filistinli olmanın ve Filistin’de yaşamının anlamını öğretmek önemli vazifelerden biridir çünkü özgürlüğün kapısını ileride onlar çalacaktır.

Cihad er-Recebî, Modern Arap edebiyatının bilhassa İslamî Edebiyat ekolünden giden önemli yazarları arasında yerini alarak pek çok ödüle layık görülmüş değerli bir

yazardır. Ayrıca müslüman kadın edebiyatçılar arasında şimdiye kadar gösterdiği performans ve başarılı eserler ile müstesna bir yer edinmiş olup, günümüzün güncel Filistin edebiyatı söz konusu olduğunda akla ilk gelen yazarlardan biridir. Bu manada “Len Emute Sude” adlı romanı da yazarın sahip olduğu edebi yeteneklerin en iyi yansımalarından biridir.

Toplumsal gerçekleri objektif bir şekilde ele alan yazar, güçlü olanın adaletle hükmettiğini, haklı olan mazlumların ise güçlüler karşısında haklarını koruyamadıklarını çarpıcı bir gerçeklikle anlatırken vicdan ve fikir dünyasını harekete geçirmektedir.

Bu romanıyla er-Recebî tarihi bir gerçeğe ayna tutmuş, belki de pek çok defa üstü örtülmüş olan gerçekleri, edebi bir dille okuyucuya sunmuştur. Yahudilerin yüzyıllardır dini öğretileri uğruna kendi dinlerinden olmayan insanlara uyguladıkları ekonomik, siyasi, toplumsal baskılar, bu ve benzeri eserlerle gün yüzüne çıkmayı hak etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- A.M. el-Messiri: **The Palestinian Wedding- A Bilingual Anthology of Contemporary Palestinian Resistance Poetry**, Washington, 1982.
- Aktaş, Şerif: **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Birlik Yayınları, Ankara, 1984.
- Aljazeera: “Filistin Remiks”, 2015, (Çevrimiçi)
http://interactive.aljazeera.com/aj/PalestineRemix/timeline_main.html 18 Mayıs 2016.
- Allen, Roger: **The Arabic Novel A Historical And Critical Introduction**, New York, 1982.
- Arı,Tayar: **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diploması**, C:I, MKM Yay., Bsk.5, 2012.
- Ataullah Cibr: **Ârau’ ve’ d-dirasat fi’l-edebi’l-Filistiniyye**, y.y., 2003.
- Başarslan, Suzan Nur: “Romanda Mekan ve Tasvir”, 13 Aralık, 2010, (Çevrimiçi),
<http://www.derindusunce.org/2010/12/13/romanda-mekan-ve-tasvir/> ,Mart 2016.
- Cihad er-Recebî: “Me‘al ğurub: Tîn yeltesıku bitîn” **Filistîn el-muslime**, Temmuz, 2004,(Çevrimiçi),<http://www.fm-m.com/2004/jul2004/story28.htm>, Şubat 2016.
- Cihad er-Recebî: “Me‘al ğurub:el-mukâvemetu hiye’l-hiyâr”, **Filistîn el-muslime**, Ağustos, 2004,(Çevrimiçi), <http://www.fm-m.com/2004/aug2004/story28.htm>, Şubat 2016.
- Cihad er-Recebî: “Me‘al ğurub: İhtilâlu’l edmiğa” **Filistîn el-muslime** , Ekim, 2003,(Çevrimiçi),<http://www.fm-m.com/2003/oct2003/story30.htm>, Şubat 2016.

- Cihad er-Recebî “Me‘al ğurub: Ve maza b‘ad?” **Filistîn el-muslime**, Aralık, 2004,(Çevrimiçi),
<http://www.fm-m.com/2004/dec2004/story28.htm>, Şubat 2016.
- Civelek, Yakup: “Modern Arap Edebiyatında İslami Edebiyatın Yeri ve Öncüleri”, **Yüzüncü Yıl Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi**, Sayı 3, Van, 2000, s. 85-99.
- Çetin, Nihad M. : “Arap”, **DİA**, C.III, İstanbul,1991, s.276-309.
- Durmuş, İsmail: **DİA, Şiir maddesi**, C:XXXIX, İstanbul, 2010.
- Ediz, İsmail: “I. Dünya Savaşı sonrasında Filistin’de Toplum ve Siyaset 1919-1922”, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, C:2, Sayı 2, 2015.
- Elad, Ami: **Modern Palestinian Literature and Culture**, London, 1999.
“el-Mesrah ve’t-temsîl” 28 Ekim, 2015 (Çevrimiçi)
www.palestinapedia.net , Nisan 2016.
- Emekli, İlknur: “Modern Filistin Şiirinde Fedva Tukan ve Şiirlerinden Seçmeler”, **İÜ Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı-XXI, 2012, s.23-42.
- Er, Rahmi: **Roman**, **DİA**, C.XXXV, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2008,s.164-166.
- Er, Rahmi: “Modern Mısır Tiyatrosu I”, **Ankara Üniv. DTCTF Dergisi**, C:XXXIII, No:1-2, 1990.
- Gassan Kenefanî: **el-Edebu’l-Filistinî’l-mukavimi’l-ihtilâl 1948-1968**, Beyrut, 1968.
- Haşim Yagi: **Hareketu’n-nakdi’l-edebi’l-hadis fi Filistin**, 1973.
- Hızlan,Doğan: **Doğan Hızlan ile Edebi Eleştiri Üzerine**, Kitap Zamanı, 27 Ekim-6 Kasım, 2006.
- Huart, Clement: **Arap ve Arap Dilinde İslam Edebiyatı**, C:I, Çev. Cemal Sezgin, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1944.

- Humeyd Ekberî: “Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri - 3: Modern Arap Hikayeciliğinin Oluşum Dönemi” **40ikindi**, Çev. Murat Göçer ,2008, (Çevrimiçi) (<http://40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=3000>), 8 Mayıs 2016.
- Huseyin Cum‘a: “Ürdün ve Filistinde Öykü Sanatının Tohumları”, çev. Musa Yıldız, **Nüsha**, Yıl IV, Sayı 13, 2004.
- Ign. “Arap”, **MEB İslam Ansiklopedisi**,C:VII , İstanbul,1979.
- Kratetschkowsky: **el-Edebu’l-arabî el-muasır fi Filistiin**, Dar al-Maarif, 1987.
- Kâmil es-Sevafîrî: **Hikaye Tahlilleri**, Dergah Yay., İstanbul, 2012.
- Kaplan,Mehmet: **Different Notions of Commitment (İltizam) and Committed Literature (al-adab al-multazim) in the Literary Circles of the Mashriq, Arabic and Middle Eastern Literature**, Vol.3, No.1, Germany, 2000.
- Klemm, Verena: **Edebiyat Geleneği**, Yenisanat Yay., İstanbul, 1975
- Miyasoğlu, Mustafa: **Örnekli- Açıklamalı Edebiyat Bilgileri Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.
- Özdemir, Emin: **Fi’t-tarihi fikratun ve minhac**, Kahire, 1967.
- Seyyid Kutub: **El-a’amal el-kamile li’ş-şair Mahmud Derviş**, Dar Safa
- Mahmud Derviş: **Divan-I**
- Mahmud Derviş: **El-edebu’l-İslami, müraca’at fi’n-neş’eti ve’l-hasais**, Riyad,2003.
- Macid bin Muhammed el-Macid: **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yay., İstanbul, 2012.
- Moran, Berna:

- Muhammed ‘Abbas ‘Arabî: “Rivayetu Rahîl lilrivaiyye Cihad er-Recebî”, 5 Mayıs, 2013, (Çevrimiçi), <http://www.adabİslami.org/magazine/2013/05/911/68> , Şubat 2016.
- Rahmah Ahmad Osman: “Defining İslamic Literature”, **The International Journal of the Humanities**, Vol. 5, Number 11, Australia, 2008.
“Roman incelemesi nasıl yapılır?”, 29 Mayıs, 2013, (Çevrimiçi) <http://www.edebiyatvesanatakademisi.com/yabanci-roman-ozetleri/roman-incelemesi-nasil-yapilir-4277.aspx> , Mart 2016.
- Sabrî Hafez: “Modern Arap Kısa Öyküsü I”, Çev. Azmi Yüksel, **Nüşa**, Sayı 9, Bahar 2003.
- Salma Khadra Jayyusi: **Anthology of Modern Palestinian Literature**, London, 1992.
- Şengül, Mehmet Bakır: “Romanda Zaman Kavramı”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C:IV, Sayı 16, 2011.
- Tresillian, David: **A Brief Introduction to Modern Arabic Literature**, London, 2008.
- Yazıcı, Hüseyin: “Lübnan’da Kısa Öykü”, **Nüşa Dergisi**, Sayı XV, 2009/2.
- Yazıcı, Hüseyin: **DİA, Hikaye**, C:XVII, İstanbul, 1998, s.479-485.
- Yazıcı, Hüseyin: **Göç Edebiyatı, Doğuyu Batıya Taşıyanlar**, Kaknüs Yay., İstanbul, 2002.
- Yılmaz, Nurullah: **Filistinli Şair Mahmud Derviş: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri**, Erzurum, 2013.